

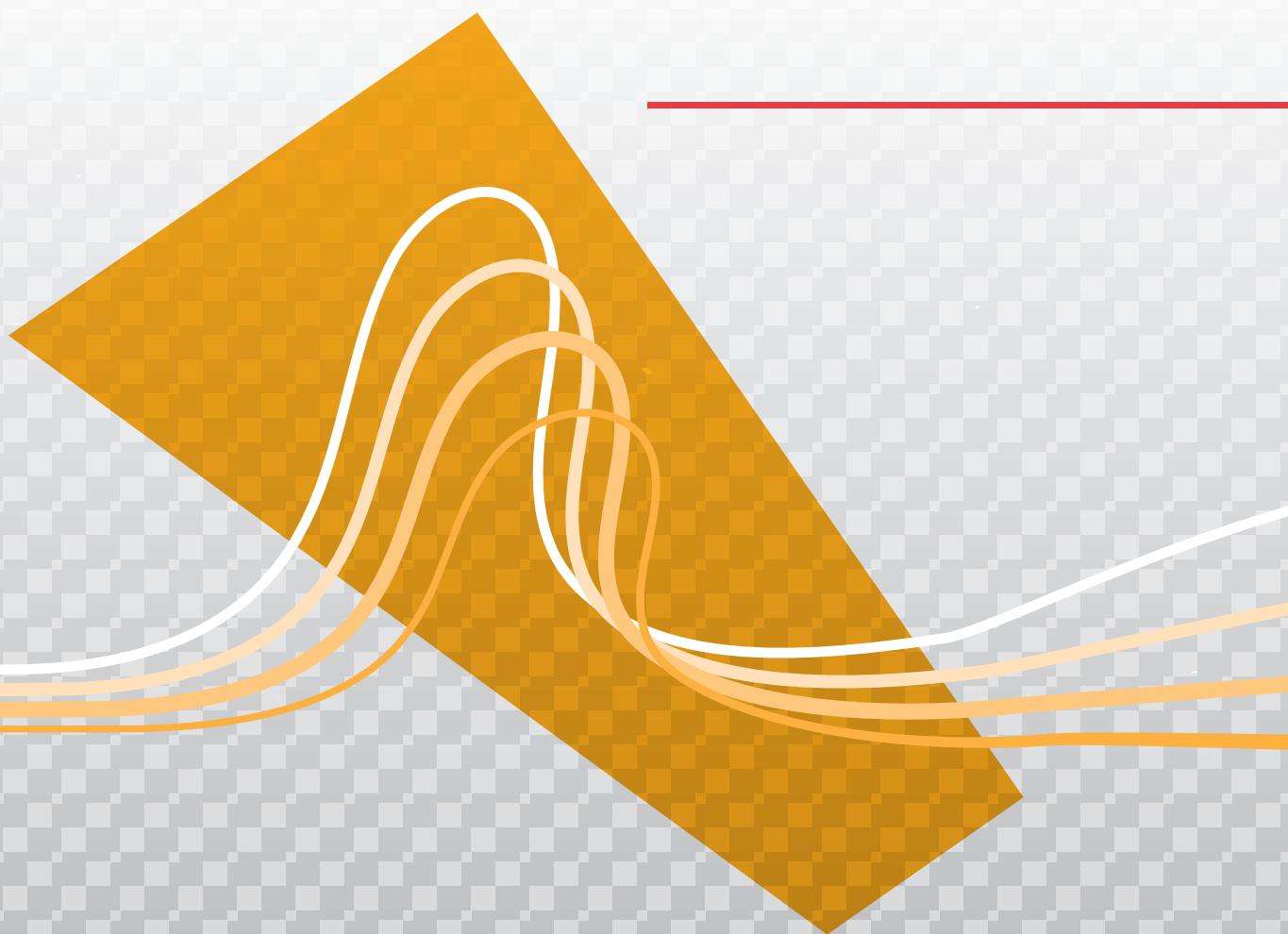
FORUM ZA ETNIČKE ODNOSI

FONDACIJA ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
OPEN SOCIETY FOUNDATION, SERBIA

DRUGI IZVEŠTAJ O MONITORINGU UNUTRAŠNJEG DIJALOGA O KOSOVU

1. novembar 2017 – 15. januar 2018.

Beograd, 25. januar 2018.

Sadržaj

NAPOMENE	5
1. TOK I IZAZOVI OSTVARIVANJA CILJEVA UNUTRAŠNJEG DIJALOGA	7
1.1. Inicijativa i reakcije na poziv na unutrašnji dijalog	7
1.1.1. <i>Inicijativa predsednika Republike Srbije Aleksandra Vučića</i>	7
1.1.2. <i>Odjeci i reagovanja na inicijativu</i>	9
1.1.2.1. <i>Reagovanja predstavnika vlasti i poslanika</i>	9
1.1.2.2. <i>Reagovanja opozicionih političkih stranaka</i>	14
1.1.2.3. <i>Reagovanja građanskog društva</i>	21
1.1.2.4. <i>Reakcija Srba sa Kosova i javnosti Kosova</i>	31
1.1.2.5. <i>Reakcije lokalnih medija juga Srbije</i>	32
2. STANJE I BUDUĆNOST ODNOSA SRBIJE I KOSOVA	35
2.1. Razgraničenje između Srba i Albanaca	35
2.2. Status quo politika	39
2.3. Politika malih koraka	40
3. IMPLEMENTACIJA BRISELSKOG SPORAZUMA O NORMALIZACIJI ODNOSA SRBIJE I KOSOVA	41
4. REŠAVANJE PITANJA STATUSA	43
4.1. Realna unija Srbije i Kosova	43
4.2. Međunarodna konferencija o statusu	44
5. POLOŽAJ I ZAŠTITA PRAVA SRPSKE ZAJEDNICE I SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE NA KOSOVU	45
6. ULOGA „MEĐUNARODNIH AKTERA“	47
REZIME	55

NAPOMENE

Drugi izveštaj o monitoringu unutrašnjeg dijaloga o Kosovu¹ (u daljem tekstu: Drugi izveštaj) je rezultat projekta Foruma za etničke odnose (u daljem tekstu: Forum) „Monitoring i izveštavanje o unutrašnjem dijalogu o Kosovu“, koji je podržala Fondacija za otvoreno društvo.

Drugi izveštaj obuhvata period od 1. novembra 2017. godine – 15. januara 2018. godine.

Izveštaj je rezultat rada multidisciplinarnog tima stručnjaka Foruma za etničke odnose koji čine: dr Dušan Janjić (rukovodilac projekta i vodeći ekspert), eksperti i ekspertkinje – Izabela Kisić, dr Predrag Milidrag, dr Vladan Rusić i Eva Vukašinović, regionalni izvestioci – Tanja Lazarević, Ljiljana Stojanović i Fatmir Rexepi, saradnice Foruma – Verka Jovanović i Jelena Aleksić.

Osnovni cilj monitoringa je sistematsko prikupljanje, analiziranje i tačno obaveštavanje javnosti o unutrašnjem dijalogu, iznetim mišljenjima u okviru unutrašnjeg dijaloga o Kosovu i Metohiji (u daljem tekstu: unutrašnji dijalog), mišljenjima o unutrašnjem dijalogu i o ostvarivanju ciljeva unutrašnjeg dijaloga, kao što su: postizanje širokog konsenzusa i ostvarivanje interesa Srbije i srpske zajednice na Kosovu.

Monitoring obuhvata prikupljanje, klasifikaciju i analizu podataka o unutrašnjem dijalogu koji su prikupljeni na različite načine, i to iz izveštaja i priloga u elektronskim i drugim medijima o događajima koje u ime inicijatora dijaloga, predsednika Srbije, organizuje Vlada Republike Srbije, uključujući Radnu grupu za pružanje podrške vođenju unutrašnjeg dijaloga o Kosovu i Metohiji, koju je formirala Vlada Republike Srbije (u daljem tekstu: Radna grupa); sa događaja koje organizuju organizacije građanskog društva, stručna i druga udruženja, prezentujući relevantne stavove uticajnih donosilaca odluka i stvaralaca javnog mnjenja;² putem neposrednog praćenja pojedinih događaja (konferencije, okrugli stolovi, javne tribine i slično) od strane regionalnih izvestilaca Foruma, ukoliko ovi događaji nisu medijski pokriveni, a od izuzetnog su značaja za projekat; istraživanjem javnog mnjenja o unutrašnjem dijalogu, o srpsko-albanskim odnosima i o Briselskom dijalogu o normalizaciji odnosa Srbije i Kosova.

---

1 U ovom izveštaju se koristi termin „Kosovo“ i to kao opšti i tehnički izraz, pre svega zbog toga što je njegova upotreba uobičajena u današnjoj domaćoj i međunarodnoj literaturi i javnosti. Ali upotreba ovog, kao i drugih odgovarajućih termina, odnosno naziva, za ovaj deo Srbije, jedan je od najilustrativnijih primera opšte „etniifikacije“ javnog i političkog života i jezika. I Srbi i Albanci imaju svoj poseban, a često jedan prema drugome isključiv narativ u kome dominiraju osobene „ključne reči“, naročito što se tiče naziva gradova, sela, ulica itd. Naziv „Kosovo i Metohija“ je u dugoj upotrebi u smislu ustava i lingvistike. U prvom ustavu posle Drugog svetskog rata koristio se naziv „Kosovo i Metohija“. Međutim, kasnije je izostavljen drugi deo – „Metohija“, koji je ponovo uveden u ustavnu terminologiju 1990. godine ustavima Srbije i SRJ. Naziv „Kosovo i Metohija“ se danas smatra sinonimom za „srpsko stanovište“. Naziv „Kosovo“ je tursko-albanskog porekla i označava okrug Kosova koji je pre Balkanskog rata 1912. godine obuhvatao teritorije Sandžaka, Gornjeg Polimlja, Kosova i Metohije, severne Makedonije do Velesa i istočne Makedonije do Bregalnice. Naziv se vezivao za ideju Velike Albanije. Danas je „Kosovo“ za Albance postalo „Kosova“. „Kosova“ je sinonim za albansko gledište u vezi sa statusom Kosova, ono je sinonim albanske dominacije nad ovom teritorijom i ljudima koji na njoj žive.

2 Agencija NINA Media je obezbedila materijal (preskliping) na osnovu metodologije i ključnih reči usaglašenih sa ekspertskim timom Foruma za etnička pitanja.

Relevantni predlozi iz unutrašnjeg dijaloga su analizirani i razvrstani u odgovarajuće grupe (kategorije), a unutar svake od kategorija najvažniji predlozi su analizirani u odnosu na sledeće kriterijume: *značenje i političko-ideološki uticaji* poruka; *poreklo* – da li poruke dolaze od državnih aktera ili od građanskog društva; *dobici i rizici* od prihvatanja i ostvarivanja pojedinih rešenja, a koji se mogu odraziti na stanje u Srbiji i šire ekonomske, političke i bezbednosne procese.

Izveštavanje o monitoringu ima za cilj da doprinese podizanju stepena i kvaliteta obaveštenosti javnosti o toku i rezultatima unutrašnjeg dijaloga, da omogući veću vidljivost rezultata unutrašnjeg dijaloga i učini ih dostupnim i razumljivim široj javnosti, kao i da podstakne najširi krug aktera da se aktivno uključe u unutrašnji dijalog.

Prethodni odnosno prvi izveštaj koji se odnosio na period od iniciranja unutrašnjeg dijaloga o Kosovu 24. jula do 31. oktobra 2017. godine, predstavljane je javnosti na konferenciji u Medija centru, Beograd, 29. decembra 2017. godine.

Predstavlanje prvog izveštaja bilo je dostupno javnosti preko direktnog prenosa putem Interneta sa konferencije za novinare održane u Medija centru a od tada je video materijal dostupan na sajtu Medija centra³.

Ocenjeno je da je izveštaj bio zadovoljavajuće predstavljen u medijima u Srbiji. O prvom izveštaju su posebno izvestili elektronski mediji (Radio Beograd, RTS, TV Pink, TV Prva, TV Kopernikus i TV Sunce,⁴) agencije Tanjug, Beta i Fonet. Pažnju prvom izveštaju su posvetili regionalni i pojedini svetski servisi koji rade u Srbiji (na primer TV N 1, je prenela ključne poruke iz izveštaja kroz prilog sa naslovom „Zabrinjavajući trend u dijalogu Kosovu“,⁵ „Slobodna Evropa“⁶, u prilogu Janjić: Srbija polarizovana oko unutrašnjeg dijaloga⁷). Pažnja prvom izveštaju je posvećena i u mediju na severu Kosova odnosno na portalu KOSSEV i to kroz izveštavanje sa konferencije za novinare⁸ i autorski tekst dr Dušana Janjića.⁹ Ali, i u informativnim emisijama RTK. Prvi izveštaj je predstavljen i na TV BN iz Bijeljine.

Najveću pažnju u ovim prikazima je privukla ocena iz izveštaja da su politički akteri u Srbiji podeljeni po pitanju Kosova kao i ukazivanje na pojačanje etnonacionalističke retorike i mobilizacije.

3 <http://www.mc.rs/dobrodosli.806.html>

4 Predsednik upravnog odbora Foruma za etničke odnose, dr Dušan Janjić je u emisiji „Aktuelno“, predstavio delove izveštaja (<http://rtvsunce.com/rtv-sunce-aktuelno-dusan-jan-jic-politicki-analiticar>).

5 rs.n1info.com/a352790/Vesti/Vesti/Monitoring-unutrasnjeg-dijaloga-o-Kosovu.html

6 <https://www.slobodnaevropa.org/a/28943911.html>; Janjić: Srbija polarizovana oko unutrašnjeg dijaloga, slobodnaevropa.org, 28.12.2017 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/28943911.html>)

7 28. decembar 2017, <https://www.slobodnaevropa.org/a/28943911.html>

8 www.kossev.info/strana/arhiva/fer_prati_inicijativu_predsednika_srbije_za_dijalog_o_kosovu_zloupotreba_kosova_oko_podele_moci_u_srbiji/14236

9 http://kossev.info/strana/arhiva/kroz_krize_do_evrope/14288

1. TOK I IZAZOVI OSTVARIVANJA CILJEVA UNUTRAŠNJEG DIJALOGA

U periodu od 1. novembra 2017. do 15. januara 2018. godine, unutrašnji dijalog je u poređenju s prethodnim periodom, uznapredovao, kako po svom obuhvatu, pre svega zahvaljujući otpočinjanju insitucionalizovanog dijaloga, odnosno okruglim stolovima koje je organizovala Radna grupa ali i aktivnostima političkih stranaka, organizacija građanskog društva i drugih aktera unutrašnjeg dijaloga.

Radna grupa je, u ovom izveštajnom periodu, sudeći po sporadičnim izjavama samog pokretača inicijative, ali i pojeidnih poslanika vladajuće kolacije (detaljnije obrazloženo u nastavku ovog izveštaja), i završila ovaj, prvi krug insitucionalizovanog dijaloga.

Drugi izveštaj ukazuje na aktivnije uključivanje Srpske pravoslavne crkve (SPC). To je najavio episkop Bački Irinej: „Njegovim tokom ne možemo biti ni zadovoljni ni nezadovoljni jer on samo potvrđuje duboku podeljenost naših elita, poluelita i pseudoelita: širok je dijapazon od iskazanih veoma mudrih, razboritih, sa nacionalnog stanovišta odgovornih mišljenja (primer: razgovor u Matici srpskoj – u kojem je učestvovao i sam episkop, napomena redaktora) do političkih, nerazumnih i neodgovornih izjava pojedinaca koji idu dotle da napadaju Srbiju što se već odavno nije 'oslobodila' toga, kako oni sebi dozvoljavaju da se izraze, 'kosmetskog balasta'“. Istom prilikom, episkop Irinej je iskazao i ono što je zajednički stav SPC o Kosovu i unutrašnjem dijalogu: „Ishod će biti kao i dosadašnji tok - raznoglasje. Ali već sada se da videti šta zastupa većina Srba. Stoga smatram da će državno rukovodstvo morati da ozbiljno uzme u obzir većinski stav srpskog naroda. Lično ne verujem da naš narod može da pogazi samo svoje biće, svoj identitet, i njegov izvor, formiran na Kosovu i u Metohiji i normiran kao Kosovski zavet, duhovna vertikala i istorijska samosvest“.¹⁰

Međutim, pravu buru u političkom životu Srbije, u ovom izveštajnom periodu, proizvelo je izjašnjavanje mitropolita crnogorsko–primorskog Amfilohija Radovića. O ovom će biti više reči u delu koji je posvećen reakcijama opozicionih političkih stranaka i SPC na inicijativu.

Intezivirana je i aktivnost međunarodnih aktera povodom unutrašnjeg dijaloga.

1.1. Inicijativa i reakcije na poziv na unutrašnji dijalog

1.1.1. Inicijativa predsednika Republike Srbije Aleksandra Vučića

Predsednik Srbije Aleksandar Vučić je autorskim tekstom „Zašto nam je potreban unutrašnji dijalog o Kosovu“, objavljenim u dnevnom listu *Blic*, 24. jula 2017. godine, inicirao unutrašnji dijalog o Kosovu (u daljem tekstu: Inicijativa) a, u intervjuu za američku agenciju Blumberg, rekao da će

10 Episkop Irinej za "Novosti": "Stara Srbija" je naša tapija za Kosovo, Novosti, 24. decembar 2017 (<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/drustvo/aktuelno/290.html:702676-Episkop-Irinej-za-Novosti-Stara-Srbija-je-nasa-tapija-za-Kosovo>). Preneli: RTV Vojvodina, Tanjug i Kossev.

do početka aprila objaviti predloge za rešavanje pitanja Kosova.¹¹ Kako on vidi rešenje kosovskog pitanja izneće, kaže, nakon što sasluša sve koji učestvuju u dijalogu o tom pitanju, napomenuvši da očekuje još da se izjasne i SANU i civilni sektor.¹²

Ovo bi se moglo protumačiti kao vremensko ograničenje rasprava u okviru unutrašnjeg dijaloga, ali i kao najava novih političkih debata i sporova, koji će se najverovatnije preneti i u Narodnu skupštinu i druge insitucije. Na osnovu indikatora koje pruža i ovaj izveštaj, može se proceniti da će pitanje Kosova dominirati u političkim raspravama u Srbiji, tokom 2018. godine. Kako je ovo pitanje tesno povezano sa pitanjem uticaja, moći i vlasti značajno je da se ono zadrži u upravljivim okvirima.

Predsednik Srbije, Aleksandar Vučić je govorio i o rokovima koji su, po svemu sudeći, usaglašena sa rokovima o kojima se raspravlja u Evropskoj komisiji. On je rekao da bi Srbija mogla da dospe do punopravnog članstva u EU već 2023, ali i da ne bi isključio mogućnost da to bude i 2022. godine, “ukoliko rešimo odnose sa Prištinom, a to za EU bude ‘uslov svih uslova’ za naše napredovanje ka EU... Daću sve od sebe, iako ću znati da bi mi to bio kraj političke karijere,” poručio je.¹³

Predsednik je izneo i svoju sumiranu ocenu dosadšnjeg toka unutrašnjeg dijaloga, koja glasi: “Pokrenuli smo značajan unutrašnji dijalog o Kosovu i Metohiji. Radna grupa je do sada organizovala 11¹⁴ raznovrsnih skupova na kojima smo mogli da čujemo različite stavove i mišljenja, ali smo počeli da pričamo o tome. Počeli smo da govorimo o našim problemima na Kosovu i Metohiji, da govorimo o našim pravima i našim mogućnostima, da govorimo i o našoj budućnosti na tom području.”¹⁵

Predsednik Vučić je iskazao i verovanje “da će početkom proleća po pitanju unutrašnjeg dijaloga o Kosmetu moći da se krene u ozbiljniju raspravu... Važno je da su ljudi na svaki mogući način do sada pokazali da mogu i žele da iskažu svoje stavove koji su raznorodni, različiti po pitanju KiM”, rekao je predsednik Srbije. Kako je naglasio, to pokazuje demokratski kapacitet srpskog društva da razgovara i pokušava da reši problem. On je dodao sledeće: “Nadam se i verujem da ćemo uspeti u budućnosti da racionalizujemo naše zahteve i našu politiku i sačuvamo ono što našem narodu pripada. Verujem da ćemo početkom proleća uspeti da krenemo u tu vrstu ozbiljnijeg procesa.”¹⁶

Uočljiva su i izvesna neslaganja između vlade i predsednika Srbije oko roka u kome treba da bude rešeno kosovsko pitanje. Podpredsednik vlade i ministar spoljnih poslova Srbije Ivica Dačić je postavio pitanje: “Ko je ikada pomenuo 2018. kao prelomnu? To su bajke”¹⁷ i pored toga što je, nešto ranije, predsednik Srbije izjavio da bi bilo dobro da se do kraja 2018. godine “konačno raspetlja kosovski čvor”, ali i dodao da nije optimista po pitanju postizanja dogovora sa Albancima.¹⁸

Interesantan je komentar Aleksandra Vučića povodom rasprave, u Matici srpskoj i predstavnika društveno-humanističkih nauka, da bi bilo odlično da se “između sebe dogovorimo, ali da misli da će to biti teško.”¹⁹ Ovom prilikom pokretač inicijative je izrazio sumnju da će biti ostvaren jedan od proklamovanih ciljeva unutrašnjeg dijaloga – sveopšti konsenzus: “I dalje mislim da su nam šanse

11 rts.rs, 22.12.2017 (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2979156/vucic-za-blumberg-zavrsicu-posao-sa-eu>).

12 Vučić o KiM-u: Dogovor ako Srbija dobije ‘nešto’, a o ‘nešto’ neću sada, Kossev, 05.12.2017 (http://kossev.info/strana/arhiva/o_inicijativi_predsednika_srbije_za_unutrasnji_dijalog_o_kim_u/12561).

13 rts.rs, 22.12.2017 (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2979156/vucic-za-blumberg-zavrsicu-posao-sa-eu>).

14 Na zvaničnom portalu Radne grupe navedeno je sedam okruglih stolova: <http://unutrasnjidijalog.gov.rs>

15 Predsednik Aleksandar Vučić – Intervju, TV Pink, 25.12.2017 (<https://youtu.be/p3jTRY4Hy0c>).

16 Vučić: Verujem - na proleće u ozbiljniju raspravu o Kosovu, b92.net, 28.12.2017 (https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=28&nav_category=11&nav_id=134).

17 Dačić: Čekaju nas teški razgovori o Kosovu”, Sputnjik, 6. Januar 2017, (<https://rs.sputniknews.com/politika/201801061114073797-Dacic-Kosovo-razgovori>).

18 Vučić: Nemoguće rešiti pitanje Kosova bez velikih sila”, 31. decembar 2017 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/28948316.html>).

19 Vučić: Bez pravno-obavezujućeg sporazuma s Kosovom nema EU”, 16. Novembar 2017 (<http://rs.n1info.com/a342427/Vesti/Vesti/Vucic-Bez-pravno-obavezujuceg-sporazuma-s-Kosovom-nema-EU.html>).

za obostrano prihvatljivi dogovor manje od pet odsto. Ali, i za dogovor unutar Srbije, između nas. Praktično je nemoguće rešiti ovo pitanje bez velikih sila”²⁰ “Verujem da ćemo svi zajedno razumeti da od povratka u prošlost i rekao bih života u prošlosti gubimo mnogo dragocenog vremena za drugačiju i bolju budućnost”²¹

1.1.2. Odjeci i reagovanja na inicijativu

U ovom izveštajnom periodu su značajne sledeće reakcije na inicijativu:

1.1.2.1. Reagovanja predstavnika vlasti i poslanika

Jedna od retkih ocena unutrašnjeg dijaloga iz redova vlasti je i komentar generalnog sekretara predsednika Srbije Nikole Selakovića da je među predstavnicima naučno-istraživačke zajednice u Srbiji²² moglo da se čuje “mnogo više i zdrave nacionalne i potpuno realne političke priče”, nego što može da se čuje “od ljudi koji se bave politikom”²³ Ministar prosvete Mladen Šarčević navodi da predlozi treba da „pomognu u formulisanju političke platforme i izgradnju širokog nacionalnog konsenzusa po pitanjima od prioritarnog nacionalnog i državnog značaja”²⁴.

Poslanik SNS, Dragan Šormaz je ocenio da građani podržavaju da se reše odnosi između Beograda i Prištine. Uz to, Šormaz je prvi obavestio javnost da će se, povodom Pravno obavezujućeg sporazuma, u narednom periodu biti i rasprave u parlamentu.²⁵

Predsednik Srpske narodne partije (SNP) i ministar za tehnološke inovacije i razvoj u Vladi Srbije, Nenad Popović, je ocenio: „U dosadašnjem toku unutrašnjeg dijaloga imali smo priliku da čujemo veoma oprečna mišljenja o rešavanju kosovskog pitanja od veoma uglednih građana, profesora univerziteta, institucija. Sve je bilo otvoreno, javno i uz polemiku, kako dolikuje jednom dijalogu. Verujem da će dobar deo ovih ideja biti uključen u konačnu, državnu platformu za razgovor s Albancima.”²⁶

Osvrćući se na dosadašnji tok unutrašnjeg dijaloga potpredsednik SPS i saradnik Instituta za savremenu istoriju Predrag Marković ukazao je na “nedostatak sistemskih dokumenata kada je u pitanju politika prema Kosovu” kao i da je drugi okrugli sto organizovan “navrat-nanos, bez koncepta”²⁷.

Lider Bošnjačke demokratske zajednice Sandžaka i poslanik u Narodnoj skupštini Srbije Muamer Zukorlić izjavio je da se Vučić hrabro i odlučno suočio sa pitanjem Kosova, koje je „goruće pitanje za Srbiju, pitanje koje opterećuje brojne aspekte života više od tri decenije“.

20 Vučić: Nemoguće rešiti pitanje Kosova bez velikih sila”, 31. decembar 2017 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/28948316.html>).

21 Radio slobodna Evropa: “Vučić: Srbiju čeka težak period u odnosu sa Kosovom”, 15. novembar 2017 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/28855515.html>).

22 Drugi okrugli sto na kome su učestvovali predstavnici instituta društvenih i humanističkih nauka.

23 Okrugli sto naučnika o Kosovu: Status najvažnije pitanje, Radio slobodna Evropa, 13. Novembar 2018 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/28851238.html>).

24 Okrugli sto naučnika o Kosovu: Status najvažnije pitanje, Radio slobodna Evropa, 13. Novembar 2018 (<https://www.slobodnaevropa.org/a/28851238.html>).

25 Dragan Šormaz: Srbija ima veliku korist od saradnje sa NATO, Nova srpska politilka misao, 06.12.2017 (<http://www.nspm.rs/hronika/dragan-sormaz-srbija-ima-veliku-korist-od-saradnje-sa-nato.html>).

26 Nenad Popović, Kosovo je uzrok našeg postojanja, NIN, Beograd, 07.12.2017.

27 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13 novembar 2017 (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20društveno-humanistickih%20nauka%20-%202013112017%20transkript.pdf>).

„U principu danas možemo čuti kod političara dva diskursa, onaj zvanični i onaj nezvanični pred prijateljima. Zvanično se ponavlja, ne damo Kosovo, a nezvanično da je to skoro pa završeno pitanje. Dakle, ta vrsta raskoraka da ne kažem šizofrene politike, nešto je što ne može da donese dobro, “naveo je Zukorlić.²⁸

Odgovor na kosovsko pitanje moraju da daju političke strukture, koje će poneti i punu odgovornost za odluke, smatra predsednik Lige socijaldemokrata Vojvodine (LSV) Nenad Čanak. Bez davanja tog odgovora i bez uspostavljanja racionalnih i uzajamno obavezujući odnosa između Srbije i Kosova, EU, nije spremna da primi Srbiju u svoje članstvo, tvrdi Čanak u autorskom tekstu za NIN. Istovremeno, Čanak ukazuje da bi unutrašnji dijalog mogao da pomogne samo ako posluži za “masovno trežnjenje stanovništva još uvek narkotiziranog propagandnim mitovima o Kosovu i privede ga racionalnom razmišljanju”.²⁹

Institucionalizovani dijalog

U ovom izveštajnom periodu, na osnovu podataka sa sajta Radne grupe za pružanje podrške vođenju unutrašnjeg dijaloga o Kosovu i Metohiji,³⁰ održano je ukupno šest okruglih stolova koje je Radna grupa organizovala, suorganizovala ili pomogla njihovo održavanje.

Radna grupa se javlja kao organizator ili suorganizator sledećih okruglih stolova:

- 13. novembar 2017, konferencija u okviru unapređenog dijaloga o Kosovu i Metohiji, na kojoj su učestvovali predstavnici svih relevantnih instituta društvenih i humanističkih nauka u Republici Srbiji.³¹
- 17. novembar 2017. Matica srpska i Radna grupa za pružanje podrške vođenju unutrašnjeg dijaloga o Kosovu i Metohiji organizovali okrugli sto “Kosovo i Metohija: juče, danas, sutra” u prostorijama Matice srpske, Novi Sad.³²
- 14. decembar 2017. Radna grupa u saradnji sa Ministarstvom omladine i sporta održala konferenciju sa sportskim savezima i visokoškolskim ustanovama, u Palati Srbija.³³
- 18. decembar 2017. Radna grupa u saradnji s ekonomskim fakultetima i institutima organizovala okrugli sto u Palati Srbija.³⁴

Radna grupa je pomogla održavanje sledećih okruglih stolova na kojima su učestvovali predstavnici Radne grupe:

- 28. novembar 2017. Institut za međunarodnu politiku i privredu organizovao je debatu u okviru unutrašnjeg dijaloga o Kosovu i Metohiji.³⁵
- 12. decembar 2017. Privredna komora Srbije organizovala skup, u prostorijama PKS-a.³⁶

28 Zukorlić – Sa Vučićem se razilazimo u mnogo tačaka, ali smo se saglasili oko politike dijaloga i pomirenja, sandzakpress.net, 07.12.2017 (<http://sandzakpress.net/zukorlic-sa-vucicem-se-razilazimo-u-mnogo-tacaka-ali-smo-se-saglasili-oko>).

29 EU traži da se blato ostavi ispred njenih vrata, b92.net, Tanjug, 22.12.2017. (https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=22&nav_id=1338931).

30 <http://unutrasnjidijalog.gov.rs>

31 Transkript: <http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20društveno-humanističkih%20nauka%20-%2013112017%20transkript.pdf>

Snimci: <https://www.youtube.com/watch?v=TDYbcKGmYHM>, <https://www.youtube.com/watch?v=TDYbcKGmYHM>, <https://www.youtube.com/watch?v=8-4Gac-BdC8>

32 Transkript: <http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Matice%20srpske%2017112017.pdf>.

Snimci: <https://www.youtube.com/watch?v=uLjZH1daywA>, <https://www.youtube.com/watch?v=LjWyfdTnDnc>

33 Snimak: <https://www.youtube.com/watch?v=wiKIXFZM5fY>

34 Snimak: <https://www.youtube.com/watch?v=dCIg5lC2dck>

35 Snimak: <https://www.youtube.com/watch?v=c2MaHac6Ma4&t=680s>

36 <https://www.youtube.com/watch?v=VQmELccBdcM>

Kada se tome doda i okrugli sto sa dekanima i profesorima svih pravnih fakulteta u Republici Srbiji, koji je održan 31. oktobra 2017. godine,³⁷ Radna grupa je organizovala, suorganizovala ili pomogla održavanje ukupno sedam okruglih stolova.

Predlozi sa ovih okruglih stolova biće analizirani u delu teksta koji se odnosi na aktivnost organizacija građanskog društva, a u cilju upoređivanja ovih sa okruglim stolovima koje su organizovali nevladini akteri.

U radu okruglih stolova u organizaciji radne grupa učestvovalo je više desetina predstavnika naučno-istraživačkih institucija i različitih sportskih udruženja.

Tok, osnovne teme i opšta dostignuća institucionalizovanog dijaloga će biti prikazani preko najrelevantnijih priloga.

Poseban uticaj na javnost imala su četiri vrste predloga za rešenje „konačnog“ statusa Kosova, i to:

1. Naučni saradnik Instituta za međunarodnu politiku i privredu Vladimir Trapara, predložio je da se Albancima sa Kosova ponudi formalno priznanje Kosova, ali pod određenim uslovima. Ovaj predlog nastoji da dovede do vraćanje kontrole Beograda nad Kosovom. I to, na sledeći način: “Umesto da tvrdoglavo ne priznajemo Kosovo u formalnom smislu, a činimo ustupak koji vodi *de facto* priznanju, treba priznati Kosovo formalno“, kaže Trapara³⁸. On smatra da bi Srbija sa Kosovom trebalo da potpiše međunarodni ugovor koji bi sadržao sve detalje dogovora sa Prištinom o uzajamnom formalnom priznanju, kao i da bi taj dokument mogao da se zove “Sporazum o prijateljstvu, saradnji i uzajamnoj pomoći”. Srbija bi, kako navodi Trapara, trebalo da postavi Kosovu sledeće uslove: 1) da se zove „Kosovo i Metohija“; 2) da Kosovo ustupi Srbiji sever Kosova i deo kosovskog Pomoravlja iz strateških razloga“; 3) da se za preostale Srbe obezbedi široka autonomija po modelu Republike Srpske, a za spomenike direktna kontrola Srbije; 4) delimična demilitarizacija, a vojska bi bila ograničena u broju i naoružanju, Bondstil da se rasformira i da Vojska Srbije napravi svoju bazu; 5) da se zabrani ujedinjenje s Albanijom odnosno promena granica bez pristanka Srbije; 6) da se imovinsko - pravna pitanja reše u korist Srbije, i, 7) da Srbija i Kosovo i Metohija obrazuju ekonomsku uniju, sa zajedničkom valutom“. Dok se ne prihvate ovo rešenje održavati stanje „zamrznutog sukoba“.³⁹ On smatra da je formalno bolje da Kosovo ne bude deo Srbije “jer se time izbegava učešće Albanaca u političkom životu Srbije i glasanje na izborima”.⁴⁰

Direktor Instituta Branislav Đorđević je konstatovao da je Traparin predlog izgledno neprihvatljiv za albansku stranu, ali da bi njegovo odbijanje moglo da bude izlazna strategija za Srbiju.⁴¹

2. Predlog o realnoj uniji Srbije i Kosova koji je izneo profesor ustavnog prava Vladan Kutlešić skrenuo je pažnju državnom vrhu i predsedniku Vučiću. Ovaj predlog je komentarisano u Prvom izveštaju, a reakcije na taj predlog, biće prikazane u odgovarajućem delu ovog izveštaja.
3. Razgraničenje na srpski i albanski deo i eventualna razmena teritorija koje zagovara potpredsednik Vlade Ivica Dačić, obeležio je prethodni izveštajni period i prikazan je i komentarisano u Prvom izveštaju. U ovom izveštaju biće prikazane reakcije na taj predlog, u odgovarajućem delu ovog izveštaja.

37 Transkript: <http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/0.1%20Okrugli%20sto%20pravnih%20fakulteta%2031102017%20-%20transkript.pdf>.

Snimci: <https://www.youtube.com/watch?v=T7CMW2rHt7o>, <https://www.youtube.com/watch?v=4A458oeIwuk>

38 Debata u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, 28. novembra 2017 (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/galerija5.php>).

39 <https://www.youtube.com/watch?v=c2MaHac6Ma4>.

40 Debata u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, 28. novembra 2017 (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/galerija5.php>).

41 Isto

4. Normalizacija bez priznanja je predlog potpredsednika Vlade Srbije i predsednika Socijaldemokratske partije Srbije (SDPS) Rasima Ljajića, prikazan je u Prvom izveštaju.⁴² U ovom izveštaju biće prikazane reakcije na taj predlog, u odgovarajućem delu izveštaja.

Na okruglom stolu ekonomista, koji je organizovala Radna grupa u saradnji s ekonomskim fakultetima i institutima, ukazano je na prednost komplementarnosti srpske privrede s potrebama Kosova, insistiralo se na potrebi državnih garancija za privatne investicije u srpskim sredinama i upozoravalo na visok nivo sive ekonomije (40 posto) u razmeni s Kosovom. Bilo je predloga da Srbija traži nadoknadu od Kosova zbog privatizacije firmi koje su bile u vlasništvu Srbije, Trepča mora da opstane zbog srpske zajednice. Mora se insistirati na vlasničkim pravima, u odnosu na uzurpiranu imovnu i u procesu privatizacije, kao najvažnijem argumentu srpske strane i napraviti ustupke gde se može zarad zaštite kulturnih dobara.⁴³ Ekonomista Ljubomir Madžar smatra da će Srbija morati da bude fleksibilna u rešavanju kosovskog pitanja jer je uvek bilo “da velike sile kroje kapu malim silama” i da u granicama onoga na čemu insistiraju treba tražiti neki svoj “optimum”⁴⁴. “Kada je u pitanju vlasništvo, tu treba biti dosledan i tu ne treba praviti kompromise, sem ponešto oko društvene svojine, a i tu su naši argumenti veoma jaki budući da je veliki broj firmi na Kosovu bio u vlasništvu ili su predstvaljale filijale firmi čiji su centri bili u Srbiji”, rekao je Madžar⁴⁵. Kada je reč o demografskim projekcijama, kaže da ukoliko bi Kosovo bilo u potpunosti reintegrirano u Srbiju, što je za sada mala verovatnoća, da bi posle 2050. ili 2060. godine moglo da se dogodi da Albanci budu većina u Srbiji. “Ja sam ne bih voleo da postanem pripadnik manjine u Srbiji, niti bih voleo da to budu moja deca i to je jedna dugoročna perspektiva koja mora da se ima u vidu u svim narednim pregovorima”, kazao je Madžar⁴⁶. Madžar smatra da Kosovo, koje je sada prepreka na putu ka EU, treba pretvoriti u instrument kojim će se uključenje Srbije u EU ubrzati i predložio da Srbija i Kosovo istovremeno uđu u evropsku porodicu uz nastavak razvoja međusobnih ekonomskih odnosa.

Učesnici okruglog stola organizovanog u Privrednoj komori Srbije (PKS),⁴⁷ predstavnicima 90 kompanija iz različitih sektora, su uglavnom iznosili probleme s kojima se suočavaju u razmeni robe s Kosovom.⁴⁸ Osim konkretnih stvari, očekuju rešenje problema s platnim prometom⁴⁹ i ističu značaj infrastrukturnih projekata.⁵⁰ Generalno su zadovoljni pomoći koju dobijaju od Kancelarije za Kosovo i Metohiju.

42 Šta sadrže dosadašnji predlozi za rešenje konačnog statusa Kosova, Blic, 01. 12. 2017 (<https://www.blic.rs/vesti/politika/od-razgranicenja-do-potpunog-priznanja-sta-sadrze-dosadasnji-predlozi-za-resenje/jk1f6jn>)

43 Ekonomski stručnjaci na „unutrašnjem dijalogu“, 18.12.2017 (<https://www.youtube.com/watch?v=dCIg5lC2dck>)

44 “Ekonomisti o unutrašnjem dijalogu o Kosovu”, N1, 18. Decembar 2017, (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2974722/ekonomisti-o-unutrasnjem-dijalogu-o-kosovu.html>)

45 “Ekonomisti o unutrašnjem dijalogu o Kosovu”, N1, 18. Decembar 2017, (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2974722/ekonomisti-o-unutrasnjem-dijalogu-o-kosovu.html>)

46 “Ekonomisti o unutrašnjem dijalogu o Kosovu”, N1, 18. Decembar 2017, (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2974722/ekonomisti-o-unutrasnjem-dijalogu-o-kosovu.html>)

47 Danas četvrta runda unutrašnjeg dijaloga o Kosovu, rtklive.com, 12.12.2017 (<http://www.rtklive.com/rtk2/?id=2&r=15336>)

48 Izgubićemo trku sa Turcima i Albancima” – Biz, b92.net, autor teksta Tanjug, 12.12.2017 (https://www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2017&mm=12&dd=12&nav_id=1335336)

49 Goran Bera, kompanija Kozar (kozje mleko i mlečni proizvodi), je istakao da je osnovni problem za proizvođače mleka i mlečnih proizvoda koji plasiraju robu na Kosovo veterinarski sertifikat. Međutim, Rade Ljubojević, Sirogojno Company (zamrznuto voće i povrće), je naveo da nemaju problema, da odlično rade kako sa delom gde većinski žive Srbi ali i sa delom gde žive Albanci. Kupuju smrznuto voće, malinu, kupinu, šumsku kupinu kao i šumsku borovnicu koja je naročito kvalitetna.

50 Zoran Anđelković, Železnice Srbije je izneo predlog da AirCargo formira preduzeće na Kosovu i da ono dobije licencu jer bi to olakšalo i rešavanje problema u vezi sa izgradnjom 60 km pruge (K. Mitrovica–Zvečani).

Ukupan promet robe između centralne Srbije i Kosova, samo u periodu januar-septembar ove godine, iznosio je više od 366 miliona evra, što je 13 odsto više nego u odnosu na isti period 2016, izjavio je predsednik PKS Marko Čadež. Isporuke su iznosile 342 miliona evra, a nabavke su iznosile 23 miliona evra.⁵¹ Iz ovoga je izvedena ocena da postoji razlog za zadovoljstvo dosadašnjim rezultatima.⁵² Iako postoji još dosta prostora za saradnju, preostaje niz otvorenih pitanja, kao što je problem plasmana proizvoda.⁵³

Miroљub Aleksić, *Alco Group* je istakao: “Navike stanovništva na Kosovu, i srpskog i albanskog su takve da smo mi dominantni izvoznik ... Naš interes je da što pre i intenzivnije otvorimo granice, da definišemo i platni promet i da podstaknemo onako kako je Hrvatska podstakla svoju zajednicu u BiH, napravimo poseban fond i investicije, ne samo za izvoz, ne samo na severu Kosova, nego na celom Kosovu”.

Direktor Kancelarije Vlade Srbije za Kosovo i Metohiju Marko Đurić je nakon skupa privrednika rekao da je razgovor bio uspešan, jer su u njemu, “preduzeća koja zapošljavaju stotine hiljada ljudi u Srbiji” bila zastupljena i sva su podržala inicijativu da se privredna saradnja otvori, liberalizuje, da se neke administrativne prepreke uklone. “Naš je posao da to podržimo”, rekao je Đurić i dodao da je inicijativa predsednika Aleksandra Vučića za liberalizaciju protoka robe, ljudi i kapitala naišla na značajnu podršku i bila gotovo centralni deo diskusije o unutrašnjem dijalogu iz konteksta privrede.⁵⁴

Rasprava na okruglom stolu sa predstavnicima sportskih organizacija i saveza (Olimpijski komitet Srbije, Sportski savez Srbije i Paraolimpijski komitet Srbije), u saradnji sa Ministarstvom omladine i sporta i Radnom grupom,⁵⁵ se svela na ponavljanje mantre: „Nikad nećemo priznati Kosovo!“ i zahteve sportskih funkcionera upućene Vladi Srbije za precizna uputstva za ponašanje sportista Srbije na međunarodnim sportskim takmičenjima u sportskim susretima sa sportistima Kosova. Naime, otkad je Kosovo postalo član FIFA, UEFA, FIBA, Međunarodnog olimpijskog komiteta, svetskih i evropskih odbojkaških i rukometnih organizacija, susreti srpskih i kosovskih ekipa postali su neizbežni.⁵⁶ Time se postavilo i pitanje ponašanja u prilikama intoniranja himne, podizanja zastave i slično

Predsednik Odbojkaškog saveza Srbije Zoran Gajić i predsednik Košarkaškog saveza Srbije Predrag Danilović kažu da se čini sve kako Srbija i Kosovo na takmičenjima ne bi bili u istoj grupi. “Imamo odlične kontakte u FIBA, gleda se da uopšte ne dođe do bilo kakvog eventualnog susreta”, istakao je Danilović.⁵⁷

Predsednik Saveta saveza Srbije Miodrag Rakić smatra da Srbija, preko predstavnika u evropskim i svetskim federacijama, može da inicira da kosovski sportisti nastupaju pod zastavom neke druge zemlje.⁵⁸

51 Unutrašnji dijalog privrednika o Kosovu i Metohiji, Privredna komora Srbije, 12. decembar 2017, Beta, (<https://www.youtube.com/watch?v=VQmELccBdcM>;

<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2968223/unutrasnji-dijalog-otvorena-pitanja-trgovine-između-beograda-i-pristine.html>; <http://rs.n1info.com/a348891/Vesti/Vesti/Dijalog-o-Kosovu-u-Privrednoj-komori.html>)

52 Postignuta je razmena informacija kada je u pitanju kvalitet kompanija, usaglašeni fitosanitarni sertifikati, rešavali smo sporove i konkretne probleme privrednika vezano za slobodan promet robe - istakao je Čadež.

53 Promet Srbije i Kosova za devet meseci 366 miliona evra, Blic, 12.12.2017 (<http://www.blic.rs/vesti/ekonomija/promet-srbije-i-kosova-za-devet-meseci-366-miliona-evra/429kbtX>)

54 Đurić: Naš je posao da podržimo privrednu saradnju s Prištinom, rts.rs, 12.12.2017, (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2968562/djuric-nas-je-posao-da-podrzimo-privrednu>).

55 Šesti okrugli sto o unutrašnjem dijalogu o KiM, TV Most, 13.12.2017 (<http://www.tvmost.info/vesti/sesti-okrugli-sto-o-unutrasnjem-dijalogu-o-kim/98550>).

56 „Sportisti traže uputstvo – kako se ponašati sa Kosovom“, TVN1, Vesti u 19, 14. decembar 2017 (<http://rs.n1info.com/a349464/Vesti/Vesti/Unutrasnji-dijalog-o-Kosovu-sa-sportistima.html>)

57 „Sportisti traže uputstvo – kako se ponašati sa Kosovom“, TVN1, Vesti u 19, 14. decembar 2017 (<http://rs.n1info.com/a349464/Vesti/Vesti/Unutrasnji-dijalog-o-Kosovu-sa-sportistima.html>)

58 Okrugli sto sportskih institucija u okviru unutrašnjeg dijaloga, 14. 12.2017 (<https://www.youtube.com/watch?v=wiKIXFZM5fY>).

Analiza toka rasprave na ovom okruglom stolu, zaista, opravdava pitanje zašto se Olimpijski komitet Srbije (OKS) i sportski savezi Srbije uopšte uvlače u „dnevno-političku priču sa istorijskim posledicama“, koje je postavio sportski urednik dnevnog lista Danas Zoran Pavić.⁵⁹

* * *

Analiza organizovanja i dometa okruglih stolova unutar institucionalizovanog dijaloga ukazuju na sledeće:

- U odabiru učesnika primenjen je princip predstavništva, uglavnom na osnovu rukovodeće funkcije (direktor, predsednik i slično). Uz to, na okrugle stolove su pozvani pre svega predstavnici institucija i udruženja koja se pretežno finansiraju iz budžeta, sa izuzetkom PKS. Ovakvom selektivnošću dobilo se “olakšano upravljanje raspravom” od strane radne grupe koja je pripremala pozivna pisma, uvodne napomene, uvodna i završna izlaganja;
- Propuštena je prilika da se iz predstavljenih institucija i udruženja pozovu oni koji se zaiste bave temom unutrašnjeg dijaloga ili su uticajni akteri u stvaranju javnog mnjenja. I to je uticalo da tematski i po kvalitetu rasprava rezultati budu ograničeni, a iznete primedbe, predlozi i prilozi se uglavnom kreću u domenu tekuće politike prema Kosovu i neki do njih mogu biti od koristi vladi i Predsedniku.

Sa stanovišta Inicijative i proklamovanih ciljeva moguće je zaključiti da institucionalizovani dijalog nije rezultirao dovoljnim brojem realnih i ostvarivih predloga. S toga ne može biti od odlučujućeg značaja za definisanje interesa Srbije i srpske zajednice u procesu normalizacije. Posebno, nije od pomoći za jasno definisanje dohvatljivih interesa Srbije i srpske zajednice koje bi trebalo ostvariti u nastavku Briselskog dijaloga.

1.1.2.2. *Reagovanja opozicionih političkih stranaka*

Apel za odbranu Kosova i Metohije (u daljem tekstu: Apel), koji su potpisali političari, intelektualci i pojedini zvaničnici SPC izazvao je svojevrsnu političko-propagandnu buru u javnom životu Srbije. Posebni značaj je pridat stavovima mitropolita crnogorsko-primorskog Amfilohija Radovića iako je on samo jedan od potpisnika Apela.⁶⁰

Apel na samom početku ističe da je “prvi put u srpskoj istoriji nadvila se opasnost da srpska ruka potpiše predaju Kosova i Metohije u tuđe ruke. ... Neodgovornom politikom, odobravanjem Euleksa, izmeštanjem dijaloga o Kosovu i Metohiji pod okrilje Evropske unije, otpočinjanjem tehničkog dijaloga i zaključivanjem i sprovođenjem neustavnog Briselskog sporazuma, proces secesije KiM je dobio zabrinjavajući zamah. Taj proces se može i mora zaustaviti“, stoji na papiru naslovljenom kao “Apel za odbranu Kosova i Metohije”.

U dokumentu se navodi i da su zahtevi SAD i najmoćnijih zemalja EU da Srbija i Kosovo potpišu “pravno obavezujući sporazum” i da se Srbija saglasi da “Kosovo” bude primljeno u međunarodne

59 OKSovo, Danas, Zoran Pavić, 12. decembar 2017 (http://danas.rs/dijalog/kolumnisti.1157.html?news_id=364824&title=OKSovo)

60 Ovo se povezuje s uverenjem pojedinih medija i same vlasti Srbije da je mitropolit autor sledećih stavova iz Apela: “Prvi put u istoriji nadvila opasnost da srpska ruka potpiše predaju Kosova i Metohije u tuđe ruke” a da se to odnosi na Aleksandra Vučića, procenjuje se na osnovu sledećih stavova: „Zakletva data na jevanđelju prilikom preuzimanja dužnosti obavezuje da se državni i nacionalni interesi štite bez obzira na opasnosti i ucene. Bez Kosova i Metohije ili bilo kojeg dela svoje teritorije, Srbija ne bi bila samo osakaćena, već i trajno poražena, kao zemlja koja je svoju skupu sudbinu prodala i poništila svoj identitet” (Mitropolit Amfilohije: Prvi put u istoriji nadvila se opasnost da srpska ruka potpiše predaju KiM u tuđe ruke, Nova srpska politička misao, 26. 12. 2017. (<http://www.nspm.rs/hronika/mitropolit-amfilohije-prvi-put-u-istoriji-nadvila-se-opasnost-da-srpska>).

organizacije, uključujući Ujedinjene nacije, kao i svaka podela Kosova i Metohije - neprihvatljivi su i moraju biti odbijeni, jednom zasvagda.

„Budući naraštaji neće biti najsrećniji ako im u nasleđe ovo pitanje ostavimo nerešeno, ali će biti najnesrećniji ako i sebe i njih zauvek osramotimo odričući se Kosova i Metohije, svoje časti i svog Jerusalima“, stoji u Apelu.

„Zakletva data na jevanđelju prilikom preuzimanja dužnosti obavezuje da se državni i nacionalni interesi štite bez obzira na opasnosti i ucene. Bez Kosova i Metohije ili bilo kojeg dela svoje teritorije, Srbija ne bi bila samo osakaćena, već i trajno poražena, kao zemlja koja je svoju skupu sudbinu prodala i poništila svoj identitet“, piše na kraju dokumenta.⁶¹

Po pisanju „Politike“ Apel je sastavljen u Demokratskoj stranci Srbije (DSS), a na predlog Političkog saveta DSS. Lider DSS-a Miloš Jovanović, kaže da je ideja da se okupi što veći broj intelektualaca i ljudi iz SPC.⁶²

Predsednik Političkog saveta DSS i istoričar Miloš Ković, jedan od potpisnika Apela, kaže: „Zadatak Apela koji je upućen srpskoj javnosti i srpskim vlastima je da su srpski građani, građani ove zemlje i svi Srbi — iz Republike Srpske, Crne Gore, Makedonije, kada je u pitanju Kosovo i Metohija, dužni da reaguju. To je Apel koji građani ove zemlje potpisuju imenom i prezimenom, u kojem se od srpskih vlasti zahteva da ne dozvole da prvi put u srpskoj istoriji srpska ruka potpiše odricanje od Kosova i Metohije“.⁶³

Cilj onoga što je navedeno u tekstu Apela je, po rečima Miloša Jovanovića, predsednika DSS, da se javnosti stavi do znanja da sve što aktuelna vlast u Srbiji radi vodi ka „predaji Kosova“: „Predsednik Republike Aleksandar Vučić je u više navrata javno pominjao da Kosovo i Metohija dobiju stolicu u Ujedinjenim nacijama, citiram ga - ‘ako i Srbija nečim bude zadovoljna’. To je krupan iskorak i ceo ‘unutrašnji dijalog’, se pretvorio u farsu. Uz sve elemente, uz ono što Vučić govori, ukazuje nam se na to da je u pitanju pripremanje medijskog terena za te, kako vlast kaže, bolne ustupke koje moramo da napravimo.“

DSS putem Apela poziva i na borbu, kako bi takav rasplet bio sprečen: „Za početak borba podrazumeva da ne predamo Kosovo i da ne priznamo secesiju. U tekstu Apela i piše da je zamrznuti konflikt za sada najbolje rešenje, objašnjava Jovanović. Potpisnici Apela se zalažu za prekid Briselskog dijaloga u aktuelnom formatu, što bi konsekvnetno značilo i prekid srpskih evrointegracija: „Naravno. Politika odbrane Kosova je direktno u vezi sa politikom evrointegracija. DSS kao stranka već nekoliko meseci poziva na otvaranje rasprave o EU. Da raščlanimo šta se od nas traži, šta dobijamo, šta ne dobijamo“, navodi Jovanović.

Srpski pokret Dveri podržao je Apel: „Za razliku od lažnog unutrašnjeg dijaloga sa ciljem aboliranja veleizdaje Vučićevog režima, Dveri već nekoliko meseci intenzivno sprovode paralelnu kampanju o odbrani Kosova i Metohije u sastavu Srbije, u kojoj učestvuju eminentni stručnjaci i društveni radnici koji su svojim dosadašnjim stavovima i radom pokazali kako se bori za Kosovo i Metohiju u sastavu Srbije.“⁶⁴ (...) Radujemo se da i deo najuglednijih sveštenika SPC izlazi u javnost sa stavom koji se u potpunosti slaže sa stavom za koji se i Dveri zalažu. Uvereni smo da će Apel za odbranu Kosova i Metohije biti podržan od strane Sabora SPC i široko prihvaćen od strane srpskog naroda“.⁶⁵

61 Apel za „odbranu Kosova“, O2, Blic, Tanjug, 26.12.2017 (<https://www.blic.rs/vesti/politika/tajni-sastanak-u-crnoj-gori-amfilohije-sastavio-pamflet-za-odbranu-kosova-evo-sta-u-t3hwkdg>)

62 Apel za odbranu Kosmeta: Mitropolit Amfilohije potpisnik, tekst sastavljen u DSS, srbin.info, 27. 12. 2017 (<http://srbin.info/2017/12/27/apel-za-odbranu-kosmeta-mitropolit-amfilohije-potpisnik-tekst-sastavljen>).

63 Amfilohije je potpisnik, a ne tvorac, svrha Apela je, Sputnjik, O2, 27. 12. 2017. (www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=27&nav_category=640&nav_id=1341011).

64 Među njima su Boško Obradović, akademik Kosta Čavoški, prof. dr Slobodan Samardžić, Milan Stamatović, Dragana Trifković, Dragan Todorović, Slaviša Ristić, Marko Jakšić, Marko Pušica i Zoran Radojičić. Saopštenje Dveri, 28. Decembar 2017, <https://dveri.rs/dveri-podrzavaju-apel-za-odbranu-kosova-i-metohije#cyr>

65 Saopštenje Dveri, 28. Decembar 2017, <https://dveri.rs/dveri-podrzavaju-apel-za-odbranu-kosova-i-metohije#cyr>

Predsedništvo Dveri je nagovestilo da je pripremilo tekst *Rezolucije o AP KiM* koji će poslanici predložiti Narodnoj skupštini Srbije. U ovom tekstu je naglašeno „da je KiM sastavni i neotuđivi deo Srbije, koji se trenutno nalazi pod okupacijom, o čemu bez odlaganja treba obavestiti međunarodnu javnost... da nijedan građanin Srbije koji se nalazi na javnoj funkciji nema pravo da potpiše obavezujući dokument kojim će pravno otuđiti AP Kosovo i Metohiju kao deo teritorije Srbije“.

Dveri se zalažu za poništavanje briselskih sporazuma i da se tema Kosova vrati u SB UN, „gde imamo saveznike u Rusiji i Kini“, da Vlada Srbije preduzme sve radnje u cilju povratka i boravka srpskog civilnog i vojnog osoblja na Kosovu, i da se obnovi rad Ministarstva za Kosovo u Vladi Srbije.⁶⁶

Srpski pokret Dveri je organizovao tribinu na temu „Šta će biti sa Kosovom i Metohijom 2018. godine?“ u Domu kulture u Gračanici.⁶⁷ Učesnici tribine složili su se da je cilj „Vučićevog lažnog unutrašnjeg dijaloga“ i najavljenih ustavnih promena potpisivanje nezavisnosti Kosova, što od Srbije zahteva EU.⁶⁸

Predsednici Dveri i Istočne alternative Boško Obradović i Dragan Todorović osudili su inicijativu predsednika Srbije ocenjujući je kao „farsu, prevaru i izdaju“. Obradović je posebno istakao da Vučić „grozničavo traži saučesnike za izdaju Kosova“ Niko nema pravo da potpiše otcepljenje i priznanje nezavisnosti Kosova. Sve je rečeno u Ustavu gde jasno piše da je Kosovo neotuđivi deo Srbije. Ako bilo ko misli da sa Kosovom treba raditi nešto drugačije, moraće da to proveri sa narodom na referendumu.⁶⁹

Za referendum je i predsednik Inicijativnog odbora Zdrave Srbije (ZS) Milan Stamatović. Polazeći od ubeđenja da „druga etapa izmišljenog dijaloga, (...) ne predstavlja ništa drugo nego 'smokvin list' velikog vođe i pribavljanje alibija za legalizaciju već donete Vučićeve odluke da potpiše obavezujući sporazum sa Kosovom i odrekne se 17 odsto teritorije Srbije“.⁷⁰

Vuk Jeremić, bivši ministar spoljnih poslova, nekadašnji predsedavajući generalnog sekretara UN i predsednik Narodne stranke (NS), ocenio je da je „poziv vlasti na takozvani unutrašnji dijalog neozbiljna stvar, koja služi isključivo u marketinške svrhe“. On dodaje da Narodna stranka u njemu ne učestvuje zato što u Srbiji „nema elementarnih preduslova za bilo kakvu vrstu ozbiljnog društvenog dijaloga u okolnostima okupacije i zloupotrebe svih javnih resursa.“ Poput Stamatovića, Jeremić ocenjuje: „Vlast tim dijalogom daje 'smokvin list' onome na šta je već pristala“.⁷¹

Jedan od potpisnika Apela akademik SANU Kosta Čavoški ocenjuje da je „Vlada Republike Srbije *de facto* priznala suverenost i nezavisnost samozvane države kosmetskih Arbanasa. (...) Kako je, dakle, naša Vlada već *de facto* priznala samozvani Kosmet kao suverenu i nezavisnu državu, postavlja se pitanje da li se u pregovorima s tom nazovi državom još uvek nešto može uglaviti, a da to ne bude i njeno *de iure* priznanje, koje podrazumeva i njen ulazak u Ujedinjene nacije. Moje poznavanje ustavnog i međunarodnog javnog prava uverava me da između *de facto* i *de iure* priznanja nema

66 Dveri: Sprečiti potpisivanje sporazuma o normalizaciji odnosa sa Prištinom, srbin.info, 25.12.2017 (<http://srbin.info/2017/12/25/dveri-spreciti-potpisivanje-sporazuma-o-normalizaciji-odnosa-sa>).

67 Na tribini, koju je vodio Goran Stojanović, predstavnik Dveri sa KiM, govorili su: Boško Obradović, predsednik Srpskog pokreta Dveri, Marko Pušica, potpredsednik Srpskog pokreta Dveri, prof. dr Slobodan Samardžić, predsednik Državotvornog pokreta i prof. dr Nenad Kojić, predstavnik pokreta Srba sa KiM „Otađbina“.

68 Boško Obradović: Vreme radi za nas, Evropa i svet menjaju stav o KiM, srbin.info, 24.12.2017, (<http://srbin.info/2017/12/24/bosko-obradovic-vreme-radi-za-nas-evropa-i-svet-menjaju-stav-o-kim/>).

69 Dveri: Vučić grozničavo traži saučesnike za izdaju Kosova, srbin.info, 11.12.2017 (<http://srbin.info/2017/12/11/dveri-vucic-groznicavo-trazi-saucesnike-za-izdaju-kosova>).

70 Stamatović: Patrijaršija da se vrati u Peć, umesto što Crkva prati Vučića koji je Srbe poveo u „živi pesak“!, Oslobođenje.rs, 05.12.2017 (http://www.oslobodjenje.rs/2017/12/05/stamatovic-patrijarsija-da-se-vrati-u-pec-umesto-sto-crkva-prati-vucica-koji-je-srbe-poveo-u-zivi-pesak).

71 Vuk Jeremić: I danas mislim da je pogrešna odluka o promeni rezolucije o KiM s kojom smo 2010. godine išli u Generalnu skupštinu UN. Imali smo većinu za..., Nova srpska politička misao, 05.12.2017, (<http://www.nspm.rs/politicki-zivot/i-danas-mislim-da-je-pogresna-odluka-o-promeni-rezolucije-o-05.12.2017-kim-s>)

ničega što bi bilo veće od *de facto* a manje od *de iure* priznanja samozvanog Kosmeta. Otuda, ako Vučić zaista želi da nešto novo učini po okončanju ovog navodnog dijaloga, to je jedino *de iure* priznanje takozvane države kosmetskih Arbanasa i njen ulazak u UN. I ništa manje od toga.⁷²

Po oceni bivšeg ministra u Vladi Srbije zaduženog za Kosovo Slobodana Samardžića, Briselski dijalog je put „predaje Kosova“, a na ovom putu „primarna tačka je obaveza Srbije da potpiše obavezujući pravni akt o sveobuhvatnoj normalizaciji odnosa. Nije samo problem što je zapad nametnuo Srbiji to, već i što se srpska vlada obavezala da tu obavezu izvrši tako što je prihvatila Pregovarački okvir Evropskog saveta za pregovore o pristupanju EU gde u tački 23 postoji ova odredba. Prihvatajući taj pregovarački okvir Srbija je prihvatila obavezu da potpiše taj dokument. Naša vlast Kosovo daje budzašto. Ali neko od toga ima korist, nije Srbija, nije srpski narod, Srbi na Kosovu, korist od toga ima samo vlada. Ona preko toga dobija legitimitet u zapadnom svetu“. Iz te perspektive unutrašnji dijalog već je „fingiranje demokratskog postupka“ te u njemu „ne treba učestvovati. To ne znači da treba ćutati“.⁷³

SNS je Apel kvalifikovao kao „izraz populizma lišen ozbiljnosti i osećaja za realnost“⁷⁴. Time se DSS, po oceni SNS, suprostavila proklamovanom cilju unutrašnjeg dijaloga „da se tema Kosova iz sfere dnevne politike i populizma podigne na nivo ozbiljnog svestranog strateškog promišljanja“⁷⁵.

DSS je pokazala, u odsudnim trenucima borbe za srpske državne i nacionalne interese na Kosovo, da nije dorasla toj borbi, a apel je dokaz da ta stranka nije ništa naučila iz svojih prošlih neuspeha, ocenjuju u SNS-u. Uz podsećanje da je za vreme vladavine DSS-a došlo do jednostranog proglašenja nezavisnosti Kosova, desetkovanja vojske i podrivanja ekonomske osnove zemlje kroz pljačkaške privatizacije, iz SNS-a poručuju da je odgovor na sve izazove sa kojima su se suočavali dok su bili na vlasti bio muk. „Glasna tišina u kojoj su se vrtoglavom brzinom topile srpske teritorije i gorele srpske svetinje, dok su Srbi u kolonama, osramoćeni porazom koji su im upravo oni i njima slični priredili, napuštali svoja ognjišta“, navodi se u saopštenju⁷⁶. Obezbedili su sebi mesto u srpskoj istoriji kao nosioci odgovornosti u zemlji za vreme njenog najvećeg sunovrata, a veća kazna od toga i činjenice da se kao posledica nemaju čemu na izborima nadati, nije im potrebna, konstatuju u SNS-u.

U saopštenju se navodi da uključivanje stranaka u unutrašnji dijalog doprinosi stvaranju celovite slike o tome šta srpski narod želi i može da uradi po pitanju svoje južne pokrajine i da je čak i iznošenje neodrživih ideja poštenije nego bežanje od te teme, što je nažalost politika dobrog dela stranaka opozicije. „Jedan od ciljeva unutrašnjeg dijaloga je da se tema Kosovo i Metohija iz sfere dnevne politike i populizma podigne na nivo ozbiljnog svestranog strateškog promišljanja, međutim dokumentom Demokratske stranke Srbije i načinom na koji je predstavljen ta svrha nije ispunjena“, smatraju u SNS-u.⁷⁷

SNS je oštro reagovao i na izjavu mitropolita Amfilohija da politika predsednika Srbije Aleksandra Vučića vodi „izdaji Srbije i Kosova“. Direktor kancelarije za KiM Marko Đurić smatra da je reč o „naručenom napadu i o činu koji diskvalifikuje svakog onog ko na taj način istupa kao

72 Čavoški: O navodnom unutrašnjem dijalogu o Kosovu i Metohiji - Prilog raspravi u SANU, Dveri, 20.12.2017 (<https://dveri.rs/clanci/kosta-cavoski-o-navodnom-unutrasnjem-dijalogu-o-kosovu-i-metohiji-prilog-raspravi-u-srpskoj-akademiji-nauka-i-umetnosti#cyr>).

73 Razlozi i posledice „Unutrašnjeg društvenog dijaloga“ o Kosovu i Metohiji. Konferencija u organizaciji Evroazijskog bezbednosnog foruma, održana u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 14. 11. 2017. (https://www.youtube.com/watch?v=gT_bfSJT7Kc&t=396s)

74 „SNS: Politički šou DSS – parada populizma“, 6. Januar 2018. [HTTP://WWW.RTS.RS/PAGE/STORIES/SR/STORY/9/POLITIKA/2994464/SNS-POLITICKI-SOU-DSS--PARADA-POPULIZMA.HTML](http://WWW.RTS.RS/PAGE/STORIES/SR/STORY/9/POLITIKA/2994464/SNS-POLITICKI-SOU-DSS--PARADA-POPULIZMA.HTML)

75 Saopštenje SNS, 5. Januar 2018, <https://www.sns.org.rs/lat/novosti/saopstenja/duric-danas-predstavljeni-proglasje-dokaz-da-dss-nije-nista-naucio-iz-svojih>

76 Saopštenje SNS, 5. Januar 2018, <https://www.sns.org.rs/lat/novosti/saopstenja/duric-danas-predstavljeni-proglasje-dokaz-da-dss-nije-nista-naucio-iz-svojih>

77 SNS: Politički šou DSS – parada populizma, RTS, 6. januar 2018. (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2994464/sns-politicki-sou-dss--parada-populizma.html>).

predstavnik crkvenih vlasti, čini ga čovekom koji se bavi opozicionim političkim delovanjem na vulgaran i neprimeren način”. “Prešao je iz reda crkvenih velikodostojnika u red ljudi kojima srpski interesi nisu na srcu i nisu naklonjeni. Kome može biti u interesu da se Srbi dele, da se u momentu kada se konačno, posle toliko godina, ljudi u Srbiji okupili oko određenih ideja i oko ciljeva i kada država konačno počinje da deluje i na jačanju srpskih pozicija u regionu”, kaže Đurić⁷⁸. Đurić kaže da ga je sramota kao vernika i kao Srbina kada čuje da neko ko nosi odoru Srpske pravoslavne crkve, govori na “jedan necrkveni i sramotan način”. Istorijski gledano, prema njegovim rečima, Amfilohije je u političkom smislu uvek podržavao opciju čiji je rezultat da je Srba uvek bilo manje i u Crnoj Gori i na drugim mestima, poručio je Đurić.⁷⁹

Nikola Selaković je istakao da se Vučić „nije dodvoravao ni beogradskoj čaršiji, ni onima koji su Beograd uvalili u dugove, pa nije hteo ni Amfilohiju Radoviću“, te da je uveren da predsednik neće nastaviti politiku svojih prethodnika dodvoravanja “Amfilohiju, Grigoriju i njima sličnim”.⁸⁰

Komentarišući navode mitropolita crnogorsko-primorskog Amfilohija, Selaković kaže da je reč o čoveku “koji je živom Vučiću dvaput održao opelo”. “Šta da očekujete? Nije osudio Vučića na osnovu nečega što je on učinio, on se bavi vradžbinama. Govorio je o neizvesnim stvarima”, rekao je Selaković i ocenio je da to nije duh srpskog pravoslavlja.⁸¹

Pitanje Kosova ne treba da bude pitanje oko koga će nas bilo ko, pa i mitropolit Amfilohije, deliti na “izdajnike” i “patriote”, već pitanje oko koga svi treba da se okupimo kako bismo pronašli najbolje rešenje za naše građane i budućnost Srbije, izjavila je potpredsednica Vlade Srbije, Zorana Mihajlović. Ona je dodala da je Aleksandar Vučić “poslednji čovek u Srbiji kome se može reći da ne vodi računa o Kosovu i našim građanima koji tamo žive.” “Samo što za razliku od nekih drugih koji su lupanjem u grudi patriotske, koristili Kosovo za dobijanje političkih poena, ali i za sticanje velikog novca, dok je sve više Srba napuštalo Kosovo, Vučić konkretno pomaže opstanak i bezbednost naših građana. A najbolji rezultat je da se najviše dece u Srbiji upravo rađa na Kosovu i da nije bilo nijednog etnički motivisanog ubistva naših građana”, kaže Mihajlovićeva.⁸²

Potpredsednica Vlade očekuje da će, kako se unutrašnji dijalog bude bližio kraju, tako i pojačavati napadi nacionalista na Vučića. Ali, “predsednik Vučić ima veliku podršku građana za evropsku politiku i politiku mira i regionalne saradnje koju sprovodi i od nje neće odustati. Predsednik se, kako je već nekoliko puta rekao, neće mešati u crkvene stvari, kao što ni mitropolit Amfilohije neće voditi državnu politiku Srbije”, kaže potpredsednica Mihajlović.⁸³

Socijalistička partija Srbije veruje da izjava mitropolita Amfilohija predstavlja lični stav i izraz mitropolitovog animoziteta, a ne zvaničan stav SPC. Socijalisti podržavaju inicijativu predsednika Vučića „jer joj je cilj da se iznađe pravično rešenje za sudbinu srpskog naroda i naših svetinja u južnoj Pokrajini“, žele „da se iznad svega održi jedinstvo našeg naroda i države po ovom važnom pitanju, a ne da se izazivaju novi konflikti i međusobno optuživanje“. Zbog toga, pozivaju mitropolita da se uzdrži od iznošenja ličnih stavova o unutrašnjem dijalogu o Kosovu.⁸⁴

78 “Žestoke reakcije iz Beograda na izjavu Amfilohija, odgovor sa Cetinja: Crkva neće biti ućutkana”, 8. Januar 2018, http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/vulin-djuric-i-selakovic-osudili-izjavu-amfilohija_883816.html

79 “Žestoke reakcije iz Beograda na izjavu Amfilohija, odgovor sa Cetinja: Crkva neće biti ućutkana”, 8. Januar 2018, http://www.rtv.rs/sr_lat/politika/vulin-djuric-i-selakovic-osudili-izjavu-amfilohija_883816.html

80 Selaković: Vučić neće voditi politiku dodvoravanja Amfilohiju”, 8. Januar 2018. (<https://www.blic.rs/vesti/politika/selakovic-vucic-nece-voditi-politiku-dodvoravanja-amfilohiju/qr8nbsx>).

81 Selaković: Cilj deklaracije očuvanje obeležja i identiteta, RTS, 8. januar 2018. (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2995613/selakovic-cilj-deklaracije-ocuvanje-obelezja-i-identiteta.html>).

82 „Amfilohije jednom izjavom pokrenuo lavinu u Srbiji“, O2, 8. januar 2018 (https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=01&dd=08&nav_category=11&nav_id=1344510)

83 „Amfilohije jednom izjavom pokrenuo lavinu u Srbiji“, O2, 8. januar 2018 (https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=01&dd=08&nav_category=11&nav_id=1344510)

84 Isto

Ministar državne uprave i lokalne samouprave Srbije i potpredsednik SPS Branko Ružić ocenio je da je "krajnje vreme" da Sinod SPC izrekne sankcije mitropolitu Amfilohiju zbog izjave da politika predsednika Srbije vodi "izdaji Kosova i Srbije". Po Ružiću, mitropolit je tom izjavom pokazao neodgovoran odnos prema "državnom interesu".⁸⁵

"Legitimno je da svako kaže šta misli o tom problemu, ali ko je od predstavnika Vlade Srbije spomenuo priznanje nezavisnosti Kosova?", upitao je ministar Rasim Ljajić dodavši da se ništa nije desilo od onoga što se spominje u Apelu da se, kao i devedesetih godina dvadesetog veka, ponovo "meri stepen patriotizma".⁸⁶

Potpredsednik Narodne skupštine Vladimir Marinković ocenio je da je izjava mitropolita potpuno "neutemeljena i van svake realnosti" kada je u pitanju politika koju vodi predsednik Srbije Aleksandar Vučić.⁸⁷

Reagujući na izjavu mitropolita Amfilohija, Srpska narodna partija Nenada Popovića je u saopštenju navela da unutrašnji dijalog traje i da "nijedno konkretno rešenje još nije doneto". "Niko unapred ne može znati, iza kakvog će rešenja o Kosovu i njegovom opstanku u Srbiji, ali i opstanku Srba u Pokrajini, stati većina srpskog naroda. Kada država izadje sa predlogom, tada se može i suditi o vlasti, i o ljudima i o njihovim delima. Ako stanemo ujedinjeni oko Kosova, odbranice ćemo ga. Ako se delimo i optužujemo, slabimo snagu u pregovorima i borbi, koja će trajati", piše u saopštenju.⁸⁸

U odgovoru na kritike ali i diskvalifikacije mitropolita Amfilohija, istoričar i predsednik Političkog saveta DSS-a Miloš Ković ocenio je da se protiv mitropolita vodi "sramotna kampanja": "Sramotni pokušaj da se zastraše Srpska crkva i srpska javnost i potpuno prećutkivanje sadržaja Apela i njegovih potpisnika na Radio televiziji Srbije, potvrđuju da se vlasti Srbije zaista pripremaju da priznaju secesiju 'Kosova'. On je dodao i da "ličan, nepristojan i uvredljiv ton napada na jednog od najuglednijih arhijereja SPC dovoljno govori o vlastima Srbije i pokazuje kako one vide unutrašnji dijalog o Kosovu".⁸⁹

Predsednik Narodne stranke Vuk Jeremić, oglasio se na Tviteru, kritikujući reakciju iz predsedništva Srbije: "Ovi bi se sutra jednako brutalno i primitivno obračunali i sa patrijarhom ako im se ne bi dopao jedan njegov preki pogled, a kamoli izjava. Ako treba i sa roditeljima. Ništa im nije sveto".⁹⁰

Inicijativni odbor Zdrave Srbije Beograda pružio je podršku mitropolitu Amfilohiju, koji je izneo stavove SPC po pitanju očuvanja Kosova u okviru Srbije, a zbog kojih je orkestrirano napadnut od strane režima i pripadnika NATO lobija u Srbiji.⁹¹

85 Ružić: Krajnje vreme da SPC sankcioniše Amfilohija, TVN1, 10. januar 2018. (<http://rs.n1info.com/a355545/Vesti/Vesti/Ruzic-o-SPC-i-Amfilohiju.html>)

86 Ljajić: Sve sporno u Amfilohijevoj izjavi o politici Vučića, Blic, 8. januar 2018 (<https://www.blic.rs/vesti/politika/ljajic-sve-sporno-u-amfilohijevoj-izjavi-o-politici-vucica/99clj0t>).

87 Marinković: Neutemeljene izjave Amfilohija, Blic, 8. januar 2018 (<https://www.blic.rs/vesti/politika/marinkovic-neutemeljene-izjave-amfilohija/07hhmmh>)

88 SNP: Zašto kritike državne politike prema Kosovu?, O2, 8. januar 2018. (https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=01&dd=08&nav_category=11&nav_id=1344805).

89 Sramotni pokušaj da se zastraše crkva i javnost, O2, 8. januar 2018. (https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=01&dd=08&nav_category=11&nav_id=1344818).

90 TVN1, 8. januar 2018. (<http://rs.n1info.com/a355174/Vesti/Vesti/Ostre-osude-komentara-Amfilohija-o-Vucicu.html>).

91 „Umesto da režimski SNS-SPS političari ovu preporuku iz SPC prime kao pravi pravoslavni vernici, razmisle o njoj, baš kao i o božićnoj poslanici patrijarha Irineja, Vučićevi ministri su o mitropolitu Amfilohiju izneli niz neistina, uvreda, a činodejstvovanje sveštenih lica SPC okarakterisali kao „vraćanje“, čime su uvredili i sve vernike“, stoji u saopštenju. Iako je Aleksandar Vučić pozvao na unutrašnji, očigledno je da se stav Srpske pravoslavne crkve ne sme čuti, već isključivo Zorane Mihajlović, inostranog (prozapadnog) faktora i organizacija koje direktno finansiraju vlade država koje su priznale nezavisno Kosovo – stoji u saopštenju. „Dakle, čim je u božićnoj poslanici patrijarh Irinej ukazao da je Kosovo srpski Jerusalim od koga nikada ne smemo dići ruke, čim je mitropolit Amfilohije upozorio na mogućnost da režim u 2018. godini izvrši brutalnu izdaju zemlje, Vučićevi kerberi su rešili da učutkaju glas SPC“ (ZS: Na Božić, Vučićev režim i NATO lobisti uvredili i Mitropolita i vernike SPC, Srbininfo, 8. januar 2018; <http://srbin.info/2018/01/08/zs-na-bozic-vucicev-rezim-i-nato-lobisti-uvredili-i-mitropolita-i-vernike-spc>)

Članica Predsedništva Zavetnika, Milica Đurđević, oglasila se, na svojoj Fejsbuk stranici branila mitropolita Amfilohija navodeći da su te kritike posebno pogubne „u trenucima kada se geopolitičke prilike menjaju u korist Srbije i kada konačno imamo priliku da zaštitimo svoje interese na KiM“.⁹²

Međutim, iz opozicije ima i drugačijih reakcija. Tako je DS poručio da su napadi na instituciju Predsednika države nedopustivi. „Svaka činjenica da neko misli da sme da kleveće druge da su izdajnici i da se to tretira kao sloboda govora je netačna. Jer postoji jasna razlika između verbalnog nasilja i slobode govora. Ovo je verbalno nasilje. I ja ne znam razloge ni motive, da li mu je samo sočno tako da kleveće ljude ili je to propaganda koju želi da koristi, ali kako god bilo, nedopustivo je i zaslužuje reakciju svih u Srbiji“, izjavila je Gordana Čomić.⁹³

Liberalno demokratska partija (LDP), koja je komentarisala i Apel čiji je potpisnik Amfilohije Radović, ističe da Kosovo nije pitanje uskog kruga potpisnika pisma (Apela), već je rešavanje kosovskog problema zajedno sa Prištinom u našem interesu, s obzirom da od sporazuma Srba i Albanaca zavisi opstanak ljudi koji ovde žive i rade⁹⁴. „Ritualno žrtvovanje, na koje neko danas poziva, zapravo je samo poziv na samoubistvo jednog naroda i jedne zemlje“, primećuju u LDP. Kako navode u saopštenju dostavljenom medijima, mitropolit je, umesto razuma i shvatanja trenutka u kojem se nalazi Srbija, odabrao obračun sa modernim životom, koji je moguć samo na idejama moderne evropske Srbije i opredelio se za dobro poznatu politiku kletvi u kojima traži krivca za propast politike srpskog nacionalizma i ekstremizma, navodi LDP u saopštenju. U toj stranci smatraju i da je apel najmanje uperen protiv sadašnje vlasti, već je otvorena pretnja čitavom društvu koje treba opet da postane „žrtva Crkve, raznih preživelih ostataka Miloševićeve politike, ratnih hušakača i političara iz desničarskih stranaka“. „Njihova ideja je marginalizacija Srbije, mitska nebeska borba u kojoj su oni ti koji određuju našu budućnost, i pored toga što su svaku priliku u našoj prošlosti iskoristili da zemlju, o kojoj navodno brinu, dovedu do granice nestanka“, ocenjuje LDP.⁹⁵

Na kraju, izjasnio se i predsednik Srbije: „Pogodilo me lično zato što mislim da nisam to zaslužio, jer je govorio o nečemu što misli da se može dogoditi u budućnosti. Pošto nisam na vreme čuo izjavu patrijarha u Banjaluci, mislim da sam bio na ivici i suzu da pustim, da zaplačem. Ne želim da sakrijem koliko su me te reči pogodile, ali ja i ne mogu da sakrijem, ja sam običan čovek. Sve što izgovaraju politički protivnici pa ja se tome smejem, ali me je ovo lično pogodilo“, rekao je predsednik Vučić⁹⁶. Dodaje da je najbolji komentar na Amfilohijevu izjavu dao patrijarh srpski Irinej, kome veoma zahvaljuje zbog toga. „Nije me pogodio Apel koji potpisuju Ković, onaj iz Dveri što bje žene Obradović, Maršićanin, ona što bi da ukine Darvina. Pogodile su me reči mitropolita Amfilohija, pogodile su me reči vladike Teodosija ukoliko je potpisao, on zna koliko je ko uradio za KiM“, kaže Vučić⁹⁷. Dodaje da su u Srbiji izgleda najveći rodoljubi oni koji su uspeli da izgube Crnu Goru, oni u čije je vreme proglašena nezavisnost Kosova, oni dežurni rodoljubi koji su spremni da drugi ginu a oni da budu bogatiji. „Ja nisam spreman da ginemo. Ja nisam plašljiv, ali neću da brinem ne samo za budućnost Danila, Milice i Vukana već i vaše dece

92 Milica Đurđević brani mitropolita Amfilohija: On je život posvetio KiM, Srbinfo, 10. januar 2018. (www.srbinfo.com)

93 TVN1, 8. januar 2018. (<http://rs.n1info.com/a355174/Vesti/Vesti/Ostre-osude-komentara-Amfilohija-o-Vucicu.html>).

94 LDP: Amfilohije poziva na ritualno žrtvovanje naroda i zemlje, Blic, 8. januar 2018. (<https://www.blic.rs/vesti/politika/ldp-amfilohije-poziva-na-ritualno-zrtvovanje-naroda-i-zemlje/khz5lvn>).

95 LDP: Amfilohije poziva na ritualno žrtvovanje naroda i zemlje, Blic, 8. januar 2018. (<https://www.blic.rs/vesti/politika/ldp-amfilohije-poziva-na-ritualno-zrtvovanje-naroda-i-zemlje/khz5lvn>).

96 Vučić za RTS: Neću da nam deca ratuju, RTS, 14. januar 2018. (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3002754/intervju-aleksandar-vucic-lajv-striming.html>)

97 Vučić za RTS: Neću da nam deca ratuju, RTS, 14. januar 2018. (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3002754/intervju-aleksandar-vucic-lajv-striming.html>)

tako što ću im reći – idite da ratujete, hoću da im sačuvam mir i budućnost”, rekao je Vučić⁹⁸. Rekao je da neće da odgovara mitropolitu Amfilohiju, ni SPC, „jer to nije dobro za narod“. „Neću da delim narod“, istakao je Vučić.⁹⁹

1.1.2.3. Reagovanja građanskog društva

Stavovi Srpske pravoslavne crkve (SPC) i Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU)

Stavovi unutar SPC i stavovi o SPC

Episkop bački i portparol Srpske pravoslavne crkve Irinej Bulović izjavio je da je poziv na unutrašnji dijalog „sasvim umestan i koristan jer nikada jedna grupa ljudi, bilo koja – politička, naučna, umetnička – ne može sa sigurnošću tvrditi da iznosi stav većine“, te da je „dobro je oslušnuti razne glasove i mišljenja“. Episkop Irinej je izneo uverenje da je stav Crkve da se ne pružaju dalji ustupci Prištini, pošto je „maksimum kompromisa sa srpske strane već ponuđen“.¹⁰⁰ Patrijarh Irinej je, u Božićnoj poslanici, poručio: „Znamo da je na Kosovu i Metohiji ostao naš napaćeni narod da mučenički ispoveda svoju svetu pravoslavnu veru i hrabro svedoči svoje srpsko ime, napominje poglavar SPC.

Znamo, kao što i oni znaju, i ne zaboravljamo ništa od svega toga, jer su Kosovo i Metohija naš Jerusalim, naša sveta zemlja. I zato možemo da, zajedno sa spalmpojcem Davidom, molitveno obećamo: „Ako zaboravim tebe, Jeruslime,“ – ako zaboravim tebe, Kosovo i Metohijo, - „neka me zaboravi desnica moja“.¹⁰¹

„Može Kosovo da bude oteto, da bude okupirano kao što jeste danas, ali Srbija nikada ne može da kaže 'mi to poklanjamo', jer ono što se pokloni zauvek se izgubi, a ono što se otme na silu, na isti način se i vrati”, rekao je patrijarh SPC Irinej u intervjuu za televiziju “Hram”.

Patrijarh Irinej je izjavio da “država čini velike napore da se Kosovo sačuva u okviru Srbije i da se nađe političko rešenje tako da bude na zadovoljstvo i jednih i drugih i da ostane to što jeste”.¹⁰² “Blгодарimo Gospodu što nam je podario čoveka koji se lavovski bori za srpski narod, a posebno za mučeničko i stradalno Kosovo i Metohiju”. On je kazao i da se “nadamo i molimo Gospodu da predsedniku Republike Srbije da snage i moći da se odupre silnim vetrovima našega vremena, sa nadom i verom, i uz pomoć Božju da nas Gospod neće ostaviti... Ljudi mogu da pričaju ovo ili ono, ali mi vidimo koliko se on sa svojim saradnicima bori da sačuva taj najsvetiji deo naše zemlje, Kosovo i Metohiju, taj naš Jerusalim, tu našu Palestinu, tu našu svetu zemlju sa onim svetinjama brojnim, velikim i slavnim, na Kosovu i Metohiji”.¹⁰³

Ova izjava patrijarha je verovatno imala za nameru da primiri atmosferu nastalu povodom izjava mitropolita a posebno reakcija na te izjave. Posle ove izjave ipak je nastavljen političko – propagndni rat vlasti i dela opozicije. To je, za sada, onemogućilo da se na osnovu argumenata razmotre stavovi strana. Verovatno je na pomolu još jedna propuštena prilika da se razgovara o važnim pitanjima kosovskog prombela. Posebno da se doprinese demitologizaciji poimanja Kosova.

98 Vučić za RTS: Neću da nam deca ratuju, RTS, 14. januar 2018. (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3002754/intervju-aleksandar-vucic-lajv-striming.html>)

99 Vučić za RTS: Neću da nam deca ratuju, RTS, 14. januar 2018. (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/3002754/intervju-aleksandar-vucic-lajv-striming.html>)

100 Episkop Irinej: Crkva više nikakve ustupke po pitanju Kosova neće podržati, Patriot.rs, 26. 11. 2017. (<https://patriot.rs/episkop-irinej-crkva-vise-nikakve-ustupke-po-pitanju-kosova-nece-podrzati-2>).

101 Irinej: Kosovo je naš Jerusalim, FoNet, 4. januar 2018. (http://danas.rs/drustvo.55.html?news_id=367018&title=Irinej%3a+Kosovo+je+na%c5%a1+Jerusalim).

102 Patrijarh Irinej: Još nije vreme za posetu pape Franje, N1, Večernje novosti, RTS, Beta, 4. januar 2018. (<http://rs.n1info.com/a354148/Vesti/Vesti/Patrijarh-Irinej-Jos-nije-vreme-za-posetu-pape-Franje.html>)

103 Irinej: Hvala Gospodu na Vučiću, lavovski se bori za Kosovo, Večernje novosti, RTS, Insajder, Blic, Politika, Tanjug, Beta, Kossev, 9. januar 2018. (<http://rs.n1info.com/a355431/Vesti/Vesti/Irinej-Vucic-se-bori-za-Kosovo.html>)

Ovaj izveštajni period ukazuje na značajno pomeranje u stavovima crkvenih zvaničnika. Tako, u izjavama patrijarha i episkopa Irineja više nema teških reči na račun Albanaca, niti prikrivenih upozorenja upućenih vlastima. Od toga, prešlo se na „metafizički govor“ (osveta, ali ne ljudska, Bog kažnjava Srbe jer su zaboravili Kosovo). Međutim, sve to služi da se opravda zalaganje za *status quo*: pravda će kad-tad pobediti, čekamo ispunjenje „pravde“. Istovremeno, mitropolit Amfilohije radikalizuje svoj stav i podržava Apel.

Po ocenama pojedinih anličara, Amfilohijevo zaoštavanje oko Kosova je pre svega u službi pridobijanja neodlučnih episkopa u borbi protiv „sinodske centrale“. Mitropolit Amfilohije prosto nije prežalio što nije izabran za patrijarha srpskog. Amfilohije i umirovljeni episkop Atanasije su pokušali kod patrijarha Irineja da izdejtstvuju vanredni jesenji sabor. Pošto je patrijarh to odbio, Amfilohije je krenuo u medijsku ofanzivu, a Kovićev DSS apel mu je odlično poslužio u tu svrhu.¹⁰⁴

U svom izlaganju o unutrašnjem dijalogu na skupu „Kosovo – monolog ili dijalog? Pitanje je sad?“, episkop Artemije¹⁰⁵ je pozvao na bojkot unutrašnjeg dijaloga, rekavši da „unutrašnji“ dijalog treba samo da na stvoreno stanje udari pečat i stavi tačku. Taj dijalog nije ništa drugo do paravan koji treba da pokrije ili bar podeli istorijsku odgovornost za gubljenje Kosova, to jest da se odgovornost prebaci na ceo narod. Ko je častan Srbin, rodoljub i patriota, u tome neće učestvovati. To zavisi od svakoga od nas i naše slobodne odluke.“¹⁰⁶

I pored svega ovoga kao i nesaglasnosti o sazivanju Svetog sinoda, patrijarh Irinej ističe da u SPC „ne postoji podela oko unutrašnjeg dijaloga. Opšte je poznat stav Crkve o našoj svetoj zemlji i čvrsto verujem da po tom pitanju neće biti razmimoilaženja“.¹⁰⁷

Pažnju je privukao i predlog da se položaj SPC na Kosovu uredi po ugledu na Svetu Goru, koji se čuo i u ranijim diskusijama, i koji je uglavnom osporavan tokom novembarskih okruglih stolova. Aleksandar Raković iz Instituta za noviju istoriju Srbije, mišljenja je da svetogorski model nije primenjiv za Kosovo „jer je nemoguće ostvariti teritorijalnu autonomiju za srpske crkve i manastire budući da nisu grupisani“¹⁰⁸ na jednoj teritoriji. Dodaje da bi bilo opasno, što bi, inače, primena tog modela podrazumevala, da ministar spoljnih poslova Srbije bude zadužen za manastire, kao i da je nemoguće obezbediti u ovom momentu da se o tim objektima stara MUP Srbije. Istog mišljenja je i dr Bogoljub Šijaković sa Pravoslavnog bogoslovske fakulteta. („o modelu Svete gore ne treba da govori ministar spoljnih, već ministar unutrašnjih poslova jer je to pitanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta“). Nasuprot njima, direktor Instituta za republičke studije Radoslav Bećinović smatra da Pećka patrijaršija, Gračanica i Visoki Dečani, treba da dobiju status kakav ima Sveta gora dok bi „ostale svetinje“ trebalo da budu pod zaštitom UNESCO-a¹⁰⁹.

Stavovi unutar SANU

Predsednik SANU, je povodom učestalih prozivki da se SANU izjasni o unutrašnjem dijalogu izjavio da SANU nije politička stranka pa da ima političku platformu o Kosovu, već može da ponudi samo mišljenja pojedinaca. „Ja se nadam da će u sledećih nekoliko nedelja i u pisanoj formi imati

104 Željko Injac, Upotreba Amfilohija, Danas, Beograd, 4. januar 2018. (http://danas.rs/licni_stavovi/licni_stavovi.1148.html?news_id=367007&title=Upotreba+Amfilohija)

105 Skupu su, pored episkopa Artemija, govorili i dr Marko Jakšić iz Narodnog pokreta „Otađbina“ iz Kosovske Mitrovice, kao i predstavnici organizacije SNO Srbi na okup.

106 Kosovo – monolog ili dijalog? Pitanje je sad?, Eparhija raško-prizrenska u egzilu, 22. 11. 2017. (<http://www.eparhija-prizren.org/?p=22745>).

107 Nema podela u SPC oko pitanja Kosova, Večernje novosti, Beograd, 13. januar 2018. (<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:705972-Nema-podela-u-SPC-oko-pitanja-Kosova>).

108 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13 novembar 2017. <http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20drustveno-humanistickih%20nauka%20-%202013112017%20transkript.pdf>

109 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13 novembar 2017. <http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20drustveno-humanistickih%20nauka%20-%202013112017%20transkript.pdf>

stavove pojedinaca u Akademiji. Akademija nije politička stranka da bi imala političku platformu, ona može samo da ponudi mišljenja pojedinaca (...) Nemojte očekivati da Akademija preglasavanjem zauzima zajednički stav o Kosovu i Metohiji. To nije u prirodi Akademije. Akademija može da ponudi mišljenja pojedinaca, a ona su različita u meri koja je prisutna i u društvu”.¹¹⁰

Akademik SANU istoričar Vasilije Krestić je izrazio svoje očekivanje „da će Akademija stati na stanovište da ni po koju cenu ne smemo dizati ruke od Kosova i Metohije, da nema formalnog priznavanja samoproglašene države Albanaca na Kosovu”.¹¹¹

U osnovi isti stav zastupa i akademik pesnik Matija Bećković u sledećim odgovorima na pitanja: „Može li najavljeni unutrašnji dijalog o Kosovu da nas oslobodi nekih mitova i zabluda?”

- Čim se pomene unutrašnji dijalog, pomislim na gustu maglu i neprovidnu, obeshrabrujuću tmušu. Verujete li toliko puta ponovljenim tvrdnjama da „Srbija nikada neće priznati nezavisnost Kosova“?
- Kad se hrišćani odreknu Hrista, tada će se i Srbi odreći Kosova”.¹¹²

Reakcije nevladinih organizacija

U ovom periodu su organizovane dve vrste rasprava. Prve koje su organizovale budžetske institucije, uz učešće Radne grupe i čiji se rezultati nalaze na sajtu Radne grupe. Indikativno je da je u ovim raspravama bilo mišljenja suprostavljenih politici vlasti, ali da njeni predstavnici nisu na njih reagovali. Drugu vrstu rasprava organizovali su nezavisni, nevladini akteri. Rezultata tih rasprava nema na sajtu Radne grupe niti su ih preneli mediji bliski vlasti. To upućuje da bi Radna grupa mogla da ih zanemari kada se budu formulisali stavovi pregovaračke strategije. I ovaj podatak govori o podeljenosti u javnom životu Srbije kao i da vlast učestvuje u ovim podelama zauzimajući jednu od strana.

U prvu grupu spadaju okrugli sto Matice srpske „Kosovo, juče, danas, sutra“ (17. novembar 2017) na kome su učestvovali predstavnici SPC, pisci, naučnici, kulturni radnici, mahom članovi Matice srpske i saradnici njenih publikacija i rasprava organizovana u Insitutu za međunarodnu politiku i privredu (IMPP) (28. novembar 2017). Ovim razgovorima su prisustvovali direktor Kancelarije za Kosovo i Metohiju Marko Đurić i generalni sekretar predsednika Srbije Nikola Selaković.

Rasprava na ovim okruglim stolovima podstiče uverenje „da još nije sve gotovo“ i da je moguće „vratiti Kosovo“¹¹³. „Srbija svoju borbu za KiM nastavlja i cilj je da one koji ne misle kao mi u međunarodnoj zajednici što je moguće više približimo našim stavovima i upoznamo ih sa situacijom vezanom za stanje ljudskih prava srpskog naroda na KiM, a o čemu se nedovoljno govori”, naveo je Đurić¹¹⁴.

U ovim raspravama dominiralo je zalaganje za održavanje „zamrznutog konflikta“ dok se ne stvore povoljnije međunarodne okolnosti za reintegraciju Kosova. Mnogi od zastupnika ove teze, smatraju da u međuvremenu treba raditi na jačanju srpske zajednice na Kosovu.

Predsednik Matice srpske Dragan Stanić kaže da Kosovo niti može biti brzo rešeno niti je to u interesu Srbije. Srbija, po njegovom mišljenju, nikada ne sme priznati Kosovo, ali mora izbeći oštro sučeljavanje sa NATO-om. U pogledu razvoja srpske zajednice na Kosovu, Stanić predlaže:

110 Kostić: SANU nije stranka da ima platformu o Kosovu, Tanjug, 9. januar 2018.

(https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2018&mm=01&dd=09&nav_category=640&nav_id=1345013).

111 Gostovanje u emisiji „Sedmica“ Prvog programa Radio Beograda, 3. 12. 2017; preneto od Tanjug i Tv O2 (“SANU da zauzme stanovište – Kosmet ni po koju cenu”, /www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=03&nav_category=640&nav_id=1331962).

112 Bećković: Kad se hrišćani odreknu Hrista, tada će se i Srbi odreći Kosova, 17. 12. 2017, Kurir, srbin.info (<http://srbin.info/2017/12/17/matija-kad-se-hriscani-odreknu-hrista-tada-ce-se-i-srbi-odreci-kosova>).

113 Transkript: Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Matice%20srpske%2017112017.pdf>).

114 „Okrugli sto o Kosmetu u Matici srpskoj“, Kurir, 17. novembar 2017. (<http://www.kurir.rs/vesti/drustvo/2942963/treci-okrugli-sto-o-kosmetu-u-matici-srpskoj>).

organizovanje ekskruzija, unapređenje proizvodnje vina, izgradnja hotela, organizovanje zadruga na zemljištu na kome srpska pravoslavna crkva ima tapije.¹¹⁵

Direktor Instituta za noviju istoriju Srbije, Mile Bjelajac skeptičan je prema širenju EU do 2026. i ističe da nema razloga za žurbu i donošenje tako dalekosežne odluke.¹¹⁶ On predlaže da se formira nacionalna komisija za izradu projekata ili modela kako razrešiti kosovski čvor.

Miša Đurković iz Instituta za evropske studije, takođe, zastupa tezu o odlaganju rešenja i veruje da promene međunarodnog okruženja stvaraju dugoročne perspektive za Srbiju. Uz to, on se poziva i na druge navodno povoljne okolnosti: “Pad nataliteta Albanaca i rast nataliteta u srpskoj zajednici, sve veći odlazak albanskog stanovništva sa Kosova, duboke unutrašnje podele među Albancima, islamizaciju Kosova što se na Zapadu percipira kao problem”.¹¹⁷ U povoljne okolnosti Đurković ubraja i Bregzit, referendum o nezavisnosti u Škotskoj i Kataloniji, predviđanje raspada EU, podrška Kine i Rusije.

Istoričar Miloš Ković smatra da odmah treba prekinuti proces priključenja EU, i osloniti se na zemlje BRICS-a, pre svega Rusiju i Kinu i tako održavati zamrznuti konflikt. Takođe, treba prekinuti sa integrisanjem Srba u sistem Kosova i povećati prisutnost Srbije na Kosovu na primer, kupovinom imovine i “na druge načine o kojima se ne govori javno”. Profesor Bogoslovskog fakulteta Bogoljub Šijaković smatra da je Kosovo vojno-bezbednosno pitanje o kome se javno ne može govoriti: „To [Kosovo] je i ekonomsko, finansijsko, pravno ali i pitanje istorijske odgovornosti, te “nije na nama da odlučujemo o nečemu o čemu se odlučuje stotinama godina i još će se odlučivati”.

Fokus rasprave u Matici srpskoj bio je na interpretaciji srednjevekovne istorije i kosovskog mita u političkoj i ideološkoj funkciji mobilisanja Srba za osvetu.

“Kosovski duh” je određen kao poriv koji nadahnjuje junaštvo i traži osvetu¹¹⁸. A, u kosovskom mitu vidi se spoj “mita o svetom zemlji i izabranom narodu”. Veliki deo njih u pokušajima demitologizacije vidi napore da protivnika nateraju da se odrekne sopstvenih mitova, a time i identiteta “kako bi se lakše savladao”. “Priča o neophodnosti demitologizacije je deo samog sukoba ili pak nastavak sukoba (...) sa namerom da se razore kulturni resursi protivnika. (...) Kosovski mit je naš ključni kulturni resurs i bez njega bi bio ugrožen sam opstanak srpske nacije”, kaže profesor Srđan Šljukić¹¹⁹. Profesor Slavko Gordić smatra da mit “bitno određuje stvarnost” i kritikovao je “izrugivanje dela srpske elite s mitom i mitskom sveću” navodeći da promišljeno i istrajno treba negovati svest o istorijskom, sakralnom i kulturnom značenju KiM¹²⁰. Profesor Filozofskog fakulteta Jovan Delić kaže da treba očuvati legitimitet na “oba kosovska trona, državni i crkveni,

115 Transkript: Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Matice%20srpske%2017112017.pdf>).

116 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20društveno-humanistickih%20nauka%20-%2013112017%20transkript.pdf>).

117 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20društveno-humanistickih%20nauka%20-%2013112017%20transkript.pdf>).

118 Ivan Čolović: Kosovski mit (http://www.yuistorija.com/serbian/ratovi_91_99_txt01c7.html).

“Kada je Slobodan Mlošević, od 1986. godine šef srpskih komunista (predsednik CK SK Srbije), počeo da istupa kao političar koji štiti prava Srba na Kosovu i, takođe, u Bosni i Hrvatskoj, on je to motivisao njihovim, navodno alarmantnim položajem, na koji su u to vreme upozoravali srpski nacionalisti, na primer, oni okupljeni u Udruženju književnika Srbije, u SANU i SPC. A kad je on iskoristio 600. godišnjicu Kosovske bitke, kao priliku da na gigantskom skupu, 28. juna 1989. godine na Gazimestanu, predstavi sebe kao vođu koji poziva u borbu za obnovu Srbije u duhu kosovskog zaveta i rekao da je Kosovo “srce Srbije”, nacionalisti su ga pozdravili kao novog srpskog junaka i spasitelja”, piše Ivan Čolović.

119 Profesor Srđan Šljukić, Transkript Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017.

120 Transkript: Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Matice%20srpske%2017112017.pdf>).

na Prizren i na Pečku patrijaršiju i ostati dostojan zavetnik kosovskog zaveta...., koji, koliko mi je poznato, nikad, ni prema kome, nije bio agresivan, već isključivo odbrambeni”.¹²¹ Istoričar i sekretar Matice srpske Đorđe Đurić mišljenja je da javnost “ne bi smela da pristane na nametanje teze da nam ne treba istorija i da smo mitomanski narod i da je kosovski zavet mitomanija¹²²”. Albancima se osporava kulturno - istorijski kontinuitet na Kosovu kroz negiranje bilo kakve njihove kulturne baštine i tvrdnju da je cela kosovska baština srpska ili turska.

Episkop bački Irinej Bulović se pozabavio i lingvistikom. Za njega, prvi korak trebalo bi da bude izbacivanje termina Kosmet, i uspostavljanje novog naziva.¹²³ Episkop je ocenio da treba naglašavati dimenziju “kosovskog zaveta” (umesto kosovskog mita). To je “glavna vrednost i sadržaj te teritorije”, a gubitkom teritorije “ona ne može biti izgubljena ako mi to ne uradimo”¹²⁴. „Kao što vernici, pa i većina našeg naroda, imaju u suštini isti doživljaj ovoga problema, ja verujem da će i naša stvarna, a ne samozvana elita takođe na kraju iskristalisati stav koji će biti jednoznačan, ako ne i jednoglasan, i koji će odražavati saborno osećanje i stanovište čitavoga našeg naroda”, kazao je episkop. Upitao je zašto ne bismo govorili „dogodine u Prizrenu” ili „dogodine u Peći”, kao što su to činili Jevreji u odnosu na svoj Jerusalim. On je istakao da elita treba postepeno da vraća, paralelno s nazivom Kosovo i Metohija, u javni diskurs i izraz Stara Srbija. Isto tako, Peć ili Prizren bi mogli da se zovu i Srpski Carigrad ili Srpska Sveta Sofija ili neki sličan naziv”. I po njegovom mišljenju pitanje Kosova treba da se bavi Savet bezbednosti UN, te da odluke ne treba donositi bez Rusije i Kine.

Evroazijski bezbednoni forum (EBF),¹²⁵ je 11. novembra 2018. godine, u prostorijama Instituta za međunarodnu politiku i privredu, održao konferenciju na temu: „Razlozi i posledice 'unutrašnjeg društvenog dijaloga' o Kosovu i Metohiji.”¹²⁶

Učesnici Konferencije su naučnici, stručnjaci i intelektualci iz Srbije, Republike Srpske i Fransuke.¹²⁷ Konferenciji su prisustvovali i predstavnici Vlade Republike Srbije (Ministarstvo spoljnih poslova, Radna grupa) SPC, naučno-istraživačkih instituta (Instituta za političke studije i IMPP), predstavnik ambasade Republike Mađarske, Pravnog fakulteta univerziteta u Beogradu, predstavnici Beogradskog foruma za svet ravnopravnih, udruženja „Čast otadžbine“, predstavnici medija i mnogi drugi¹²⁸.

121 Transkript: Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Matice%20srpske%2017112017.pdf>).

122 Transkript: Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017. <http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Matice%20srpske%2017112017.pdf>

123 “Elita treba postepeno da vraća, paralelno s nazivom Kosovo i Metohija, u javni diskurs i izraz Stara Srbija. Isto tako, Peć ili Prizren bi mogli da se zovu i Srpski Carigrad ili Srpska Sveta Sofija ili neki sličan naziv”, smatra vladika bački Irinej Bulović.

124 Transkript: Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Matice%20srpske%2017112017.pdf>).

125 Evroazijski bezbednosni forum je nevladina organizacija čiji je cilj praćenje i analiza stanja bezbednosti u svetu, s težištem na Evropi i Aziji. Direktor foruma je Mitar Kovač, general-major u penziji. Osim njega, među osnivačima su i Stojan Batinić, brigadni general u penziji, Spasoje Mučibabić, general-major u penziji i Radovan Radinović, general-pukovnik u penziji.

126 <http://www.eabezbednost.org/clanak/основни-ставови-и-закључци-са-научне-к>

127 Učesnici EBF Konferencije: prof. dr Dimitrije Kalezić – profesor Pravoslavnog bogoslovnog fakulteta u penziji, prof. dr Miloje Pršić – pukovnik u penziji, prof. dr Radovan Radinović – general potpukovnik u penziji, EBF, prof. dr Milomir Stepić – redovni profesor univerziteta u penziji i naučni savetnik u Institutu za političke studije, prof. dr Mila Alečković – psiholog, prof. dr Slobodan Samardžić – redovni profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i narodni poslanik u Skupštini Republike Srbije, prof. dr Božidar Forca – general-major u penziji, profesor na Fakultetu za poslovne studije i pravo Univerziteta „Union – Nikola Tesla“ u Beogradu, prof. dr Mitar Kovač – general-major u penziji, direktor EBF, dr Dragan Petrović – naučni savetnik, Insitut za međunarodnu politiku i privredu, doc. dr Jelena Vukoičić, Fakultet političkih nauka, NUBL, Banja Luka, i Miloš Knežević – glavni urednik časopisa *Nacionalni interes*.

128 Na javno dostupnom materijalu nisu navedeni detaljniji podaci o prisutnim.

Pojedinačni prilozi kao i zaključci konferencije su nalaze sajtu EFB¹²⁹ a najvljeno je da će saopštenja sa konferencije biti objavljena i u časopisu *Bezbednosni forum*, broj 2/2017.

Za potrebe ovog izveštaja posebno će biti prikazano 35 navedenih zaključaka koje konferencije. Na osnovu ovih zaključaka može se izveti i ocena o konferencije o dometima unutrašnjeg dijaloga. Ovi zaključci biti prikazni u obliku i sadržaju koji je mogao da se rekonstruiše s obzirom na činjenicu da javno dostupna verzija njihovog teksta obiluje ponavljanima, brojnim vrednosnim iskazima, kvalifikacijama, pa i diskvalifikacija, koji nisu potkrepljeni argumentima; posebno je naglašeno pojednostavljeno poimanje međunarodnih političkih i bezbednosnih trendova, kao i idealizovano gledanje na Kinu, Rusiju i uticaj, odnosno moć UN-a u sadašnjim međunarodnim odnosima. Jedna od oznaka rasprave je upotreba argumenata iz takozvane teorije zavere u označavanju neprijatelja srpskog naroda, suprotstavljenosti interesa „Zapada“ i Srbije“. To se može najasnije videti iz reintrepretacije Berlinskog kongresa.¹³⁰

Osnovni zaključci i preporuke konferencije su:

Unutrašnji društveni dijalog kao i „istorijski sporazum sa Albancima“ je „projekat“ Zapada; dijalog ima predistoriju u postupcima vladajuće stranke kroz učešće u Briselskom dijalogu 2012, primeni sile za izlazak na „kosovske“ izbore 2013, potom i 2014, registraciji vladajuće stranke u „državi“ koju ne priznaje, predaji elektrodistributivnog sistema, davanju međunarodnog pozivnog broja, integraciji policije i pravosuđa sa severa Kosova u „lažnu državu Kosovo“. O unutrašnjem dijalogu i ovom projektu bi trebalo govoriti, ne ćutati ali u unutrašnjem dijalogu zvanično ne treba učestvovati, jer on predstavlja formu u kojoj vlast navodno sve sluša, a na kraju će uzeti ono što njoj treba i služiće joj kao pokriće za donesenu odluku. Naime, sve se provodi s opravdanjem da je članstvo u EU cilj vredan toga. S druge strane, EU je u krizi i nema potencijal za širenje, pa Srbija, i tako obogaljena, neće biti primljena. Drugi razlog je Zajednica srpskih opština što je prevara, jer je to takođe deo Ahtisarijevog plana.

U narednom periodu se mogu očekivati sve veći i bezobzirni pritisci Amerike, jer u svim planovima Zapada Srbija je projektovana kao nestabilna, oslabljena i teritorijalno osakaćena. Srbija samo u dobrim odnosima sa Rusijom može sačuvati Kosovo i Metohiju, a u budućnosti ga povratiti u ustavno-pravni poredak. Zato je bitno da se ne menja Ustav Srbije.

Briselski sporazum je rezultat pritisaka za ubrzano rešavanja „Kosovskometohijskog pitanja“ i potiču prvenstveno od SAD, EU i ostalih „talasokratskih snaga“.¹³¹ Razlog za ovaj pritisak to što one „globalno gube prednost koju su imali“.

Od 2008. vlast Srbije je prihvatila niz sporazuma i potpisala više dokumenata kojima je oslabila prisustvo države Srbije na Kosovu, predala niz nadležnosti lažnoj državi Kosovo i otežala nastavak borbe za očuvanje Kosova u ustavnopravnom poretku Srbije.

129 https://www.youtube.com/watch?v=gT_bfSJT7Kc&t=396s

130 Istorijski kontekst razumevanja problema Kosova i unutrašnjeg dijaloga, se razume i objašnjava na osnovu sledećih (pret)postavki: na prostoru Kosova i Metohije Albanci nikada nisu imali nikakav oblik državnosti, niti postoje materijalni dokazi njihovog državotvornog postojanja i kulturnog nasleđa na tom prostoru pre progona srpskog naroda od strane Osmanlija; Prizrensku ligu, kao platformu političkog delovanja Albanaca sve vreme vode i usmeravaju neprijatelji srpskog naroda (velika Britanija, Nemačka, Turska i SAD). Od Berlinskog kongresa, kao prekretnice i podele Evrope i Balkana na interesne sfere, zapadnoevropske sile neprijateljski deluju prema srpskom narodu na svim poljima; Kosovo i Metohija su istorijski, duhovno i nacionalno središte Srpskog naroda; Srpski narod nije kroz istoriju imao velikonacionalni program, a zbog stvaranja Kraljevine Jugoslavije, a nakon toga i SFRJ, devastirani su njegovi izvorni nacionalni interesi i razdrobljena nacionalna teritorija; Kosovo i Metohija je okupirano 1999, nakon agresije od NATO pakta, a potom je stvorena 2008. godine i proglašena lažna država Kosovo; srpski komunisti nisu imali osećaj da svojim delovanjem nanose štetu srpskom narodu, počev od Drugog svetskog rata do 2000. godine. Nažalost, taj proces je nastavljen od strane tzv. demokratskih vlasti koje su ponizno ispunjavale naloge Zapada i postepeno suštinski priznavale tzv. realnost kroz Briselski sporazum. Srbija je amputirala i sever Kosova, gde skoro isključivo žive Srbi, i nasilno ga mimo volje naroda ugurala u ustavnopravni sistem tzv. Kosova.

131 Deseti zaključak.

EU vodi Briselske pregovore licemerno i zlonamerno, s ciljem postizanja suštinske nezavisnosti „lažne države Kosovo“, a Srbija bi, kroz ove pregovore, trebalo da se odrekne Kosova i prizna ga kao državu, u zamenu za „magloviti i potpuno neizvesni cilj“ članstva u EU, koja je inače „na izdisaju“.

Saglasno Ahtisarijevom planu (aneks 10), koji nije bio prihvaćen od pregovarača Srbije (jedan od njih je bio i učesnik ove konferencije, dr Slobodan Samardžić, napomena redaktora) veći deo civilne misije UNMIK preuzeo je EULEKS, realizovan je prelazak na „integrisano upravljanje granicom“, što jeste evropski pojam za razgraničenje država. Nastavljen je prijem Kosova u neke regionalne organizacije bez značajnijeg otpora Srbije, predaja matičnih i katastarskih knjiga, priznavanje diploma i sl., što sve skupa predstavlja aktivnu politiku predavanja Kosova.

S obzirom da Albanci ne ispunjavaju „ništa od dogovorenog u Briselu“, proces pregovaranja i rešavanja pitanja Kosova treba usporavati, čekati povoljnije međunarodne okolnosti i pripremati se za postepenu i potpunu reintegraciju Kosmeta, u ustavnopravni okvir Srbije.

Predlažu se i sledeće mere za naredni period: pregovore o Kosovu bi trebalo „vratiti pod okrilje UN, gde će Srbija imati podršku i zaštitu moćnih sila poput Rusije i Kine“; postići dogovor s „velikim silama“, na međunarodnoj konferenciji, ukoliko do nje dođe, da se pored razgovora o Kosovu i Metohiji rešava pitanje statusa Republike Srpske; ne pristati ni na kakve međunarodne konferencije i pregovore bez uključenja Rusije i Kine u taj proces; o pitanju statusa Kosova, pored referenduma u Srbiji, treba da se izjasni i srpski narod u Republici Srpskoj, Crnoj Gori i dijaspori.

U ovom delovanju bi trebalo polaziti sa stanovišta da „izvorni suverenitet nad Kosovom i Metohijom ima srpski narod a ne bilo koja izvršna i zakonodavna vlast“; četiri opštine severa KiM, imaju ogroman – stratejski značaj zbog drugih secesionističkih procesa, pre svega u Raškoj oblasti (tzv. Sandžak), a Briselski sporazum je oslabio poziciju Srbije u pogledu tog prostora. Procese treba zaustaviti sve dok Srbi na Kosovu ne ostvare potpuna nacionalna prava i zaštitu Srbije, posebno na Severu Kosova; sve što je silom oteto može se silom vratiti u budućnosti.¹³²

Učesnici konferencije procenjuju da je za očekivanje da će se aktuelna vlast rukovoditi voljom naroda za očuvanje Kosova, uz pomoć velikih sila, pre svega Rusije i Kine, te da će što pre i formalno tražiti njihovo uključivanje u pregovarački proces zajedno sa EU i SAD, pod okriljem UN.

Po svojoj osnovnoj poruci, ovi zaključci pripadaju zagovaranju *status quo* politike dok se ne promene međunarodne okolnosti, odnosno dok Rusija i Kina ne nadjačaju SAD i Zapad. Po tome nisu usamljeni. Ono što ih izdava od drugih predloga je otvoreno zagovaranje i moguće „vojne“ odnosno ratne opcije: Kosovo i Metohija ne može povratiti u miru, zato ne sme, niko i nikada, da Zapadu da potpis i tako legalizuje otepljenje i okupaciju ovog dela Srbije; potrebno je spremati Vojsku Srbije, policiju i druge državne organe da se po povratku na Kosovo, u povoljnim međunarodnim okolnostima, uspostavi red, mir i ustavni poredak Srbije, uz punu autonomiju albanskog i srpskog naroda na Kosovu i Metohiji po „najvišim svetskim standardima“.

Uočljivo je da su ovi zaključci podudarni sa stavovima iznetim Apelu. No, ovom prilikom, prisutni predstavnici vlasti nisu reagovali na način na koji se to uradili povodom Apela i izjava mitropolita Ahfilohija, kako pokazuje i odgovarajući tekst ovog izveštaja.

Ovim stavovima se neposredno neprihvataju demitologizacija kao i traganje za realno ostvarivim rešenjima koje je inicijator unutrašnjeg dijaloga postavio kao ciljeve. Interesantno je da nije bilo nikakvih reakcija prisutnih ni drugih predstavnika vlasti. To bi moglo da se protumači ili kao neslaganje unutar vlasti ili kao da su prikazane rasprave korišćene kao „probni baloni“.

Pojedini učesnici otvorili su i pitanje vojnog osnaživanja Srbije. Ograđujući se da ne misli na vojno-ofanzivni pristup, Miša Đurković je rekao da ipak treba raditi na vojnom jačanju zemlje. To

132 Ovaj stav s konferencije iz novembra podudarana je s izjavom patrijarha SPC od 4. januara 2018. koja glasi: „A ono što se otme na silu, na isti način se i vrati“ (<http://rs.n1info.com/a354148/Vesti/Vesti/Patrijarh-Irinej-Josnije-vreme-za-posetu-pape-Franje.html>).

smatra i direktor Instituta za republičke studije Radoslav Bećinović. Profesor Slavko Gordić ističe da “protivnike” ne treba ohrabrivati izjavama “da nemamo dovoljno dece za nove ratove” i da je suverenitet stvar pogodbe. “Podsećam da je logika i etika albanskih secesionista potpuno suprotna našem mirotvorstvu”, kaže Gordić¹³³. Profesor Časlav Koprivica smatra da bi “jedini dijalog koji nije nečasno voditi bio onaj koji bi se vodio u Generalštabu kada za to zakuca čas”¹³⁴.

Ovi stavovi se temelje na nadi da oružani sukobi nisu isključeni, ili čak da ponovo predstoje. Ni ovi stavovi nisu naišli ni na kakvu reakciju predstavnika vlasti. Za razliku, primera radi, od izjava mitropolita Amfilohija.

Pojedini učesnici smatraju da se treba okrenuti dijalogu sa kosovskim Albancima, uz naglašenu sumnju u drugu stranu, kao i uz prisutvo mnogih i snažnih negativnih stereotipova o Albancima. Na primer, Miša Đurković zagovara ofanzivni pristup “Srbije ka različitim nivoima kosovskog društva kojima bi se u razgovoru nešto ponudilo”. Slobodan Zečević kaže da “Albancima treba pokazati čvrstinu da Srbija može da ih integriše u pravni i politički državni okvir”¹³⁵. Profesor Vojin Rakić iz Instituta društvenih nauka kaže: “Ukoliko je 90 odsto stanovništva određene teritorije veoma tvrdo u stavu da ni pod kojim uslovima ne želi da živi u svojoj državi, onda je trošak ekonomski, moralni i drugi, održavanje takvog stanja prevelik i mislim da se u takvom slučaju ne isplati, i onda je nezavisno Kosovo vitalni interes Srbije”¹³⁶.

Vladimir Ajzenhamer sa Fakulteta bezbednosti¹³⁷ istakao je da mimo razgovora o statusu “moramo tražiti partnera na albanskoj strani za drugačiji strateški dijalog i naći ćemo ga u tim (prozapadnim) krugovima”¹³⁸.

U ovom poeriodu održana je tribina sa učešćem zagovornika i oponenta politike dijaloga i to na Pravnom fakultetu univerziteta u Beogradu, a u organizaciji studentske organizacije „Nomokanon“ (28. novembar 2017. godine). U raspravi o međunarodnim odnosima na Balkanu, gde je u prvom planu bilo pitanje Kosova.¹³⁹ Profesor Saša Bovan je zastupao stanovište o ispravnosti vladajuće politike dok su dr Dragan Petrović i Dejan Mirović navodili ozbiljne primedbe na Briselski sporazum, ali i na dalje ustupke koji su najavljeni.

Utisak je da su na oba skupa znatno ubedljiviji bili oponenti vladajućoj politici u naučnim krugovima.

133 Transkript: Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Maticesrpske%2017112017.pdf>).

134 Transkript: Okrugli sto u Matici srpskoj, 17. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/Okrugli%20sto%20Maticesrpske%2017112017.pdf>).

135 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20drustveno-umanistickih%20nauka%20-%2013112017%20transkript.pdf>).

136 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13. novembar 2017. (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20drustveno-humanistickih%20nauka%20-%2013112017%20transkript.pdf>).

137 Debata u Institutu za međunarodnu politiku i privredu, 28. novembar 2017. (video snimak debate: <http://unutrasnjidijalog.gov.rs/galerija5.php>)

138 On Kosovo vidi kao konfuzno okruženje, naročito kada se posmatra deo u kojem žive Albanci, podložno različitim međunarodnim uticajima, političkoj i verskoj radikalizaciji. “Nemaština i siromaštvo su prouzrokovali veliko društveno raslojavanje i pucanje po šavovima društva u smislu verskog identiteta i prelijanja tog problema na kosovsku spoljnu politiku. Mi govorimo o Kosovu i Metohiji, naročito o albanskom delu, kao o entitetu koji nema određen pravac gravitiranja, a još manje ima rešena unutrašnja pitanja”, kazao je Ajzenhamer. A, kako je rekao, “ti bi demoni mogli postati i naši, jednog dana kada se statusno pitanje reši”.

139 Učesnici tribine su prof. dr Saša Bovan, redovni profesor Pravnog fakulteta u Beogradu, dr Dragan Petrović, naučni savetnik Instituta za međunarodnu politiku i privredu iz Beograda i dr Dejan Mirović, docent Pravnog fakulteta iz Kosovske Mitrovice.

Drugu vrstu rasprava predstavlja debata „Kosovski čvor“, održana 7. novembra 2017. godine u Centru za kulturnu dekontaminaciju, u Beogradu,¹⁴⁰ koja je bila drugačija, odnosno bila je okrenuta traganju za racionalnim odgovorima, oslobođena mitologizacije i političkog kalkulanstva.

Zajednička ocena učesnika (predsednik Gradjanske inicijative SDP Oliver Ivanović, sociološkinja Vesna Pešić, lider Levice Srbije Borko Stefanović i novinar Dejan Anastasijević) je „da ne postoji unutrašnji dijalog o Kosovu, jer se započeti razgovori vode u uskim krugovima, netransparentno o unapred donetom rešenju“.¹⁴¹

Ovom prilikom Oliver Ivanović, koji je aktivan od momenta pokretanja inicijative, ponovio je stav da se u dijalogu (unutrašnjem i Briselskom) ne sme žuriti, odnosno da se ne sme vremenski ograničavati. „Nama je u interesu da dijalog dugo traje, da se reše suštinska pitanja poput pitanja nestalih i uđe u iskreni proces pomirenja.“¹⁴²

Ocenjujući dosadašnji tok unutrašnjeg dijaloga, Ivanović je istakao: „Ovo što se vodi, to nije dijalog, postoji želja da se tema Kosovo seče, a po prirodi stvari sam protiv hirurških intervencija, jer brza i laka rešenja ne mogu da donesu mir i stabilnost.“ Ivanovićev ključni stav u vezi sa dinamikom i načinom rešavanja kosovskog pitanja sadržan je u rečenici: „U principu sam podržao ideju dijaloga, ali pod dva uslova – da nema konačnog rešenja i da nema roka, a ti uslovi nisu ispunjeni.“

Vesna Pešić se usprotivila takvom stavu i upitala: „Zašto je racionalno podržavati mit? Šta to znači voditi dijalog i rešavati pitanje Kosova na neodređeno vreme? Ostaćemo ‘šantava’ država, ako se ne odrekemo mita, država koja nema ni jasne granice.“¹⁴³

Nedeljnik „Vreme“ je, uz podršku Fondacije za otvoreno društvo, Srbija,¹⁴⁴ 28. decembra 2017. godine, otvorio rubriku „Srbija i Kosovo – 2018. godina raspleta“. Unutar ove inicijative u ovom izveštajnom periodu su objavljeni uvodnik Dragoljuba Žarkovića „Nije to rupa na svirali“ i autorski tekst dr Dušana Janjića „Dijalog stariji od Brisela“.¹⁴⁵

Žarković piše: „Želimo da u granicama svojih mogućnosti damo doprinos tom dijalogu, u potrazi za obostrano prihvatljivim i održivim rešenjem, koji će proisteći iz aktivnog sučeljavanja stavova predstavnika političke i društvene elite i kreatora javnog mnjenja... Naša namera nije da dubimo rovove već da pokušamo da sve kontroverze oko kosovske politike učinimo dostupnim javnosti.“¹⁴⁶

U ovom izveštajnom periodu i Inicijativa mladih za ljudska prava, takođe podržana od strane Fondacije za otvoreno društvo, nastavila je da promovise „Vodič za unutrašnji dijalog“,¹⁴⁷ o kome je bilo više reči u prvom izveštaju. Tako je 20. decembra 2017. godine održana rasprava na Fakultetu političkih nauka u Beogradu (FPN). U raspravi su učestvovali Leo Beširi, direktor Instituta za evropske poslove, Jovana Radosavljević, direktorka New Social Initiative i Stefan Surlić, asistent na FPN-u.¹⁴⁸

140 <https://www.slobodnaevropa.org/a/srbija-debata-kosovski-cvor/28838709.html>

141 Debata: *Ne postoji unutrašnji dijalog o Kosovu*, Beta, 6. 11. 2017. (<https://beta.rs/vesti/politika-vesti-srbija/77116-debata-ne-postoji-unutrasnji-dijalog-o-kosovu>).

142 Debata: *Ne postoji unutrašnji dijalog o Kosovu*, Beta, 6. 11. 2017. (<https://beta.rs/vesti/politika-vesti-srbija/77116-debata-ne-postoji-unutrasnji-dijalog-o-kosovu>).

143 Isto.

144 Projekat „Srbija i Kosovo – 2018: godina raspleta“, piše Žarković, „zamišljen je kao višeslojna, multimedijalna platforma za dijalog o ovom važnom pitanju“.

145 S obzirom na to da Janjić sugeriše nastavak Briselskog dijaloga i napredovanje u normalizaciji, i iznosi predloge za definisanje interesa Srbije i srpske zajednice na Kosovu koje bi trebalo ostvariti u ovom procesu, ovaj predlog će biti prikazan u odgovarajućem tekstu ovog izveštaja.

146 *Vreme*, Beograd, 28. decembar 2017, str. 20, 21.

147 <http://www.yihr.rs/bhs/3925-2/>

148 S obzirom na to da mediji o ovome nisu izvestili, u ovom izveštaju nije moguće detaljnije analizirati iznete predloge.

Stavovi stručnjaka i stvaralaca javnog mnjenja

Novinar Boško Jakšić je ocenio da je opšti utisak koji je stvoren u javnosti održavanjem okruglih stolova, koji su bili uživo prenošeni na TV Pink i široko preuzimani na TV Studio B, TV Happy kao i na drugim elektronskim i u pisanim medijima, je „da se radi o ’strogo kontrolisanom dijalogu orkestriranom pod dirigentskom palicom šefa naprednjaka i njegovog poverenika za Kosovo. Sasvim je jasno da predsednik Vučić već u glavi ima zaključak koji će saopštiti u martu 2018. Pri tome, problem predstavlja to što se često učesnici u dijalogu diskvalifikuju kao „neznalice“ i „lenštine“ a to, po Jakšiću znači da je Vučić „otvoren samo za kozmetičke korekcije“. ¹⁴⁹

Viši saradnik Saveta za politiku demokratizacije iz Berlina Bodo Veber smatra da je nejasno u kom pravcu će se kretati unutrašnji dijalog i podseća da je nešto slično najavio i kosovski predsednik. On, ipak, ocenjuje da je „jasno da oni treba da pripreme svoju javnost za takvu završnicu procesa uzajamne normalizacije odnosa“. ¹⁵⁰

Ovakve ocene podupiru i uvid u izveštavanje medija o unutrašnjem dijalogu. Na javnom servisu, RTS, izveštavanje o unutrašnjem dijalogu je bilo „uobičajeno“, rutinski, bez komentara ili analitičkog posmatranja i to u redovnom informativno – političkom programu i u dve tematske emisije. RTS je izveštavao uz odsustvo opaski koje bi ukazivale da u unutrašnjem dijalogu postoje različita mišljenja. ¹⁵¹ Takvu percpeciju potvrđuju i sve druge televizije kad je u pitanju okrugli sto kroz svoje priloge iznosi „Sportisti traže uputstvo – kako se ponašati sa Kosovom ¹⁵² ili Dijalog o Kosovu: Stvoriti uslove za slobodan protok robe. ¹⁵³

Što se tiče drugih TV stanica sa nacionalnom frekvencijom uočljiva je razlika između TV Pink, TV Happy i uz njih TV Studio B (koji ima regionalnu frekvenciju) koje su fokus stavljale na praćenje institucionalizovanog unutrašnjeg dijaloga uključujući obaveštavanje u informativno političkim emisijama, razgovorima, posebnim emisijama i direktnim prenosom sa okruglih stolova koje je organizovala Radna grupa, kao i TV N1 s jedne (tv stanica koja je deo CNN-ovog *news channell*-a) i RTS-a s druge strane, koji je obaveštavao o unutrašnjem dijalogu u svojim informativnim programima ¹⁵⁴. Razlika među ovim televizijama je da su prve davale ubedljivu prednost stavovima predstavnika vlasti, a druga je bila otvorena za širok krug predstavnika vladajućih i opozicionih stranaka, stručnjaka, analitičara, novinara i javnih ličnosti. Jedino u emisijama TVN1 posebno u „Danu uživo“ bilo moguće čuti i mišljenja Srba sa Kosova i to onih koji ne saraduju sa vlašću. ¹⁵⁵ O tome najupečatljivije govori nastup Olivera Ivanović: „Dijalog o Kosovu ne sme da bude vremenski ograničen“.

Ostale „nacionalne“, regionalne i lokalne televizijske stanice su uglavnom izveštavale o pojedinim izjavama i događajima iz unutrašnjeg dijaloga, koji nije bio jedna od prioritarnih tema.

149 Boško Jakšić, Oktroisani dijalog, Politika, 3. 11. 2017.

150 Veber: Srbija će morati da se obaveže da neće blokirati Kosovo, Danas, Tanjug, Blic, B92, 16. novembar 2017, (http://danas.rs/politika.56.html?news_id=362483&title=Veber%3a+Srbija+%c4%87e+morati+da+se+obave%5bee+da+ne%c4%87e+blokirati+Kosovo).

151 To potvrđuju i naslovi vesti u okviru kojih se na sajtu RTS-a nalaze prilozi sa okruglih stolova. Primetno je da se ograničava na informaciju šta je bila tema sastanka (Ekonomisti o unutrašnjem dijalogu o Kosovu- ili Sportisti o Kosovu i Metohiji). Iz tekstova RTS-a vrlo često se ne može zaključiti da li je i šta je zaista urađeno na sastancima koje organizuje država. Zato se stiče utisak da su učesnici na okruglim stolovima definisali probleme i tražili da im u rešavanju istih pomogne država.

152 <http://rs.n1info.com/a349464/Vesti/Vesti/Unutrasnji-dijalog-o-Kosovu-sa-sportistima.html>

153 <http://rs.n1info.com/a348891/Vesti/Vesti/Dijalog-o-Kosovu-u-Privrednoj-komori.html>

154 Ova tema je razmatrana kroz dve emisije dnevnog tipa – Novi dan i Dan uživo.

155 <http://rs.n1info.com/a340106/Vesti/Vesti/Ivanovic-Uz-zastrasivanje-nismo-mogli-protiv-Srpske-liste.html>

1.1.2.4. Reakcija Srba sa Kosova i javnosti Kosova

Pojačanom dinamikom šablonizovane serije okruglih stolova koje je organizovala Radna grupa unutrašnji dijalog o Kosovu se 'usidrio' u Beogradu.

Kosovski Srbi su uključeni samo utoliko što su se kratki pregledi medijskih izveštaja beogradskih agencija sa ovih dešavanja redovno prenosili i kroz lokalne medije, ili kroz učešće pojedinih političkih predstavnika na ovim događajima u Srbiji, a ređe - pojedinačnim medijskim nastupima.

Stoga je preko medija, tema u zajednici kosovskih Srba, sa jedne strane bila prisutnija u javnosti ali bez stvarnih događaja i inicijativa samih kosovskih Srba.

U realnosti, predstavnici srpske zajednice su isključeni iz Brisleskog dijaloga.

Reakcija političkih stranaka na inicijativu

Srpska lista i njeni institucionalni kadrovi na Kosovu ostali su nepromenjeno dosledni stavu i dinamici koju je vodila Kancelarija za Kosovo i Metohiju.

U ovom periodu je otvoreno i pitanje očekivanja srpske zajednice od Brisleskog dijaloga i ukazano na odsutvo rasprave kao i konkretnih odgovora na ovo pitanje.

Dijalog Prištine i Beograda je velika šansa i on bi pored institucija, trebalo da ima podršku čitavog društva, izjavio je, na debati u Medija centru u Čaglavici, poslanik kosovske skupštine i predsednik Srpske liberalne stranke (SLS) Slobodan Petrović je istakao: "Dijalog Prištine i Beograda je velika šansa i više je nego potreban, ali njegova netransparentnost ostavlja prostor za različite manipulacije, što kod građana izaziva zabrinutost"... "Dijalog je nešto što treba da ima podršku, ne samo institucija, vlade i parlamenta, nego uopšte čitavog društva. Ono što je više nego potrebno je da oni koji su neposredni učesnici procesa budu transparentniji i hrabriji u realizaciji tih dogovora koji se postižu u Briselu".¹⁵⁶

Izvršni direktor Centra za mir i toleranciju (CPT) Nenad Maksimović smatra da je pored iskrenijeg dijaloga Prištine i Beograda, potreban i unutrašnji dijalog Srba i Albanaca koji bi istinski doprineo procesu pomirenja. Takođe, on ocenjuje „da je dosadašnje učešće kosovskih Srba u dijalogu Prištine i Beograda bilo deklarativno“, te da je potrebniji iskreniji dijalog, ali i unutrašnji razgovor Srba i Albanaca. "Taj dijalog se do sada još nikada nije desio. Jezikom javne diplomatije do sada su vođeni samo pregovori na najvišem političkom nivou, dok se nijednom nisu desili ni ozbiljni ni iskreni razgovori između predstavnika Akademije, verskih zajednica, predstavnika civilnog sektora i svih onih bitnih društvenih aktera koji imaju šta da kažu i mogu doprineti istrinskom procesu pomirenja".¹⁵⁷

Stavovi organizacija građanskog društva i medija na srpskom jeziku

I dok je početna inicijativa predsednika Vučića u avgustu i septembru pokrenula nekoliko autentičnih događaja u zajednici kosovskih Srba¹⁵⁸, u drugom periodu na Kosovu su i takvi malobrojni događaji izostali.

156 Kosovski poslanik Arben Gaši je na ovo reagovao ocenom „da Srbija dijalog vidi kao mogućnost za jačanje svog uticaja na Kosovu, dok s druge strane Kosovo ovim procesom želi da ubrza svoj put ka EU, a u tome kosovski Srbi nemaju nikakvog interesa“... "Šta žele lokalni Srbi na Kosovu, koji je njihov interes? Žele li i dalje da budu instrument u rukama Srbije zarad unutrašnje srpske politike ili žele da budu predstavnici kosovskih Srba i kako se poboljšava kvalitet života u Gračanici, Čaglavici, Leposaviću, Zubinom potoku i Severnoj Mitrovici?"

157 Očekivanja kosovskih Srba od dijaloga Kosova i Srbije, rtklive.com, 13. 12. 2017. (<http://www.rtklive.com/rtk2/?id=2&r=15388>)

158 V. prvi izveštaj

Nije zabeležen nijedan vidljiv događaj u kojem je tema bio unutrašnji dijalog, osim jedne TV emisije (Sporazum, NVO "Aktiv"), sa gostima koji nisu kosovski Srbi.

Jedno od objašnjenja zašto je to tako bi moglo biti upravo to što je Srbija preko Kancelarije za Kosovo i Metohiju u relativno kratkom vremenu od dva meseca pokrenula intenzivnu seriju od šest okruglih stolova, sa većim brojem učesnika resorno opredeljenim, te su izveštaji sa njih već popunjavali javni komunikacijski prostor.¹⁵⁹ Istovremeno je ova vladina institucija zadužena za kosovsko pitanje *de facto* povezana sa dominantnom Srpskom listom na terenu i kroz političke predstavnike, kao i kadrove, te je i terenski, kao i sam medijski prostor, barem u jednom delu, mogao da bude kontrolisan.

S druge strane, vidljivo učešće samih kosovskih Srba u unutrašnjem dijalogu je ostvareno preko nekoliko diskusija u Beogradu u kojima su se našli među gostima i sagovornicima, ali je ta vidljivost bila ograničena samo na onaj deo javnosti koji prati i medije čije uređivačke politike se ne vode pod uticajem vlasti. Takva događanja predstavlja debata „Unutrašnji dijalog ili monolog“ koji je, u organizaciji Instituta za evropske poslove, održan 1. novembra 2017. godine, a u kojoj je učestvovala Predsednica Evropskog pokreta Srba na Kosovu i Metohiji Rada Trajković. Njen stav je: „Ne verujem u njega (dijalog) ukoliko se rešenje već prejudicira, što, kako veruje, radi predsednik države. Ona smatra i da se svako mišljenje, ukoliko se nije slagalo sa konceptom prvog u državi, onda napadalo“¹⁶⁰.

Od ostalih inicijativa zabeležena je emisija "Sporazum"¹⁶¹, koju realizuje NVO "Aktiv" kroz svoj projekat Civic Energy Centre, a finansira KFOS, u kojoj su gostovali analitičar Beljuz Bečaj i novinar BIRN-a Slobodan Georgiev (novembar). Ova emisija je imala jasno istaknut naziv "O unutrašnjem dijalogu", po čemu i jeste bila jedinstvena u zajednici kosovskih Srba s obzirom na nedostatak događaja na terenu neposredno u vezi sa samom Inicijativom, ali je prošla bez značajnijeg komentarisanja u zajednici ili prenošenja na portalima¹⁶², osim što je, prema dogovoru emitovana na kanalima više lokalnih srpskih TV stanica koje su deo Mreže, a koja je opet pod uticajem vladajuće opcije.

Takođe, na portalu KoSsev, dr Dušan Janjić iz Beograda i Bljerim Šalja nastavili su razgovor o dijalogu Kosova i Srbije. U kolumnama, iako nema detaljnog i neposrednog referisanja na Unutrašnji dijalog, učesnici razmatraju mogućnost napredovanja procesa normalizacije uz privremeno stavljanje po strani pitanje priznavanje nezavisnosti Kosova od strane Srbije.¹⁶³

* * *

Kosovski Srbi uključujući i vladajuću Srpsku listu i njeni kadrovi ostali su pasivni. Pasivan je ostao u najvećoj meri i civilni sektor. Jedan od zajedničkih razloga za ovu pasivnost jesu ozbiljno urušeni kapaciteti srpske zajednice i istinski nedostatak slobode govora i političko-pluralističkog delovanja uprkos suštinske važnosti inicijative kao teme za kosovske Srbe, s obzirom da se neposredno tiče njihove dalje budućnosti.

Među kosovskim Srbima i dalje vlada politička i društvena podeljenost stavova, opšti negativan stav o iskrenosti i odsustvo vere javnosti građana u dijalog.

1.1.2.5. Reakcije lokalnih medija juga Srbije

Optši je utisak da se unutrašnji dijalog još uvek održava u relativno uskom krugu. Za sada unutrašnji dijalog ne dotiče lokalne medije i javnost u Bujanovcu, Preševu, Medveđi, ali ni u Vranju i Nišu. Nijedan od medija na srpskom jeziku, predloženih za analizu (RTV Vranje, Belle Amie, Niš,

159 U kvantitativnom smislu. U smislu istinskog dijaloga i razmene mišljenja, diskutabilni su njihov kvalitet i autentičnost.

160 http://kossev.info/strana/arhiva/debata_o_unutrasnjem_dijalogu__selo_gori_a_baba_se_ceslja/13529

161 http://civicenergycenter.org/sporazum/sporazoom__unutrasnji_dijalozi_video/1138/

162 Ne implicira se da je to usled teme.

163 http://kossev.info/strana/arhiva/vazno_je_da_je_izgovoreno/13793

Zona, Niš, Južne vesti, Niš, Radio Ema, Bujanovac, Radio Medveđa) nije se posebno bavio pitanjem Kosova. Uglavnom su prenošene vesti ili pojedini intervjui koji su, najčešće, nastali u Beogradu.¹⁶⁴ To je utoliko zanimljivije, jer se ove sredine nalaze u neposrednoj blizini Kosova i, u realnosti, im je od životne važnosti rešavanje pitanja odnosa Srbija i Kosova.

Izuzetak od ovog opšteg pravila predstavljaju tekstovi “Zafirović: kao direktor Biovode, dobio sam poziv za unutrašnji dijalog” i “Ko je čovek iz Bujanovca koga je Vučić pozvao na unutrašnji dijalog”, objavljeni, 7. decembra 2017. godine, u *Bujanovačkim*, koji donose vest da će Nedžad Behljlulji, biznismen iz Bujanovca, za sada biti jedan od retkih Albanaca učesnika u unutrašnjem dijalogu. Isto glasilo je, 13. decembra 2017. godine, obavestilo lokalnu javnost o učešću ove dvojice privrednika u unutrašnjem dijalogu u PKS.¹⁶⁵

Regionalna informativna agencija JUGpress je, u ovom periodu, objavila više tekstova vezanih za srpsko-albansko pitanje, unutrašnji i briselski dijalog. Najvažniji događaj u ovom period, ali ne samo za region juga Srbije, bila je poseta predsednika Albanije Iljira Mete, o čemu JUGpress piše 26. novembra 2017. godine.

U tekstu pod nazivom “Mitrović i Arifi o unutrašnjem dijalogu o KiM : Razmena teritorija nije opcija” JUGpress je, 9. januara 2018. godine, objavio izjave dvojice lokalnih političara iz opozicije koje su dali novinaru JUGpressa, koje će biti prikazane u delu teksta koji se bavi idejom razgraničenja i podele teritorije.

* * *

U oceni dometa dosadašnjeg toka unutrašnjeg dijaloga postoje dva oprečna stava:

Prvi, da je unutrašnji dijalog „predstava za građanstvo i diplomatiju”.¹⁶⁶ Ljubodrag Stojadinović s pravom ističe: „To je fenomen unutar samog vrha, to jest predsednika, koji opšti sa samim sobom, na mnogo načina, donoseći odluke koje su jači od njega već doneli. U svom unutrašnjem dijalogu predsednik se sreće sa različitim mišljenjima, sukobljenim stavovima i besmislenim idejama. Prinuden je da se svađa sa sobom, pri čemu ne može da nađe pametnijeg koji bi popustio. Svaki unutrašnji dijalog završava se spoljnim monologom i neiskrenom ispovešću, za koju više ne odlazi kod patrijarha, nego kod Marića (misli se na Milomira Marića urednika TV Happy – napomena redaktora)”.¹⁶⁷

164 Tako je, na primer, portal iz Bujanovca “Bujanovačke” preneo intervju Ivana Vejvode iz “Novog magazina” od 24. novembra pod nazivom “Ivan Vejvoda o razmeni teritorija: Jug Srbije za sever Kosova je realno rešenje”.

165 Zafirović i Behljlulji, jedini Bujanovčani na unutrašnjem dijalogu o KiM, bujanovacke.co.rs, 12. 12. 2017. (<http://bujanovacke.co.rs/2017/12/12/zafirovic-i-behljlulji-jedini-bujanovceni-na-unutrasnjem-dijalogu-o->).

166 Beširi: Nejasno šta želi srpska vlast, Danas, 1. novembar 2017. (http://danas.rs/politika.56.html?news_id=360887&title=Be%20a%20liri%3a+Nejasno+%20a%20ta+%20beeli+srpska+vlast)

Sličnu ocenu je izneo i istraživač Fonda za humanitarno pravo Nemanja Stjepanović, na debati “Perspektive dijaloga o Kosovu”, koju je organizovala Inicijativa mladih za ljudska prava, na Fakultetu političkih nauka: “Ne možemo da pričamo o tome kako će izgledati budućnost, kako će izgledati odnosi Srbije i Kosova, kako će se razvijati stvari u tom pogledu ako na iskren način ne sagledamo te činjenice i šta se u prošlosti dešavalo”.

Sa svoje strane asistent na Fakultetu političkih nauka Stefan Surlić smatra da “ne bi trebalo da se krene od prošlosti”, jer smo, kako je naveo “izgubili mnogo godina na pokušaje suočavanja s prošlošću, a došli smo do vrlo loših rezultata” (Izgubili godine na suočavanje s prošlošću, a loši rezultati, Inicijativa mladih za ljudska prava, FoNet, Danas, 21. 12. 2017,

http://danas.rs/drustvo.55.html?news_id=365712&title=Izgubili+godine+na+suo%20davanje+s+pro%20a%20lo%20a%20liri%3a+rezultati) i Ne postoji unutrašnji dijalog o KiM” - “Šantava država”, Beta, Danas, B92 6. 11. 2017.

(https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=11&dd=06&nav_category=640&nav_id=1322439; http://danas.rs/drustvo.55.html?news_id=361627&title=Od+nepostojeg+dijaloga+do+pet+ishoda).

167 Ljubodrag Stojadinović, Klinička slika – top lista agonije, 29. 12. 2017. (<http://pescanik.net/klinicka-slika-top-lista-agonije>).

Drugi. Unutrašnji dijalog kojim se bavi ovaj izveštaj je „uspostavljanjem kriterijuma i podizanjem dijaloga na viši nivo“ pokazao da je ono što je svojevremno Inicijator unutrašnjeg dijaloga podrazumevao pod „prvim krugom“.

Ukupni rezultat ovog kruga upućuje ka nužnosti da se, ukoliko se želi ispunjenje postavljenih ciljeva unutrašnjeg dijaloga, u njegov dalji tok uključe pre svega oni koji su u stanju „da formulišu jasna rešenja koja moraju da ispunjavaju dva osnovna preduslova: da budu realno sprovodiva i da doprinose procesu istorijskog pomirenja, a ne zamrzavanju postojećih razlika i njihovom daljem produblivanju sa opasnošću da jednog dana one ponovo eskaliraju u otvoreni oružani konflikt.“¹⁶⁸ Zapravo, dosadašnje sesije u okviru „unutrašnjeg dijaloga“ nisu donele ubedljivu, široku podršku niti naznaku stava za rešenje kosovskog pitanja. Naravno, opozicija i deo nevladinih organizacija su odbile da u tome učestvuju, a poruke Apela i mitropolita Amfilohija su izazvale pravu propagandnu paljbu pristalica politike Aleksandra Vučića, ali i podršku njegovih političkih protivnika.¹⁶⁹

U ovom izveštajnom periodu se nastavio i pojačao trend, primećen i u Prvom izveštaju, a to je: „Oživljavanje šovinizma, etnonacionalizma, zloupotreba, ili upotreba Kosova oko podele moći u Srbiji.“¹⁷⁰

Ono što senije promenilo u odnosu na prethodni izveštaj jeste značajna prisutnost nipodaštavajućeg, potcenjivačkog, uvredljivog i prezrivog odnosa prema neistomišljenicima, prema albanskoj strani i Albancima kao narodu.¹⁷¹

Od svih učesnika u debatama u okviru „unutrašnjeg dijaloga“ privrednici, ne i ekonomisti, pokazali su se kao najpraktičniji i sasvim oslobođeni političkih ograničenja u svom radu. Oni se oslanjaju na državu (hvale Kancelariju), ali najveći deo aktivnosti sami preduzimaju. To stvara utisak da se, uprkos velikim preprekama, privredna komunikacija Srbije i Kosova odvija daleko bolje nego politička, te da upravo političke odluke u mnogome otežavaju ekonomske odnose.

Dosadašnji tok daje za pravo da se oceni da je teško da će se doći do konsenzusa.¹⁷² Posebno opominje podatak da nema početnog konsenzusa oko miroljubivog rešavanja problema. A i dalje odsustvuje svest o potrebi demitologizacije i pronalaženjem primenljivih i održivih rešenja.

U ovom izveštajnom periodu je pokrenuto i pitanje ustavnih promena odnosno donošenja novog ustava. Rasprave su se bavila problematikom pravosuđa i nisu se doticale tema od značaja za unutrašnji dijalog. Izuzetak predstavlja pitanje uredništva nedeljnika „Pečat“ u *Pregledu 2017. godine*, „da li je tek reč o promenama vezanim za nezavisnost sudstva, ili se iza ovog krije namera izbacivanja Kosova i Metohije kao sastavnog dela Republike Srbije, ne samo u Preambuli već i u normativnom delu što bi omogućilo prijem Kosova u UN“.¹⁷³

168 Marko Matić, Korak ka otopljanju odnosa, 9. 11. 2017, xxzmagazin.com (<http://www.xxzmagazin.com/korak-ka-otopljanju-odnosa>).

169 Antonela Riha, Unutrašnji dijalog o Kosovu i spoljne posledice 12. januar 2018. (<https://www.balcanicaucaso.org/bhs/zone/Srbija/Unutrasnji-dijalog-o-Kosovu-i-spoljne-posledice-185222>).

170 Analiza: Zabrinjavajući trend u dijalogu o Kosovu, N1, <http://rs.n1info.com/a352790/Vesti/Vesti/Monitoringunutrasnjeg-dijaloga-o-Kosovu.html>, 28.12.2017. [19:41. Izvori: Tanjug, FoNet.

171 Ovakav stav izražava čak i čelnik Vaterpolo saveza kada kaže da vaterpolisti nemaju problema zbog mogućih mečeva s vaterpolistima s Kosova „jer oni nemaju niti jedan bazen na prostorima Kosova i Metohije“.

Nadalje, na tzv. naučnom skupu visokoobrazovani teolog SPC-a i profesor na Teološkom fakultetu Vasilije Kalezić naslovljava svoje izlaganje sa „Neosnovani zahtevi za formiranje šiptarske države na srpskoj teritoriji“, što je upotreba nesumnjivo pežorativnog izraza u našem jeziku za Albance.

Treće, akademik Kosta Čavoški i dalje, govori o „kosovskim Arbanasima“.

172 Antić: Takozvani unutrašnji dijalog da ne bi bilo pravog, N1, Beta, 2. 11. 2017.

(<http://rs.n1info.com/a339118/Vesti/Vesti/Antic-Takozvani-unutrasnji-dijalog-da-ne-bi-bilo-pravog.html>).

173 Pregled 2017. godine, „Pečat“, Beograd, 501/ 2017, 29. decembar 2017, str. 31.

2. STANJE I BUDUĆNOST ODNOSA SRBIJE I KOSOVA

U ovom izveštajnom periodu na temu stanja i budućnosti odnosa Srbije i Kosova, Srba i Albanaca ubedljivu prednost imaju zagovoranje razgraničenja i *status quo* politike.

2.1. Razgraničenje između Srba i Albanaca

Ivica Dačić smatra da je njegov predlog „razgraničenja na ono što je srpsko i albansko, normalizacija odnosa, obezbeđenje srpske pravoslavne baštine stvaranjem samostalnih manastirskih zajednica po atoskom modelu u Grčkoj, Zajednica srpskih opština na jugu i finansijska nadoknada za uzurpiranu imovinu”,¹⁷⁴ zapravo kompromis.

Ni u jednoj od prilika na kojima je iznosio svoj predlog, Dačić nije pokušao ni da pretpostavi, a kamoli da argumentuje, šta je to što bi u njegovom predlogu bilo u interesu Albanaca. Zapravo, ovo „neprimećivanje” druge strane svrstava ovaj predlog u takozvani spisak lepih želja samo jedne strane. Samim tim ovaj predlog izlazi iz domena ostvarivih.

I ne samo u Srbiji, na Kosovu i Balkanu, već i širom sveta oživele su ideje iz devenaestog i s kraja dvadesetog veka o daljim podelama Balkana i uspostavljanju monoetničkih nacija-država. Ima pokušaja da se ove ideje pretvore u nove-stare mantre geopolitike, što potvrđuje i članak R. Šindlera (Schindler), kolumniste *Observera*, koji zagovara novu „balkanizaciju” Balkana kao način za proveru Ruskog uticaja na Balkanu. Međutim, Šindler nikada nije objasnio kako ni čemu „novi etnički Batustani na Balkanu”, niti šta bi se dogodilo sa Vojvodinom i Sandžakom, odnosno kako bi oni bili mogući bez dobre volje Rusije. Timothy Less u svom članku, objavljenom decembra 2017. godine u časopisu *Foreign Affairs*, takođe govori o „podeli Makedonije, disoluciji Bosne i preuređenju Albanije i Srbije”. Obojica su samo na tragu već poznate knjige Robert D. Kaplana *Balkan Ghosts* iz 1993. godine, koja je popularisala linije „stare etničke mržnje” kao objašnjenje svih događaja u Jugoistočnoj Evropi.

Kod ovih autora nema ni osvrta na to da procenjena stopa nezaposlenosti od 21%, koja među mladima ide i do 50%, vodi ka skoro izvesnoj ekonomskoj i socijalnoj katastrofi. Oni nemaju u vidu „veliku sliku” sa skoro 150.000 poginulih i oko miliona raseljenih ljudi devedesetih godina prošlog veka.¹⁷⁵

Oni što je sigurno to je da je na Balkanu u toku kriza upravljanja i odsustvo suštinske demokratije. Odnosno, ubrzava se kretanje ka autoritarizmu. U stvarnosti, monoetničnost ima malo veze sa političkom stabilnošću ili vladavinom prava.¹⁷⁶ Ovakve okolnosti i pružaju priliku autorima poput

174 Lana Geršović, Intervju: Ivica Dačić, šef diplomatije i lider SPS, Čekaju na teški razgovori i Kosovu, Večernje novosti, Beograd, 7 januar 2018, str. 2, 3.

175 Jasmin Mujkić, *Zombie Theories. In the Balkan, an Old Idea Whose Time Has Passed*

176 Isto.

nabrojanih, ali i onima kao što su Stephen F. Cohen i Robert Legvold, da rešenje za „novi Hladni rat” između Moskve i Vašingtona vide u prenošenju Hladnog rata na Balkan, što vodi i žrtvovanju Jugoistočne evropske demokratije zahtevima Rusije.¹⁷⁷

Zapravo, vreme je da se Zapad bori za ovaj region koji je u riziku od jačanja uticaja Rusije i radikalnog islamizma. Pri tome, valja imati u vidu da je „prosta razmena teritorije na osnovu etničke većine recept za kaos na Balkanu. Kao što se na Kosovu srpska enklava u Severnoj Mitrovici opire vlasti albanske većine i želi da se priključi Srbiji, isto se može očekivati i od albanske zajednice u Preševskoj dolini na jugu Srbije, tj. samo na papiru je moguća razmena stanovništva. Zapravo razmena Preševo–Mitrovica samo bi podstakla prljavu borbu za teritoriju, a ne za stanovništvo.¹⁷⁸ Iz istih razloga je nepoželjno da se Srbija saglasi da većinski „muslimanski Sandžak” bude pripojen Bosni.

Bolji način od ovoga je regionalna saradnja i jačanje regionalnih institucija koje bi podržale ekonomsku i političku koordinaciju i rešavanje sukoba. To nalaže ozbiljno trasiranje puta do EU, kao i otvaranje vrata NATO-a za priključivanje Srbije, Makedonije, Bosne i Kosova.¹⁷⁹

Direktor evropskog projekta u Institutu humanističkih nauka u Beču i savetnik za spoljnu politiku bivšeg premijera Srbije Zorana Đinđića, dr Ivan Vejvoda koji je, kao i još nekoliko aktivista građanskih organizacija, podstaknut prethodnim upornim nastupima podpredsednika vlade Srbije Ivica Dačića, razradio Dačićev predlog. Vejvoda ističe da bi razmena teritorija - Preševska dolina za deo severnog Kosova moglo biti realno rešenje ako bi na to pristali i Beograd i Priština i ako bi sporazumu kumovala međunarodna zajednica. „U Evropi i Americi ima različitih mišljenja oko toga: jedni smatraju da je to realistično rešenje, drugi se tome protive strahujući da bi promena granica mogla da ima domino efekat u Makedoniji, Bosni itd. Međutim, prema jednom izveštaju Međunarodne krizne grupe iz 2008. ili 2009. kaže se da istraživanja pokazuju da domino efekta ne bi bilo jer u pomenutim zemljama niko nema ništa protiv razmene teritorija ili podele ukoliko je to direktan dogovor Beograda i Prištine”, dodao je Vejvoda.

Na pitanje da li puna normalizacija odnosa Beograda i Prištine podrazumeva razmenu, ambasador Vejvoda je odgovorio: „Verovatno u jednom trenutku to znači to, pitanje je kada i kako”. Vejvoda je dodao da je EU „svesna bremena istorije i delikatnosti pitanja i zato se ide postepenim putem” ali i da, sa druge strane, jasno poručuje da ne želi novi Kipar, odnosno da nijedna zemlja koja ima nerešeno teritorijalno pitanje ne može u EU.¹⁸⁰

Kao jednu od opcija podele Kosova zagovaraju dr Vladimir Čolović, Institut za uporedno pravo, i direktor Instituta za republičke studije dr Radoslav Bećinović koji smatra da Kosovo treba podeliti na dva entiteta po uzoru na Bosnu i Hercegovinu, te da se srpski entitet odmah pripoji Srbiji, a drugi entitet da bude federalna jedinica u sastavu Srbije¹⁸¹.

Publicista iz Prištine i savetnik predsednika Vlade Albanije Škeljzen Malići navodi da je intencija Beograda za izbegavanje „poražavajućeg scenarija” vraćanje u igru projekta sveobuhvatnog srpsko-albanskog sporazuma kojim bi sever Kosova, sa granicom kod Zvečana, postao deo Srbije, kao zalag za potpuno ili prećutno priznavanje Kosova od strane Srbije.

„Srpski lideri u poslednje vreme sve češće spominju mogućnost da, u skorijoj budućnosti, Kosovo postane članica UN, kao nešto što je praktično neminovno, ali onda otvoreno, ili posredno traže da se prethodno postigne sporazum o srpsko-albanskom razgraničenju“.

177 Gordon N. Bardos, *The Post-Cold war Balkans. Threats to Security and Stability in Southeast Europe*, „Horizons”, Belgrade, autumn 2017, No. 9, 229.

178 Paul McCarthy, *European Disunion. Are the Western Balkans Being Re-Balkanized?*

179 Isto.

180 Vejvoda: Za Kosovo razmena teritorija realno rešenje, Beta, Novi magazin, 23. 11. 2017. (<http://rs.n1info.com/a344175/Vesti/Vesti/Vejvoda-Za-Kosovo-razmena-teritorija-realno-reenje.html>)

181 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13 novembar 2017. <http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20društveno-humanistickih%20nauka%20-%202013112017%20transkript.pdf>

Prema nekim glasinama, i Federika Mogerini je, razočarana opstrukcijama dijaloga i taktiziranjima i tapkanjem u mestu, izgleda naklonjena toj vrsti sporazuma. Problem je međutim to što bi bilo koja varijanta "podele Kosova" narušila bazični evropski princip nemanjanja postojećih granica otvarajući Pandorinu kutiju revizije mnogih "problematičnih" granica.¹⁸²

Ne treba prevideti ni pominjanje Edija Rame u ovom kontekstu i njegovih odnosa s Vučićem (Petrić), što je na tragu ideje o dogovorima Srbije i Albanije o razgraničenju.¹⁸³

Narodni poslanik u Skupštini Srbije iz Partije za demokratsko delovanje (PDD), koja je stožer vladajuće koalicije u Bujanovcu, Fatmir Hasani, govoreći za JUGPress o unutrašnjem dijalogu o KiM i eventualnoj razmeni teritorija – jug Srbije za sever Kosova, iznosi stavove koji se umnogome razlikuju od stavova lidera bujanovačke opozicije, ali i od mišljenja koalicionog partnera Stojanče Arsića, zamenika predsednika opštine.

„Ako bi pitali Albance ovde na jugu Srbije da li su za pripajanje ovog područja, Preševske doline, Kosovu – ogromna većina bi odgovorila pozitivno. Kao što je to bio slučaj i na referendumu 1992. godine. Siguran sam da i svi Srbi na severu Kosova žele da žive u sklopu države Srbije“, ističe Hasani¹⁸⁴.

On je siguran da i svi Srbi na severu Kosova žele da žive u sklopu države Srbije i objašnjava da bi "svako želeo da živi sa svojim".

„Međunarodni faktor možda ne bi dao dozvolu za razmenu teritorija, pribojavajući se lančane reakcije, odnosno sličnih zahteva koji bi usledili u okruženju, ali i širom sveta“, svestan je Hasani. Ipak, on misli da bi eventualni dogovor o razmeni postignut između Prištine i Beograda bio od presudnog značaja za realizaciju ove ideje.

S druge strane, zamenik predsednika opštine Preševo Stojanča Arsić odlučno odbacuje mogućnost eventualne promene granica kao lošu i nemoguću opciju, pozivajući se na "jasan stav međunarodne zajednice": "Opštine Bujanovac, Preševo i Medveđa su sastavni deo države Srbije, a Albanci koji žive na ovim prostorima su građani države Srbije, u čiji sistem bi trebalo da se integrišu i ostvaruju svoja prava", rekao je Arsić. "Pokrenulo bi se pitanje zapadne Makedonije i ostalih područja, što bi dovelo do destabilizacije čitavog regiona, a ne samo juga Srbije i severa Kosova", objasnio je Arsić.¹⁸⁵

Ideju o razmeni teritorija, jug Srbije za sever Kosova, koju periodično plasiraju u javnost politički faktori i sa srpske i sa albanske strane, ali i međunarodne zajednice, i poslanik Nenad Mitrović i odbornik u lokalnoj skupštini opštine Bujanovac, Nagip Arifi, ocenjuju kao lošu i nerealnu.

Narodni poslanik Nenad Mitrović u Skupštini Srbije ističe da ovu ideju podržavaju pojedine albanske političke stranke i to "zarad jeftinih političkih poena"¹⁸⁶.

Protivnik ove ideje je i Nagip Arifi, bivši predsednik opštine Bujanovac, a sada odbornik u lokalnoj skupštini i lider opozicione Demokratske partije: "Nisam ni za kakvu razmenu teritorija, a kada su u pitanju eventualne promene granica, smatram da o tome sigurno neće odlučivati ni Albanci ni Srbi već velike sile"¹⁸⁷. Po njegovim rečima, varijanta sa razmenom, ne samo što ne bi stavila tačku na probleme u albansko-srpskim odnosima, već bi inicirala novi sukob.

Arifi je dodao i da se situacija oko Kosova itekako reflektuje i na odnose Albanaca i Srba na području juga Srbije: „Svaka negativna pojava u Prištini ili Beogradu automatski utiče na odnose u Bujanovcu, Preševu i Meveđi. Dobro je, međutim, što ni Albanci ni Srbi, posebno u opštini

182 Malići: Sever Kosova za Preševsku dolinu, Danas, 14. novembar 2017. (http://www.danas.rs/politika.56.html?news_id=362154)

183 https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=08&dd=11&nav_category=640&nav_id=1292098

184 "Vladajuća koalicija u Bujanovcu podeljena oko ideje o razmeni teritorija", 10. Januar 2018, <https://jugpress.com/vladajuca-koalicija-u-bujanovcu-podeljena-oko-ideje-o-razmeni-teritorija/>

185 Hasani za razmenu teritorija sa Kosovom, Danas, Beograd, 14. januar 2018. (http://danas.rs/politika.56.html?news_id=367845&title=Hasani+za+razmenu+teritorija+sa+Kosovom).

186 "Mitrović i Arifi o unutrašnjem dijalogu o KiM : Razmena teritorija nije opcija", 9. Januar 2018, <https://jugpress.com/mitrovic-arifi-o-unutrasnjem-dijalogu-o-kim-razmena-teritorija-nije-opcija/>

187 "Mitrović i Arifi o unutrašnjem dijalogu o KiM : Razmena teritorija nije opcija", 9. Januar 2018, <https://jugpress.com/mitrovic-arifi-o-unutrasnjem-dijalogu-o-kim-razmena-teritorija-nije-opcija/>

Bujanovac, kao izrazito mešovitoj sredini, nikada nisu pali na određene provokacije pripremljene što u Beogradu, što u Prištini“, naglašava Arifi.

Protiv ideje razgraničenja sa Albancima i podele Kosova je Miša Đurković, koji smatra da je to nemoguće izvesti jer „međunarodna zajednica to ne dozvoljava“¹⁸⁸. Njegov kolega Slobodan Zečević, smatra da ni Rusiji nije u interesu podela Kosova “jer Rusija koristi Kosovo kao polugu za uticaj na Srbiju kroz delovavne Rusije u UN”¹⁸⁹.

Značajna je i ocena jednog od vođa Srba sa Kosova Olivera Ivanovića koji je rekao: “Podela je takozvano lako rešenje koje se sprovodi samo na mapi. U životu to rešenje nije moguće bez takozvanog rata ograničenog dejstva, što znači nove žrtve. Pojedinci izlaze sa ovom idejom zato što to kabinetski gledaju. Ne zamišljaju da se na toj mapi, ako se ona uveliča, mogu videti glave ljudi koji zbog toga mogu da stradaju. Prema tome, ja nisam za to da 'kosovski čvor' sečemo. Jer, sve ove ideje: podela, priznanje, rat su laka rešenja koja neće doneti stabilnost i mir.”¹⁹⁰

Poslanik Muamer Zukorlić smatra da je priča o podeli nemoguća. „Dačić će na primjer veoma brzo ući u problem sa svojim stavom. Mislim da su nedavno Amerikanci pripremili, da se nastavak dijaloga odvija na nivou ministara spoljnih poslova. Ne znam da li je to možda posledica upravo Dačićevog stava“, kaže narodni poslanik Zukorlić.¹⁹¹

Fayez Risheg ukazuje da je danas razdvojenost (separacija) kosovskih Srba i Kosovara (Albanaca) „jasnija nego što je ikad bila“. To je posebno uočljivo na severu Kosova. Ova teritorija se najčešće spominje kao ona koja bi bila „podeljena“, odnosno priključena Srbiji. Ponuda za ovaj zahtev glasi: „Zašto vi, Albanci, ne biste dali ovaj deo Srbiji, kad ga i onako nikako ne možete koristiti, a bićete zauzvrat priznati i time će svi vaši problem biti rešeni.“ Tu se postavlja novo pitanje šta to znači „biti priznat“. „Da li bi to bilo priznanje u punom značenju, bezuslovno priznanje“, postavlja pitanje Risheg.¹⁹² To je i ono pitanje koje je postavio Maliki, zahtevajući da Srbija prvo prizna Kosovo, pa da se potom „razgraniče“ i „razmene teritorije“.

Zatim, Risheg ukazuje na izvestan „domino efekat“, odnosno razdvajanje Republike Srpske od Bosne i Hercegovine, kao prvi korak, ali ukazuje i na „zastrašujuće ubrzanje“ u razgraničenju Mađara u Vojvodini, Albanaca u Preševskoj dolini, Albanaca u Makedoniji itd.¹⁹³

Ukoliko bi se severno Kosovo razmenilo za Preševsku dolinu, postavlja se pitanje koje garancije postoje za to. Najpre, Srbija ne bi bila spremna za ovu razmenu. I drugo, dolina je strateški važnija od Mitrovice.

Iz ovog sledi da rešenje na osnovu razmene teritorije ne radi, zaključuje Risheg.¹⁹⁴

U prilog Rishegovom zaključku, da većina Albanaca neće prihvatiti ovaj predlog, govori i kolumna Bljerim Šalje „Nova godina, stara politika“¹⁹⁵ u kojoj on kaže: „Ako ćemo i dalje, na ovaj ili onaj način, govoriti o mogućem razgraničenju (teritorijalnom) između Kosova i Srbije, kao varijanti koja je navodno najjednostavnija i najlakša, mi ne pripremamo teren za politički

188 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13. novembar 2017- (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20društveno-humanistickih%20nauka%20-%202013112017%20transkript.pdf>).

189 Transkript okruglog stola instituta društvenih i humanističkih nauka, 13. novembar 2017- (<http://unutrasnjidijalog.gov.rs/doc/3.1%20Okrugli%20sto%20instituta%20društveno-humanistickih%20nauka%20-%202013112017%20transkript.pdf>).

190 Pešić Srbima: Svi znate da ste izgubili Kosovo, 7. novembar 2017- (http://www.rtvaldi.com/page.php?id_news=223)

191 Zukorlić – Sa Vučićem se razilazimo u mnogo tačaka, ali smo se saglasili oko politike dijaloga i pomirenja, sandzakpress.net, 7. 12. 2017- (<http://sandzakpress.net/zukorlic-sa-vucicem-se-razilazimo-u-mnogo-tacaka-ali-smo-se-saglasili-oko>).

192 Fayez Risheg, *Why partitioning Kosovo is a bad idea*, CEAS, Belgrade, 19. decembar 2017.

193 Isto.

194 Isto.

195 Izvor: KoSSev, Autor: Bljerim Šalja (Blerim Shala), 10. januar 2018, 12:20.

Sporazum o normalizaciji odnosa Kosova i Srbije, već zapravo najavljujemo novo žarište političkih, i najverovatnije, ne samo političkih sukoba.”

2.2. *Status quo* politika

Patrijarh Irinej kazao je da su sukobi između dva naroda koji su godinama delili život na istoj teritoriji bili “zlo doba”. „Oni koji su stradali, stradali su, jer predstavljaju jedan narod i pripadaju zemlji kojoj pripadaju”, naveo je patrijarh.

“Za nas je danas važno da ne zaboravimo Kosovo i Metohiju, to je naša zemlja koja je i ranije, a naročito u naše doba isprljana krvlju. Mnogi kažu to je volja božja, ali nije, nikome Bog ne želi zlo. To je dopuštenje Boga, on zna zašto je to dopustio, da dođemo sebi i cenimo vrednost Kosova”, rekao je Irinej. Patrijarh je zaključio da veruje da će pravda kad tad pobediti, a da je na nama da “čekamo ispunjenje te pravde”. Patrijarh je dodao da svi zločini na Kosovu traže osvetu, ali ne ljudsku, već božju.¹⁹⁶

Zagovaranje politike *status quo*, često svoj stav obrazlažu potrebom za “kupovanjem vremena” dok se ne uspostave “bolje geopolitičke prilike”. Tako i bivši ambasador Radovan Jović postavlja pitanja: „Kome se, u sadašnjoj konstalaciji u međunarodnim odnosima, žuri u postavljanju nekakvih rokova ... Očigledno, žuri se upravo onima koji nas na to pritiskaju i ucenjuju nekakvom „evropskom perspektivom... Žurba je, očigledno, rezultat činjenice da primat u međunarodnim i političkim i ekonomskim odnosima preuzima evroazijski region i one zemlje (BRICS i narastajući front do juče marginalizovanih zemalja tzv. trećeg sveta) koje Srbiju smatraju ravnopravnim, a neke i strateškim partnerom i koje su spremne da nas podrže u pravednom i konstruktivnom rešenju problema KiM. U sadašnjim uslovima, lažne su nade da tzv. normalizacija odnosa može da zadovolji i najosnovnija očekivanja Srbije, u prvom redu srpskog naroda na KiM.”¹⁹⁷

Iz ove perspektive je značajna i ocena Sonje Biserko, predsednice Helsinskog odbora za ljudska prava, koja ukazuje da i zvaničnici Srbije iščekuju promene na „globalnom planu”: „Još uvek se čeka na promenu spoljnih okolnosti u kojima bi se Vladimir Putin i Donald Tramp dogovorili o svojim interesnim sferama na Balkanu, gde bi, kako se priželjkuje, Srbija ostala pod ruskom interesnom sferom. Uostalom, o tome se spekulisalo u Trampovoj predizbornoj kampanji i nisu slučajno osvanuli bilbordi u Srbiji Trampe - Srbije - zaključuje za list „Danas” predsednica Helsinškog odbora za ljudska prava.¹⁹⁸

Po pojedinim tumačenjima *status quo* politika podrazumeva dve etape: prvo, na samom terenu, na Kosovu, treba održavati *status quo* sve dok se, drugo, ne promeni globalna situacija i „naši prijatelji“ „ne dobiju na specifičnoj težini“.

Pod „našim prijateljima“ misli se na Rusiju, ali se pritom ne razmatraju iskustva u sličnim situacijama u koje je Rusija upletena, na primer, Severna Osetija, Krim, istok Ukrajine, Pridnjestrovlje.

Pritom, niko, ko predlaže *status quo*, nema ideje šta raditi na samom Kosovu u srpskim sredinama za to vreme, kako ih ekonomski i na svaki drugi način ojačati i učiniti samoodrživijima. Osim toga, niko nema predlog šta raditi kad „naši prijatelji“ ojačaju, kako to iskoristiti za popravljavanje pregovaračke pozicije Srbije, niti iko misli da bi Srbija kao takva sama mogla ojačati svoju pregovaračku poziciju bez pomoći Rusije.

196 Irinej: Zločini na Kosmetu traže osvetu, ali ne ljudsku, Tanjug, 14.11.2017 (https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=11&dd=14&nav_category=640&nav_id=1325203).

197 Radoman Jović, Nacionalni dijalog o KiM: zašto žurba, Politika, Beograd, 13. 12. 2017.

198 Biserko: Čeka se dogovor Trampa i Putina da Srbija pripadne Rusiji, Danas, 28. decembar 2017. (http://danas.rs/politika.56.html?news_id=366470&title=Biserko%3a+%c4%8ceka+se+dogovor+Trampa+i+Putinda+Srbija+pripadne+Rusiji).

2.3. Politika malih koraka

U ovom periodu unutrašnjeg dijaloga jača svest da je pravnoobavezujući akt o odnosima Kosova i Srbije neminovnost. Jedni to smatraju za dobru stvar i vezuju za politiku malih koraka ka normalizaciji, drugi ga odbacuju kao izdaju, treći ga vide kao neminovnost koju zapad nameće, ali svima je zajedničko uviđanje da je to neminovnan sledeći korak. U tom kontekstu, brojni učesnici normalizaciju odnosa vide zapravo kao sredstvo za održavanje *status quo*.

„Toliko je kosovsko pitanje teško, da rešenje ne može da bude namah. Za kosovsko pitanje je potrebno mnogo malih koraka za koje čak i ne znamo u kojim pravcima treba da idu. Za početak, to se čulo i na ovom naučnom dijalogu kako treba da uspostavimo ozbiljnu komunikaciju sa Albancima, i to ne samo na nivou političara nego i na nivou akademske zajednice. Da se susreću i naučnici i novinari, sportisti... Njihovo društvo se za ovih dvadesetak godina mnogo promenilo, a mi malo o tome znamo“, izjavio je potpredsednik SPS i istoričar Predrag Marković.¹⁹⁹

* * *

Porast zagovaranja razgraničenja između Srba i Albanaca je svakako rezultat činjenice da ta ideja nije nova, pa ni u Srbiji. Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog veka ona je bila jedna od ideja vodilja koju su sledili tadašnji etnonacionalistički pokreti. Otuda se on održava i na lokalnom nivou o čemu svedoči i primer juga Srbije, ali i Kosova.

U unutrašnjem dijalogu nju zagovaraju predstavnici vlasti (odnosno Ivica Dačić), znatan broj intelektualaca i novinara. Pored predstavnika političkog i javnog života Srbije nju zagovaraju i na Kosovu i Albaniji.

Naravno, postoje i protivnici zagovaranja i primene ove ideje. Jedan od njih bio je i vođa Srba sa Kosova, pokojni Olive Ivanović koji je upozoravao da je podela takozvano lako rešenje koje se sprovodi samo na mapi. U životu to rešenje nije moguće bez takozvanog rata ograničenog dejstva, što znači nove žrtve.

Postoje i inidkatori koji ukazuju da je posredi i organizovan nastup vlasti Srbije, Kosova i Albanije da se podstaknu pojedini stručnjaci, aktivista građanskog društva, strane diplomate i stručnjaci da razrade ovaj predlog. Za sada se sa sigurnošću ne može reći da li je u pitanju „probni balon“ ili razrada osmišljenog koncepta. Zbog toga, ali i s obzirom na okolnost da je u Srbiji i na čitavom Zapadnom Balkanu i šire u porastu etnonacionalizam i populistički pokreti, kao i da bi evntaulno ostvarivanje ove ideje u praksi moglo da izazove ozbiljne poliitčko – bezbednosne posledice, neophodno je otvoriti širu raspravu o svim konsenkvcama eventualne ponovne realizacije ovog koncepta.

199 Predrag Marković: Ne bih dao Dačiću da ode, Blic, 19. 11. 2017, (<https://www.blic.rs/vesti/politika/blic-intervju-predrag-markovic-ne-bih-dao-dacicu-da-ode/1m6z99n>).

3. IMPLEMENTACIJA BRISELSKOG SPORAZUMA O NORMALIZACIJI ODNOSA SRBIJE I KOSOVA

Rešavanje pitanja Kosova kroz normalizaciju odnosa Srbije i Kosova, Briselski dijalog i EU integracije Srbije, za ogromnu većinu učesnika u institucionalizovanom i ukupnom dijalogu, nije prihvatljivo rešenje. A malobrojni zagovornici evropskih integracija, smatraju da se u EU može ući bez pune normalizacije odnosa Beograda i Prištine što je suprotno zahtevima Evropske komisije i ispunjenju uslova iz poglavlja 35 koji podrazumevaju postizanje sveobuhvatnog dogovora Beograda i Prištine.

Izuzetak od ovog predstavlja autorski tekst dr Dušana Janjića, predsednika upravnog odbora Foruma za etničke odnose, u nedeljniku „Vreme” – „Dijalog stariji od Brisela”.²⁰⁰

Janjić ukazuje na sledeće: „U pojedinim periodima srpsko-albanski odnosi su obeleženi otvorenim političkim pa i oružanim sukobljavanjima, čije osobine ukazuju da se radi o etničkom sukobu. U svom dubljem značenju, ovo je sukob oko kontrole teritorije i resursa Kosova, kao i oko statusa Kosova i albanske odnosno srpske zajednice na Kosovu. U najnovijoj istoriji pitanje statusa je došlo u središte krize na Kosovu, i zato je njegovo rešavanje jedan od bitnih elemenata stabilizacije mira i procesa izgradnje države kao odgovora na pitanje statusa. To posebno važi od 2008. godine. Pitanje statusa se ne može izbeći, mada se može odlagati.

Srpsko-albanski odnosi su obeleženi dugom istorijom ‘paralelnog života’ na ‘zajedničkoj teritoriji’. To je osnovno obeležje i sadašnjih odnosa. Ali razlika je u tome što danas Srbija nema efektivnu vojno-policijsku kontrolu nad teritorijom i životom na Kosovu, a Kosovo se nalazi u fazi dovršavanja suvereniteta svojih institucija i nastoji da obezbedi pun međunarodni subjektivitet, odnosno priznanje jednostrano proglašene nezavisnosti.”²⁰¹

Janjić ističe: „Činjenica je da ni protivnici ‘evropske budućnosti’ ne uspevaju da dokažu da za Kosovo i Srbiju postoji realna alternativa ‘evropskoj budućnosti’. U stvarnosti, normalizacija je putovanje od mnogo koraka. Ona zahteva i ‘normalizaciju’ samih društava Srbije i Kosova. To od procesa normalizacije čini ‘more bez obala’. U ovom trenutku više se pitaju stranci o tome da li će i kuda krenuti ovaj brod nego njegovi kapetani. To pre svega zavisi od toga da li će EU i SAD progovoriti glasnije i jasnije jednim glasom nego što to danas čine. Strepnja od narastajućeg ruskog i turskog interesa je opravdana, ali ne i dovoljna da taj ‘jedinostveni glas’ bude prihvaćen i od ljudi koji žive na Kosovu, u Srbiji i na Zapadnom Balkanu.

Da bi se olakšalo kretanje u dijalogu i normalizaciji, potrebno je da Beograd i Priština, uz podršku EU, naravno i SAD, utvrde kriterijume vidljivog i održivog napretka u svojim odnosima. Reč je o nekoj vrsti ‘tablice’ koja bi ukrstila *bench marks* iz svih međusobno povezanih pitanja iz Briselskog dijaloga i svih poglavlja, a naročito poglavlja 35. To znači da je u narednim nedeljama potrebno da se dovrši određivanje dnevnog reda nove faze Briselskog dijaloga. Uz dnevni red biće određen i mehanizam (‘format’) koji bi strane doveo do dogovora o ‘punjoj normalizaciji’. Očekivan rezultat je

200 <http://www.vreme.rs/cms/view.php?id=1567672>

201 Isto.

postavljen u okvirima za pregovore i to kao 'pravno obavezujući sporazum'. Ovaj sporazum može i trebalo bi da bude osnova i za razgovor o pitanju statusa.²⁰²

Janjić je posebno ukazao na sledeće elemente koje bi trebalo uključiti u definisanje interesa Srbije i srpske zajednice na Kosovu i ostvariti ih u nastavku Briselskog dijaloga.

„Prvo: Zajednica srpskih opština (ZSO) značajno je i neostvareno obećanje. To je važan instrument integracije Srba u društvo Kosova. Zbog toga su obaveza i pravo Prištine, EU i Beograda da uspostave ZSO. Nasuprot tome, ili upravo zato što je ZSO 'glavna karta' bivšeg predsednika Nikolića, ali i sadašnjeg Vučića, jasno je da ZSO kakva je u Briselu dogovorena ne pruža dovoljno efikasne instrumente garantovanja ljudskih i manjinskih prava Srba, i da valja očuvati i u Briselu potvrditi ono što već postoji. S obzirom na to kakvi su ovdašnji zakonodavci, oni bi mogli da odustanu od dobrih rešenja samo zato što ih nije potvrdio prst Brisela ili 'duh evropske budućnosti'.

Zaista su od pomoći neka rešenja iz Ahtisarijevog paketa koja se tiču zastupljenosti Srba i drugih manjinskih zajednica u javnom i političkom životu, očuvanja i razvoja kulturnog i etničkog identiteta, kao i statusa i zaštite prava, imovine i istorijskih spomenika SPC. Preporučujem da se u Briselskom dijalogu Srbima na Kosovu dâ ono što imaju Albanci iz Centralne Srbije – da se uspostave garancije za manjinsku samoupravu čiji bi koordinacioni organ bio Nacionalni savet srpske zajednice. Naravno, što Albancima i Srbima, to i drugima.

Drugo: Vreme je da se rasprave međusobna potraživanja Srbije i Kosova, počevši od kredita preduzeća na Kosovu nasleđenih iz vremena SFRJ, koje Srbija isplaćuje kao javni dug stranim poveriocima (Svetskoj banci, Pariskom i Londonskom klubu poverilaca, Banci za razvoj Saveta Evrope – CEB, Evropskoj investicionoj banci – EIB, Evropskom udruženju železnica – Euro fima, Vladi Kuvajta, neregulisani dug Libiji i klirinški dug prema Čehoslovačkoj), preko potraživanja po osnovu privatizacija, dugova iz sektora energetike, telekomunikacija, pa do imovinskog, životnog, penzijskog, socijalnog i zdravstvenog osiguranja itd.

Izvođenje 'čistih računa' može samo da učvrsti poverenje, da olakša nove dogovore i unapredi ekonomsku saradnju i poverenje među ljudima.

Treće: Da bismo stvarnost videli široko otvorenim očima, valja se suočiti sa ideološkom zaslepljenošću po kojoj je Albanac Srbinu neprijatelj; Srbija i Srbi 'regionalna pretnja'. Trovanje misli i srca 'običnih ljudi' postaje puka politička propaganda i marketing koji najlakše obezbeđuje glasove na izborima i povećava cenu na 'pijaci patriotizma'. Vlast i novac su osnovne strasti, a njihov patriotizam je, kako je to napisao Dante, 'ideologija secikesa'.

4. REŠAVANJE PITANJA STATUSA

4.1. Realna unija Srbije i Kosova

I u ovom izveštajnom periodu, dr Vladan Kutlešić je nastojao da pojasni šta sve sadrži njegov predlog realne unije Srbije i Kosova i kako bi on mogao biti realizovan. Kao što je prikazano u Prvom izveštaju, on predlaže realnu uniju nezavisnih država Srbije i Kosova, koje bi ipak ostale međusobno povezane.

„Moj predlog pretpostavlja da Srbija prizna Kosovo kao nezavisnu državu, ali bi ono ostalo institucionalno u vezi sa Srbijom. To bi bila carinska unija koja bi imala jedinstveno tržište i jedinstvenu monetarnu politiku. U tom slučaju, dinar ne bi morao da bude jedinstvena zvanična valuta, ali bi se koristio kao sredstvo plaćanja na Kosovu“.

Predlog predviđa i političku i teritorijalnu autonomiju za Srbe na severu Kosova, dok bi oni koji žive južno od Ibra dobili personalnu autonomiju. „Ne možemo očekivati da srpski manastiri dobiju eksteritorijalnost, ali ne treba njima da upravlja ni kosovsko ministarstvo kulture. Mislim da je realno da u slučaju da prođe ovaj predlog srpski spomenici kulture dobiju funkcionalnu autonomiju“, objašnjava Kutlešić.

Njegovo rešenje predviđa i da Kosovo dobije stolicu u Ujedinjenim nacijama: „U tom slučaju napravili bi obavezujući sporazum da u međunarodnim organizacijama Srbija i Kosovo ne mogu da glasaju jedni protiv drugih. Inače, Ukrajina je bila član UN i u vreme kada je bila deo SSSR“, dodaje Kutlešić.

Kutlešić ističe da Srbija više ne može da čeka i da suštinska autonomija više nije prihvatljiva za Albance, koji već sada imaju više od toga: „Kosovo praktično ima status “države minus”, odnosno države koja je pod međunarodnim protektoratom. Ovim predlogom oni bi dobili status države sa punim međunarodnim kapacitetom. Srbija bi, sa druge strane, skinula jedno političko breme i otvorila sebi put u EU. Takođe, za Srbe bi obezbedila više nego što bi dobili Zajednicom srpskih opština, a zaštitila bi i svoju imovinu na Kosovu“. Zato, Kutlešić predlaže da se „konačno rešenje“ usvoji na međunarodnoj konferenciji, a na kojoj bi učestvovali predstavnici najvećih svetskih sila - SAD, Rusije, Kine, Nemačke i Francuske.²⁰³

U osvrtu na predlog koji zagovara Kutlešić, Dejan Mirović ističe da Kutlešić želi da prećuti da je osnovno načelo međunarodnog prava ono koje garantuje teritorijalnu celovitost jedne države i nepovredivost njenih granica. Ono je istaknuto u Završnom aktu KEBS-a iz 1975. godine (“suverena jednakost i teritorijalna celovitost“, “menjanje granica u skladu sa međunarodnim pravom“), kao i u Povelji UN iz 1945 godine (član 2 - “suverena jednakost“ država). To je s toga što Kutlešić nastoji da izađe u susret vlastima Srbije ali i predlozima za Balkan koji, prema rečima ambasadora Ditmana, uključuju nezavisno Kosovo, smatra Mirović.²⁰⁴

203 Srbija i Kosovo u “realnoj uniji”, Blic, 18. 11. 2017, (<https://www.blic.rs/vesti/politika/novi-predlog-o-kosovu-u-okviru-dijaloga-srbija-i-kosovo-u-realnoj-uniji-obe-strane/bh7v3kb>)

204 Dejan Mirović, Jedan “pravni” doprinos nezavisnosti Kosova, Nova srpska politička misao, 21. novembar 2017. (<http://www.nspm.rs/polemike/jedan-pravni-doprinos-nezavisnosti-kosova.html>)

Komentarišući Kutlešićev predlog, predsednik Naprednog kluba i istoričar Čedomir Antić za Dojče vele kaže: „Ne znam zašto bi se Kosovo, koje ima priznanje većine članica Ujedinjenih nacija, i koje ima neka obećanja, upuštalo u priču o nekakvoj realnoj uniji. Zato je za mene ta realna unija – zamazivanje očiju. Priča o zajedničkoj moneti je besmislena, jer je Kosovo odavno u sistemu evra – kao i neke druge mini-državice poput Crne Gore – i ono iz toga neće izaći. Koordinisanje spoljne politike bez zajedničke skupštine, takođe je besmisleno. Vidim sve to stoga kao model koji samo pruža mogućnost sadašnjim vlastima da o nečemu govore i ništa više od toga“.²⁰⁵

Predlog koji je izneo Kutlešić je neostvariv jer ga ne bi podržala ni jedna od strana i to zato što Kutlešić zanemaruje da su pozicije strana po pitanju statusa nepomirljivo sukobljene. To što su uglavnom iznošena nerealistična rešenja svedoči o zabrinjavajućem stanju odnosno kvalitetu elite od koje se u unutrašnjem dijalogu traži mišljenje.

4.2. Međunarodna konferencija o statusu

Svojevrsnu novost, u poređenju sa prethodnim izveštajem predstavlja zagovaranje ideje o međunarodnoj konferenciji na kojoj bi se postigao dogovor o „konačnom rešenju“ što uključuje i pitanje statusa Kosova.

„Srbija, koja smatra Kosovo svojom istorijskom kolevkom, trebalo bi da traži međunarodnu konferenciju, koja bi sprečila buduće ratove za ceo jedan vek“. Ovo je izjavio ministar spoljnih poslova Ivica Dačić. Time se on priključio ministar spoljne trgovine i predsednik SDPS Rasim Ljajić i funkcioneru DS Dragoljub Mićunović²⁰⁶, koji su zagovarali međunarodnu konferenciju, na kojoj bi se trajno rešio problem Kosova.²⁰⁷

205 Realna unija – zamazivanje očiju?, Dojče vele, 21. novembar 2017. (<http://www.dw.com/sr/realna-unija-zamazivanje-o%C4%8Diju/a-41460944>)

206 Ljajić smatra da bi sa Prištinom prvo trebalo ostvariti punu ekonomsku i trgovinsku saradnju, slobodno kretanje bez administrativnih ograničenja, zatim rešiti imovinu Srbije, kulturnu baštinu, ZSO i pregovarati o članstvu u svim međunarodnim organizacijama, izuzev UN. Kad se sve to dogovori, potpisao bi se sporazum o normalizaciji i ostavljen bi rok od pet godina da se on primeni i realizuje. Nakon toga bi se, predlaže Ljajić, organizovala međunarodna konferencija uz učešće EU, SAD i Rusije, na kojoj bi se postigao konačan dogovor o statusu Kosova. Mićunović smatra da bi na konferenciji uz posredstvo UN i EU teme bi bile prava Srba na Kosovu, njihova imovina, kulturna autonomija. Ono što bi se usaglasilo imalo bi međunarodnu težinu, a razrade dogovorenog išle bi kroz posebne rezolucije.

207 Ivica Dačić i Rasim Ljajić, načini rešavanja problema sa Prištinom i dogovori o saradnji, TV Pink, novembar 2017. (<http://pink.rs/politika/45515/da%C4%8Di%C4%87:-ako-%C5%A1panija-mo%C5%BEE-da-se-bori-za-kataloniju,-onda-i-srbi-mogu-da-se-bore-za-kosovo>). Ivica Dačić, o naporima Beograda u dijalogu s Prištinom, TV Pink, novembar 2017. (<http://pink.rs/politika/46548/da%C4%8Di%C4%87-zagrmeo-na-sednici-saveta-bezbednosti:-napor-beograda-u-dijalogu-sa-pri%C5%A1tinom-nije-pra%C4%87en-istim-pristupom-druge-strane>)

5. POLOŽAJ I ZAŠTITA PRAVA SRPSKE ZAJEDNICE I SRPSKE PRAVOSLAVNE CRKVE NA KOSOVU

Ni o ovim temama nije bilo značajnijih stavova u ovom izveštajnom periodu. Izuzetak predstavlja, ranije analiziran, predlog dr Dušana Janjića.

6. ULOGA „MEĐUNARODNIH AKTERA“

U ovom izveštajnom periodu primetan je porast interesovanja za međunarodne odnose i interese međunarodnih aktera za stanje u Srbiji, na Zapadnom Balkanu i za odnose Srbije i Kosova. Ovo interesovanje se rukovodi uverenjem da će 2018. godina biti značajna za Zapadni Balkan, jer će se šire otvoriti vrata za priključenje Srbije i drugih zemalja regiona EU.²⁰⁸

O porastu interesovanja za Zapadni Balkan svedoči i dokument Doma lordova, Parlamenta Velike Britanije, o Zapadnom Balkanu.²⁰⁹ U ovom dokumentu se posebno naglašava značaj uticaja trećih zemalja (posebno Rusije, Kine, Turske, Saudijske Arabije i Ujedinjenih Arapskih Emirata) u ovom regionu.²¹⁰ Posebno se ukazuje na pojačano prisustvo Rusije na Kosovu i u Srbiji, čemu značajno doprinose mediji podržani od Moskve i aktivnosti humanitarnih agencija i nevladinih organizacija.²¹¹

Ističe se da region pati zbog nasleđa ratova iz 90-ih godina. Napredak zahteva koordinirano i stalno angažovanje međunarodnih partnera jer postoji rizik da napredak u uspostavljanju funkcionalnih demokratija i vladavine prava počne da stagnira ili se uruši. Zbog toga se preporučuje partnerstvo Britanije i EU u podršci stabilnosti, demokratiji, vladavini prava i napretka na Zapadnom Balkanu.²¹²

Procena Doma lordova je da su bezbednosna situacija i odnosi Srbije i Kosova pod kontrolom i da nema više međuetničkih sukoba.²¹³ Takođe, ocenjuje se da je dijalog Beograda i Prištine ranjiv. Prenos dijaloga na predsednički nivo mogao bi uspešno da privede kraju dijalog. Na severu Kosova situacija je tenzična, Srbi moraju biti podsticani od EU i Srbije na saradnju u kosovskim institucijama jer se mnogi od njih ne osećaju kao deo Kosova.²¹⁴

Normalizacija odnosa Srbije i Kosova se u Srbiji vidi kao gubitak dela njene teritorije. Zbog toga Srbija, a i ostale strane, imaju potrebu da dobiju nešto rešavanjem ovog pitanja. To je i jedna od tema unutrašnjeg dijaloga koji je inicirao predsednik Srbije. Ovu inicijativu Dom lordova ocenjuje kao „nastojanje da se prikupe mišljenja svih najvažnijih činilaca u Srbiji kako da se, u narednom periodu, pristupi pitanju Kosova”, pri čemu, po oceni Doma lordova, ima mesta za nadu da je predsednik Vučić, kao „reformisani ekstremist“, u dobroj poziciji da reši pitanje Kosova i da ostvari podršku javnosti za to rešenje.²¹⁵

Najavljuje se i pojačana zapadna diplomatska i ekonomska intervencija za sprečavanje haosa na Balkanu. Unutar ovog očigledna je nužnost aktivnijeg američkog angažovanja, što zagovara Danijel Server.²¹⁶ Među ključnim tačkama strategije SAD za Balkan našle su se: stalno vojno prisustvo

208 Bernard Kouchner, *2018 will be important for Western Balkans* (<https://euobserver.com/opinion/140415>).

209 *The UK and the future of the Western Balkans*, House of Lords, Select Committee on International Relations, The 1st report on Session 2017 – 19, Published by Authority of the House of Lords, London, 10 January 2018, HL Paper 53.

210 Isto, str.3.

211 Isto, str 91.

212 Isto, str 14.

213 Isto, str. 89.

214 Isto, str. 90.

215 Isto, str. 102, 103.

216 Tanjug, 17. 11. 2017 – 23:22 h.

na jugoistoku Evrope, istorijsko pomirenje SAD sa Srbijom i posrednička uloga SAD između Beograda i Prištine. U uverenju da je „uticaj Moskve vrlo toksičan”, od Srbije se traži da „prestane da neprestano igra između Rusije i Zapada, već da učini izbor i pridruži se Zapadu, a onda će SAD razgovarati o ‘istorijskom pomirenju’”, kako ukazuje Damir Marušić, urednik časopisa *American Interes*.²¹⁷ Međutim, mnoge diplomate i analitičari ne očekuju da će Srbija u kratkom roku prestati da igra svoju igru „dve stolice”, jer je to politika koju su igrale sve vlade u Beogradu, kako zbog energetske zavisnosti od Rusije tako i zbog pokušaja da se iskoristi rivalitet Zapada i Rusije.²¹⁸ Ovakvom političkom ponašanju Beograda ide u prilog i to što svaka ozbiljna analiza, npr. analiza podele međunarodne zajednice u odnosu prema nezavisnosti Kosova ili drugih pitanja, pokazuje da ta podela nije uzrokovano „opstrukcionizmom Rusije”, već da do nje dolazi zbog važnih konsenzusovanih stvari koje može imati primer Kosova na bilo koju multietničku državu ili na pojavu i jačanje secesionističkih pokreta.²¹⁹

U ovom periodu je intenzivirana aktivnost zvaničnika Srbije na upoznavanju predstavnika stranih država, međunarodnih organizacija, a i međunarodne javnosti o inicijativi i toku unutrašnjeg dijaloga.

Primeru radi, predsednik Srbije Vučić i ambasador SAD u Beogradu Kajl Skot naglasili su potrebu nastavka dijaloga Beograda i Prištine, kao i implementacije prethodno dogovorenih sporazuma, uključujući sporazum o pravosuđu i sporazum o stvaranju Zajednice srpskih opština.²²⁰

Direktor Kancelarije za Kosovo i Metohiju Marko Đurić je, u razgovoru sa ambasadorom Portugala u Srbiji Augustom Saraivom Peišotom, rekao da unutrašnji dijalog treba da ojača naš kapacitet za pronalaženje dugoročno održivog rešenja koje će doprineti i dugoročnoj stabilnosti u regionu.²²¹

Arne Sanes Bjornstad, norveški ambasador u Srbiji, podržao je inicijativu i iskazao verovanje „da će biti otvoren dijalog o budućim odnosima Srbije i Kosova. Kao i u svim otvorenim diskusijama, teško je predvideti dokle će dovesti. Nažalost, na obe strane postoji manjak informacija o drugoj strani. Čak i ako nacionalni dijalog “samo” uspe da iznese činjenice na otvoreno, imaće svoju vrednost. Demokratska odluka o budućim odnosima mora biti zasnovana na činjenicama, ne mitovima. Nadam se da će dijalog rezultirati normalizacijom odnosa. Građani obe strane imaće koristi od toga jer će stvoriti poslove i doneti ekonomski rast u Srbiji i na Kosovu”.²²²

Sa druge strane, u porastu je i interesovanje međunarodnih aktera za unutrašnji dijalog od kojih većina iskazuje podršku inicijativi i unutrašnjem dijalogu. Na primer, stav podrške Evropske komisije inicijativi je iznela poslanica Evropskog parlamenta Tanja Fajon.²²³

217 Tanjug, 10. 1. 2018 – 10:43 h.

218 *Džaba upozorenje Zapada – “Beograd hoće i jare i pare”*, Dojče Vele, utorak 19. 12. 2017.

219 Gordon N. Bardos, *The Post-Cold war Balkans. Threats to Security and Stability in Southeast Europe*, „Horizons”, Belgrade, autumn 2017, No. 9, 231.

220 Aleksandar Vučić, SAD pozdravlja poziv Vučića na dijalog, TV Pink, novembar 2017. (<http://pink.rs/politika/43601/vu%C4%8Di%C4%87-i-skot:-sjedinjene-ameri%C4%8Dke-dr%C5%BEave-pozdravljaju-poziv-predsednika-srbije-za-unutra%C5%A1nji-dijalog-o-kim>).

221 Đurić sa ambasadorom Portugala o Kosovu i Metohiji, rts.rs, 13. 12. 2017. (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2969730/đuric-sa-ambasadorom-portugala-o>)

222 Norveški ambasador: Srbija da se zapita kakav signal šalje EU, Blic, 7. 11. 2017. (<https://www.blic.rs/vesti/politika/blic-intervju-norveski-ambasador-srbija-da-se-zapita-kakav-signal-salje-eu/023dtvb>).

223 „Vest o početku unutrašnjeg dijaloga o Kosovu u Srbiji sam prihvatila kao jako pozitivnu stvar. Mislim da je takav dijalog nužno potreban da bi se na nivou čitavog društva sagledala realna situacija i da bi se dijalog o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine završio najboljim mogućim rešenjem. Međutim, čula sam kritike da u dijalog nisu uključeni svi oni koji bi morali da budu, što svakako umanjuje njegov značaj. Rešenje kosovskog pitanja mora da bude takvo da obezbedi što bolji i normalniji život ljudima koji tamo žive i upravo to moraju da imaju na umu političari i iz Beograda i iz Prištine (Tanja Fajon: unutrašnji dijalog o Kosovu u Srbiji jako pozitivna stvar, Nova srpska politička misao, Danas, 20. decembar 2017. (<http://www.nspm.rs/hronika/tanja-fajon-sudstvo-u-srbiji-nije-nezavisno-unutrasnji-dijalog-o-kosovu-u-srbiji-je-jako-pozitivna-stvar.html>)

Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje EU-Srbija (POSP) na svom dvodnevnom zasedanju, na kojem su učestvovali poslanici Evropske unije i Srbije, među kojima i šef delegacije EU u Srbiji, Sem Fabrici, koji je ocenio da u narednu godinu Srbija ulazi sa “dobrim znacima”. Ambasador Fabrici navodi i da je Beograd konstruktivan u odnosu sa Prištinom i pozdravlja inicijativu.²²⁴

Predsednik delegacije Evropskog parlamenta Eduard Kukan, je rekao da je dijalog Beograda i Prištine veoma važan i pozdravio je pokretanje unutrašnjeg dijaloga o Kosovu: “Može se ići napred kada su svi voljni da saslušaju drugu stranu”.²²⁵

Osnovna poruka koju je EU poslala Srbiji, u decembru, je da mora da se radi više i da rokovi moraju da se poštuju. A, evropski komesar za proširenje Johanes Han je u Briselu naglasio da pažnja Srbije i ubuduće mora da bude usredsređena pre svega na oblast vladavine zakona i na normalizaciju odnosa sa Kosovom.²²⁶

Stav vladajućih krugova Srbije prema evropskim integracijama i dalje je nekonzistentan na šta ukazuju i kontradiktorne izjave čelnih ljudi u državi, poput predsednika i premijerke Srbije o prioritetima zemlje.

Predsednik Vučić ponovio je stav da Srbija ne može da postane članica Evropske unije bez pravno-obavezujućeg sporazuma sa Kosovom. Prema njegovim rečima to “nije pitanje priznanja nezavisnosti”, niko to još ne govori “na takav način”, ali “govori između redova”.²²⁷ Vučić je rekao da Srbija neće moći bez drastičnih promena u svom, ali i sveukupnom odnosu prema Kosovu i Metohiji da postane član EU.²²⁸ Predsednik je, i nešto kasnije, naglasio da bi Srbija mogla da uđe u EU već 2023 (ili 2022) pod uslovom da reši odnose sa Prištinom.²²⁹ Naveo je da će “dati sve od sebe da mi racionalno sagledamo šta možemo da dobijemo, a najmanje da izgubimo. Daću sve od sebe, iako ću znati da bi mi to bio kraj političke karijere”.²³⁰

Na istoj liniji je i ministarka za evropske integracije Jadranka Joksimović koja je rekla da bi, “možda, pojedine članice EU htele da Srbija prizna nezavisnost Kosova, ali da je EU statusno neutralna, jer postoje zemlje članice koje nisu priznale Kosovo”. Normalizacija odnosa, po njoj znači “čitav niz ustupaka ali pod uslovom da Priština realizuje svoju osnovnu obavezu, a to je Zajednica srpskih opština” te da će sadržina pravno obavezujućeg sporazuma biti definisana rezultatima dijaloga Beograda i Prištine. “Neće biti dilema Kosovo ili EU, jer kada bi to postojalo to bi bio pokazatelj da ne postoje oni standardi o kojima svakodnevno pričamo sa Briselom, a to su reforme, vladavina prava, administrativni kapaciteti...” rekla je Jadranka Joksimović.²³¹

Uprkos prethodnim izjavama predsednika i ministarke za evropske integracije, premijerka Brnabić ističe da je EU strateški pravac za Srbiju, ali ne po cenu svega, odnosno da je za Srbiju potpuno isključena mogućnost da prihvati nezavisnost Kosova i uvede sankcije Rusiji zarad ubrzavanja procesa evropskih integracija. Ona izjavljuje i sledeće: “Da mi danas kažemo: ‘Sankcije Rusiji i priznajemo nezavisnost Kosova’ - taj put do Brisela bi išao mnogo lakše i mnogo brže. Ali,

224 Šef delegacije EU u Srbiji: Imate dobar start u 2018, srbijadanas, 20. 12. 2017. (<https://www.srbijadanas.com/vesti/info/sef-delegacije-eu-u-srbiji-imate-dobar-start-u-2018-foto-2017>)

225 Kukan: Poglavlja 23 i 24 ključna za dalje pregovore, rs.n1info.com, 21. 12. 2017. (<http://rs.n1info.com/a350987/Vesti/Vesti/Kukan-Poglavlja-23-i-24-kljucna-za-dalje-pregovore.html>).

226 Uozbiljite se i ubrzajte, 12. 12. 2017. (<http://scradar.com/politika-vesti/quotuozbiljite-se-i-ubrzajtequot-ta-je-eu-poruila-srbiji-otvaranjemsradar.com>)

227 Vučić: Bez pravno-obavezujućeg sporazuma s Kosovom nema EU”, TV N1, 16. novembar 2017. (<http://rs.n1info.com/a342427/Vesti/Vesti/Vucic-Bez-pravno-obavezujuceg-sporazuma-s-Kosovom-nema-EU.html>)

228 Isto.

229 “Janković hteo na silu da vodi Vladu”, Blic, 5. decembar 2017.

230 Isto.

231 Joksimović: Sporazum o normalizaciji nije priznanje Kosova”, 17. novembar 2017. (<http://rs.n1info.com/a342659/Vesti/Vesti/Joksimovic-Sporazum-o-normalizaciji-nije-priznanje-Kosova.html>)

to nije put koji je u interesu Srbije... Taj put je za Srbiju u potpunosti isključen”.²³² Uz to, ona je i ponovila da preambula iz Ustava apsolutno nije predmet ustavne reforme.²³³

Predsednica vlade Srbije Ana Brnabić je izjavila da se nastavlja dijalog Beograda i Prištine o normalizaciji odnosa, ali da Srbija i dalje nije zadovoljna kako Priština sprovodi dogovoreno. Ona je rekla da se u Srbiji uspešno nastavlja i unutrašnji dijalog o Kosovu organizovanjem okruglih stolova i razgovora predstavnika iz različitih oblasti.²³⁴

Primetna je povećana aktivnost Ministarstva spoljnih poslova usmerena ka blokiranju i preokretanju odluka o ranijim priznanjima Kosova (na primer, Surinam i Gvineja Bisao). Referendum u Kataloniji srpske vlasti pokušale su da iskoriste u svoju korist kako bi ubedile druge zemlje da ne priznaju Kosovo kao državu. Srbija takođe igra na kartu činjenica da ni zemlje EU nemaju jedinstven stav oko priznanja nezavisnosti Kosova.²³⁵

Srbija se uporno protivi ulasku Kosova u međunarodne institucije. Osim članstva u UN, to se odnosi i na druge međunarodne institucije, poput Saveta Evrope,²³⁶ a u vezi sa tim posebno je aktivan ministar spoljnih poslova Ivica Dačić. Predsednik Vučić je, međutim, ostavio izvesnu mogućnost ulaska Kosova u UN. On je naveo da je nemoguće da Kosovo dobije stolicu u Ujedinjenim nacijama, osim ako se ne postigne istorijski sporazum, kojim bi Srbi bili zadovoljni.²³⁷

U javnosti Srbije se rasplamsala rasprava u ulozi međunarodnih aktera u unutrašnjem dijalogu, rešavanju pitanja Kosova, uspostavljanju novih odnosa između Srbije i Kosova kao i o spoljnopoličkoj orijentaciji Srbije. Mnogo je mastila potrošeno i na priču o uključivanju SAD-a i Rusije u pregovore, o čemu se izjasnio i inicijator unutrašnjeg dijaloga (o čemu je već bilo reči) a i mnogi iz najužeg kruga vlasti, ali i premijer Kosova.²³⁸

Nagoveštaji da bi moglo da dođe do promene formata pregovora i intenzivnijeg uključivanja SAD u pregovore čiji bi izaslanik bila bivša državna sekretarka Kondoliza Rajs izazvali su reakcije i predstavnika vlasti Srbije.

Poseta predsednika Srbije Moskvi gde je, po njegovim rečima, na susretu sa predsednikom Rusije, dobio Putinovu podršku da je ruska strana spremna da se uključi u dijalog Beograda i Prištine ukoliko bude pokušaja da se proširi format dijaloga i u njega se uključe SAD. A u razgovoru sa novinarima, Vučić je pojasnio da je za Srbiju postojeći dijalog Beograda i Prištine uz posredovanje EU „sasvim u redu“ i dodao: „Ako hoćete da uključite još neku zemlju, još neku stranu koja je

232 Brnabić: Nećemo brže u EU po cenu Kosova i sankcija Rusiji”, 31. decembar 2017. (<https://rs.n1info.com/a353408/Vesti/Vesti/Ana-Brnabic-o-EU-i-slobodi-medija.html>).

233 “Brnabić: EU naš strateški pravac, ali ne po svaku cenu”, 31. decembar 2017. (<http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2988929/brnabic-eu-nas-strateski-pravac-ali-ne-po-cenu-svega.html>).

234 Brnabić Kukanu: Očekujem nastavak razgovora sa medijima, rs.n1info.com, 20. 12. 2017. (<http://rs.n1info.com/a350747/Vesti/Vesti/Brnabic-rekla-Kukanu-da-ocekuje-nastavak-razgovora-s->).

235 Ministar spoljnih poslova Ivica Dačić: „EU ne može da utvrdi jedinstven stav da je Kosovo nezavisna država“, 21. novembar 2017. (<http://rs.n1info.com/a343729/Vesti/Vesti/Gvineja-Bisao-povukla-odluku-o-priznanju-nezavisnosti-Kosova.html>)

236 Ivica Dačić u razgovoru za Večernje novosti, „Priština bi silom u Strazbur“, 16. decembar 2017.

237 Vučić: Nemoguće rešiti pitanje Kosova bez velikih sila”, 31. decembar 2017. (<https://www.slobodnaevropa.org/a/28948316.html>).

238 Objašnjavajući svoju inicijativu da se zatraži podrška SAD uključivanje u proces dijaloga sa Srbijom, premijer Kosova Ramuš Haradinaj ističe: „Pitanje odnosa Kosova i Srbije nije, rekao bih, samo pitanje ove dve zemlje, to je bitno i za stabilnost Balkana i šire. SAD jesu dobar garant za sve na kraju i zato mislimo da je veoma bitno da i one budu deo dijaloga.“ Potom, Haradinaj izjavljuje: „Imao sam priliku da to objasnim predstavnicima Sjedinjenih Američkih Država, pošto je Balkan zbog ovog dvougla imao nemire, a za postizanje krajnjeg mira potrebna je i uloga Amerike“.

Komentarišući izjavu predsdnika Srbije da je od Rusije zatražio uključivanje u dijalog, Haradiinaj odgovara: „Pa nije ista situacija, Rusija se sama isključila iz situacije oko Kosova i dijaloga, kontakt grupa je bila negde 2006./2007. godine, zbog toga nema smisla da se Srbija sada poziva na Rusiju koja se povukla, a Sjedinjene Američke Države se nisu povukle. One su i do sada bile deo dijaloga i uključene u dijalog“.

već priznala nezavisnost Kosova onda će sasvim sigurno i Srbija tražiti prisustvo nekoga ko nije priznao nezavisnost Kosova, a to bi bila Rusija.²³⁹

Ovaj potez predsednika Srbije je izazvao seriju reagovanja, koje će biti analizirane u nastavku teksta izveštaja.

Ministar spoljnih poslova Srbije Ivica Dačić izjavio je da Srbija neće prihvatiti menjanje formata dijaloga Beograda i Prištine i uključivanje SAD u taj proces. On je dodao i da su predstavnici SAD uvek bili prisutni tokom dijaloga Beograda i Prištine, ali da su bili "iza scene". Uz to, Dačić je dodao da ne razume zašto bi se u dijalog uključivala "samo jedna strana".²⁴⁰

"Sada se dijalog sa Prištinom vodi uz prisustvo zainteresovanih strana koje nisu blagonaklone prema pitanju Kosova onako kako mi mislimo da treba da bude"²⁴¹, napominje Dačić i smatra da bi za Srbiju mnogo bolje bilo da su u dijalog uključene UN i to zbog prisustva Kine i Rusije.

Srbija, prema rečima ministra Dačića, treba sa svima da saraduje, ali, kaže, postoji velika razlika u odnosu prijatelja i onih koji se uvek svrstavaju u grupu prijatelja Kosova. Govoreći o "pritiscima velikih sila na zemlje koje nisu priznale Kosovo", Dačić je pomenuo SAD, Veliku Britaniju i Francusku: "Ja ne mogu da kažem da su nam to prijatelji, nek izvini predsednik Vučić, oni ne rade za naše interese, oni rade protiv naših interesa. Mogu da ih poštujem kao partnere, ali daleko od toga da su prijatelji". Dačić je izjavio da je Srbija u startu izgubila trku (u međunarodnoj zajednici) – EU je u najvećem procentu priznala Kosovo. Dodao je da u Srbiji treba neko da napravi novi Memorandum ili Načertanije.²⁴²

Na ove stavove Vlade Srbije uzvratio je premijer Kosova Ramuš Haradinaj izjavom u Skupštini Kosova da će, u 2018. godini, nastaviti da zahteva potpuno prisustvo SAD u dijalogu Beograda i Prištine, koji se vodi uz posredovanje EU.²⁴³ Uz to, kosovski premijer Ramuš Haradinaj najavio je izradu nove platforme za dijalog sa Beogradom i dodao da je nemoguće nastaviti dijalog "ako i Amerika nije za stolom".²⁴⁴

EU je posrednik u dijalogu Beograda i Prištine. Na dvema stranama je da se dogovore o sadržaju, formatu, brzini i agendi - izjavila je portparolka Evropske komisije Maja Kocijančić i ponovila da EU i SAD "blisko saraduju" kada je reč o Zapadnom Balkanu, što podrazumeva i proces dijaloga Beograda i Prištine.²⁴⁵

Šef Delegacije EU u Srbiji Sem Fabrici, na pitanje u vezi sa insistiranjem Prištine da bi SAD trebalo intenzivnije da se uključe u dijalog u Briselu, napominje da se čulo više zahteva i da je iz Moskve stigla vest da bi i Rusija mogla da se uključi. „Ono što mogu da kažem je naša poruka - da je na Beogradu i Prištini da dogovore oblasti, korake, sadržaj i format dijaloga, ističe on. Format, kako kaže, ne može da bude promenjen ukoliko se Beograd i Priština ne usaglase“, kaže Fabrici.²⁴⁶

239 Uspešna poseta Rusiji, Dnevnik 17, RT Vojvodina 1, 20. 12. 2017.

240 Dačić: Amerika se neće uključivati u dijalog Beograda i Prištine! TV Happy, 27. 11. 2017. (<http://www.happytv.tv/vesti/politika/72499/dacic-amerika-se-nece-ukljucivati-u-dijalog-beograda-i-pristine>).

241 Amerikanci su, kaže Dačić pozivajući se na izjavu Viktorije Nuland, 20 godina ulagali u projekat nezavisnosti Kosova. Ranije je bilo raznih pregovora sa albanskom stranom i tada smo, kaže, mogli da sa njima razgovaramo kako da se reši kosovsko pitanje, a pravili smo auto golove.

242 Dačić: Nek izvini predsednik Vučić, ali... 27. decembar 2017. (https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2017&mm=12&dd=27&nav_id=1340667).

243 Ramuš Haradinaj, zahtev za prisustvo SAD u dijalogu, TV Happy, 7. 12. 2017. (<http://www.happytv.tv/vesti/region/73824/haradinaj-ne-odustaje-bez-prisustva-sad-nema-dijaloga>).

244 Ivica Dačić i Ramuš Haradinaj o dijalogu, TV Happy, 10. 12. 2017 (<http://www.happytv.tv/vesti/politika/65615/briselski-dijalog-haradinaj-trazi-prisustvo-sad-dacic-odgovora-politika-za-unutrasnju-upotrebu>).

245 TV Happy - EU o dijalogu, 28. 11. 2017. (<http://www.happytv.tv/vesti/politika/72597/oglasila-se-evropska-unija-svaka-promena-formata-u-dijalogu-beograda-i-pristine-ukljucujuci-i-angazovanje-sad-mora-da-bude-podrzana-i-od-srbije>)

246 Sem Fabrici: Dijalog Srbije i Kosova je doneo rezultate, Srbija može do 2025. da bude spremna za ulazak u EU, Nova srpska politička misao, Beograd, 24. 12. 2017. (<http://www.nspm.rs/hronika/sem-fabrici-dijalog-srbije-i>

Prema mišljenju Sonje Biserko, predsednice Helsinškog odbora za ljudska prava u Srbiji, zapadna međunarodna zajednica, SAD posebno, ubrzava rešavanje kosovskog statusa. „Junker je najavio strategiju za Zapadni Balkan u februaru. Ozvaničen je predlog da se pitanje statusa Kosova reši u narednih 18 meseci. Čini se da se zaokružuje Zapadni Balkan kao interesna sfera Zapada. Ukoliko bi se Srbija složila da Kosovo dobije stolicu UN, to bi ubrzalo i status Srbije u odnosu na njeno članstvo u EU. Mislim da Vučić traži formulu kako da prevaziđe dosadašnje ambivalentno ponašanje prema EU, ne samo njegovo, već i čitave političke i društvene scene“.²⁴⁷

U ovom izveštajnom periodu, posebnu pažnju domaće i inostrane javnosti je izazvao poziv za uključivanje u nastavak Brisleskog dijaloga koji je predsednik Srbije uputio predsedniku Rusije Putinu. Ovaj poziv su komentarisali brojni stručnjaci, diplomate i akteri javnog stvaranja javnog mnjenja.

Tako je politički analitičar Dejan Vuk Stanković ocenio da spremnost Rusije da se uključi u Briselski dijalog, ukoliko se uključe SAD, neće biti blagonaklono dočekana, ni u Vašingtonu, ni u Prištini. On ističe da već i takva poruka može da dovede do toga da se proces „otkoči“ jer se po njemu: „Trenutno, nalazimo u političkom procesu koji se zove Briselski proces i koji, ne voljom Srbije, već voljom Kosova, u ovom trenutku ne napreduje i zapada u ozbiljnu krizu. „Takva situacija može da dovede do toga da napredak koji je postignut bude stavljen pod „znak pitanja“ i da se otvori prostor za neki novi format dijaloga“... Moguće je, kaže Stanković „da u političkom smislu „prizivanje“ i „pozivanje“ Rusije utiče na to da se Briselski sporazum „otkoči“ kao proces i da kosovska strana počne polako, ali nesporno da ispunjava svoje obaveze na isti način na koji je to Srbija do sada činila“.²⁴⁸

Za Vladimira Traparu iz Instituta za međunarodnu politiku i privredu dobro je što je Rusija prihvatila poziv na srpske strane da ukoliko dođe do promene formata dijalog Beograda i Prištine uzme učešće u pregovorima „jer Rusija ne priznaje jednostrano proglašenu nezavisnost Kosova i onda bi kao posrednik bila jedan od aktera koji bi bio na našoj strani“.²⁴⁹

Maja Bobić iz Evropskog pokreta, međutim, smatra da bi uključivanje novih aktera zakomplikovalo ishod pregovora Beograda i Prištine, ali i pristupnih pregovora Srbije sa Evropskom unijom: „zato što se to posmatra kao tradicionalno sedenje na dve stolice, a zemlja u jednom trenutku mora da se opredeli. Pa Evropska unija dosta na neki način zamera Srbiji u ovom trenutku što se ne usaglašava sa njenom zajedničkom spoljnom i bezbednosnom politikom, posebno sa onim delom koji se odnosi na uvođenje sankcija Rusiji. Srbija ukoliko želi da postane članica Evropske unije u momentu stupanja u članstvo će morati da bude apsolutno na liniji onoga što jeste zvanična politika“.²⁵⁰

Dejvid Filips, direktor programa za izgradnju mira i prava Instituta za studije ljudskih prava američkog Univerziteta Kolumbija, ocenio je ideju o učešću Rusije u pregovorima u Briselu na sledeći način: „Zašto bi Rusija sedela za tim stolom? Moskva već ima značajan uticaj na aktivnosti vojno obaveštajne agencije - GRU u regionu, kao i na obaveštajne operacije u „vatrogasnoj“ bazi u Nišu. Međunarodni medijatori mogu obaveštavati ruske zvaničnike, ali to uz distancu“.²⁵¹

---

kosova-je-doneo-rezultate-srbija-moze-do)

247 EU nije nudila ništa za rešenje kosovskog pitanja, Danas, 13. novembar 2017.

(http://danas.rs/politika.56.html?news_id=362031&title=EU+nije+nudila+ni+c5%a1ta+za+re+c5%a1enje+kosovkog+pitanja)

248 Poruka iz Moskve može da „otkoči“ Briselski dijalog? Tanjug, Novosti, 20. decembar 2017. (<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:702172-Poruka-iz-Moskve-moze-da-otkoci-Briselski-dijalog>)

249 Poruka iz Moskve može da „otkoči“ Briselski dijalog? Tanjug, Novosti, 20. decembar 2017, (<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:702172-Poruka-iz-Moskve-moze-da-otkoci-Briselski-dijalog>).

250 Ruska strana spremna da se uključi u dijalog Beograda i Prištine, Radio Beograd 1, 20. 12. 2017.

251 Filips: Dijalogu su potrebni Šojble i Rajs, Danas, 4. decembar 2017. (http://danas.rs/politika.56.html?news_id=364066&title=Filips%3a+Dijalogu+su+potrebni+c5%a0ojble+i+Rajs).

Direktor Centra za evropske studije Univerziteta u Gracu Florian Biber smatra da Moskva ne može da bude konstruktivan partner u procesu dijaloga između Beograda i Prištine²⁵², a da EU treba da bude nosilac Briselskog procesa, u okviru kojeg je potreban novi pristup. Normalizacija, prema njegovim rečima, zahteva konkretne dogovore kako bi se izbegle razne interpretacije. On smatra da do pravog poboljšanja odnosa između Srbije i Kosova može doći samo kada Srbija prizna status Kosova.²⁵³ Naravno, istakao je Biber, može da bude poboljšanja odnosa između Beograda i Prištine i bez priznanja, ali, ako se govori o normalizaciji, ona znači da su odnosi normalni, u smislu da postoji priznanje statusa druge strane.²⁵⁴

Dr Dušan Janjić je ocenio da je neposredno uključivanje Moskve u Briselski dijalog malo verovatno kao i da Rusija ima mnogo moćnije oružje po pitanju Kosova, a to je veto u Savetu Bezbednosti UN. "Stavljati to u kontekst samog prisustva kao posmatrač, procesu dijaloga, nije nešto što će oduševiti Moskvu. Rusija neće ući u taj proces jer to smanjuje njen manevarski prostor", kaže Janjić za TV N1. "Oni će se držati pozicije visokog balkona sa koga će se gledati kada će se dogovoriti sa SAD i EU, i kada će se dogovoriti da taj veto zamene nekom drugom odlukom", ocenio je Janjić.²⁵⁵

Sa svoje strane zvanični Kremlj nije želeo da komentariše navode o mogućoj posredničkoj ulozi Rusije u pregovorima o Kosovu. "Tema Kosova je ozbiljno obrađena tokom rusko-srpskih razgovora", rekao je portparol Dmitrij Peskov upitan o mogućnosti proširenja formata pregovora Beograda i Prištine, preneo je, 20. decembra 2017. Tass.²⁵⁶

Austrijski diplomata Volfang Petrič na sledeći način tumači i podržava inicijativu predsednika Srbije: „Postoje dva procesa na koje on [Vučić u izjavama] ukazuje: prvo, nastavak i eventualno okončanje dijaloga između Beograda i Prištine što je moguće pre. Tu je konkretno reč o institucionalnim pravima za Srbe na Kosovu. A drugi veoma važan korak jeste unutrašnji, srpski dijalog. Verujem da je to važna priprema za nešto što bi zaista moglo da donese stabilnost u regionu. Bilo bi važno da u Srbiji ne osećaju samo da su spolja prisiljeni da priznaju nešto, već da se kroz unutrašnji dijalog dođe do rešenja koje bi bilo prihvatljivo za obe strane. Naravno, još uvek je veliki problem to što mnogi Srbi i srpski političari teško mogu da prelome i kažu da je „Kosovo izgubljeno“, što je Vučić *de facto* već uradio... Naravno, za to Srbima morate nešto i da ponudite. To bi morala da bude zaista dobra zaštita prava etničkih manjina, ali i na primer neko eventualno bilateralno rešenje – oko čega bi i Beograd i Priština mogli da se slože – u vezi sa određenim korekcijama granice“.²⁵⁷

Članak Volfanga Petriča je naišao na različite reakcije. Posebno je indikativno kao su na Petričev stav o tome da je predsednik Srbije Aleksandar Vučić shvatio da je Kosovo izgubljeno, koji se sve češće mogu čuti kako od stranih diplomata, tako i od drugih koji analiziraju unutrašnje prilike u Srbiji, politički akteri na domaćoj sceni, razumeju različito u zavisnosti od toga na kom stanovištu po tom pitanju i sami stoje, reagovali su predstavnici SNS. Tako je poslanik SNS u Skupštini Srbije i novinar Miroslav Lazanski ocenio da ova ocena Petriča predstavlja "opasan spin". Lazanski ide i

252 „Ruski stavovi u regionu su bili više u interesu nestabilnosti, nego stabilnosti regiona. U tom smislu ne vidim da Rusija može biti jedan koristan partner. I naravno, SAD mogu da budu više partner, ali sa druge strane razumem da to možda nije prihvatljivo za obe strane“, kaže Biber.

253 „Normalizacija može da bude neka vrsta priznanja Srbije da je Kosovo nezavisna država, ne vidim neku drugu opciju“, rekao je Biber i dodao da je pitanje kada će Srbija biti spremna da to uradi.

254 Biber: Nosilac dijaloga da bude EU, europeanwesternbalkans.rs, 25. 12. 2017. (<http://europeanwesternbalkans.rs/biber-nosilac-dijaloga-da-bude-eu/>).

255 Janjić: Rusija za Kosovo ima moćnije oružje od dijaloga, N1, 20. 12. 2017. (<http://rs.n1info.com/a350799/Vesti/Vesti/Janjic-Rusija-se-nece-ukljuciti-u-dijalog.html>).

256 Kremlj ne komentariše navode o posredstvu Rusije u dijalogu, Beta, N1, 20. 12. 2017. (<http://rs.n1info.com/a350671/Svet/Svet/Kremlj-nije-zeleo-da-komentarise-navode-o-posredstvu-Rusije-u-dijalogu.html>).

257 Petrič, Istorijska šansa za problem Kosova, Dojče vele, 12. 12. 2017 (<http://www.dw.com/sr/istorijska%C5%A1ansaza-problem-kosova/a-41751137>)

korak dalje: „Petrič... nikada nije bio dobronameran prema Srbiji, ni onima u Republici Srpskoj, ni onima na Kosovu. Mislim da se upravo tom vrstom spinovanja, da je Vučić prelomio da je Kosovo izgubljeno i nezavisno, želi da postigne iznuđeno rešenje“, kaže Lazanski. Potom sledi stav koji indirektno potvrđuje interpretacije da predsednik Srbije stoji iza ideje o razgraničenju: „Siguran sam da predsednik Srbije neće ići ispod linije podele Kosova. Da mi dobijemo sever Kosova. Podela Kosova jeste *de facto* rešenje“²⁵⁸.

Prema mišljenju Nataše Mičić, poslanice LDP u Skupštini Srbije i bivše predsednice Skupštine i Republike Srbije, rešenje pitanja Kosova je neminovnost i „ono ne može zavisiti samo od jednog čoveka, pa ni od Vučića“. Ona napominje: „Od predsednika Srbije se očekuje da doprinese u pogledu prihvatanja realnosti kako od države tako i od celokupnog društva. Ta očekivanja, koja sve češće iskazuju i strane diplomate, rezultat su potrebe da se ubrza modernizacija i evropeizacija države, koja nije moguća bez rešavanja pitanja Kosova“.

Dragan Šutanovac, predsednik DS, konstatuje da Kosovo nikada nije bilo nezavisnije nego danas, u vreme vlasti Aleksandra Vučića... To ide u prilog tezi da Vučić vodi haotičnu politiku prema Kosovu u kojoj Srbi pobeđuju Srbe na izborima, a Kosovo je sve dalje od Srbije. Poznato je i da Aleksandar Vučić na Zapadu priča i obećava jedno, dok na Istoku govori drugo, a nad građanima u Srbiji sprovodi eksperiment manipulacije i populizma“²⁵⁹.

258 „Priština nikad nije bila nezavisnija nego danas“, Danas, 14. decembar 2017.

259 S. Čongradin, Priština nikad nije bila nezavisnija nego danas, Danas, Beograd, 14. 12. 2017. (http://www.danas.rs/politika.56.html?news_id=365057&title=%C5%A0utanovac%3A+Pri%C5%A1tina+nikad+nije+bila+nezavisnija+nego+danas).

REZIME

Drugi izveštaj o monitoringu unutrašnjeg dijaloga o Kosovu je rezultat projekta Forum za etničke odnose „Monitoring i izveštavanje o unutrašnjem dijalogu o Kosovu“, koji je podržala Fondacija za otvoreno društvo. Ovaj izveštaj obuhvata period od 1. novembra 2017. godine do 15. januara 2018. godine.

U poređenju s prethodnim periodom, unutrašnji dijalog je uznapredovao, pre svega zahvaljujući otpočinjanju institucionalizovanog dijaloga, odnosno zahvaljujući okruglim stolovima koje je organizovala Radna grupa, ali i usled aktivnosti političkih stranaka, organizacija građanskog društva i drugih aktera unutrašnjeg dijaloga.

Radna grupa je u ovom izveštajnom periodu, po svemu sudeći, dovršila i ono što je za potrebe ovog izveštaja određeno kao institucionalizovani dijalog. Analiza organizovanja i dometa ovih okruglih stolova ukazuje na to da je u odabiru učesnika primenjen princip predstavnštva i da su pozvani pre svega predstavnici institucija i udruženja koja se pretežno finansiraju iz budžeta, sa izuzetkom PKS. To je stvorilo uslove za „olakšano upravljanje raspravom“, što je ograničilo tematsku širinu i kvalitet rezultata rasprava. Sa stanovišta inicijative i proklamovanih ciljeva, institucionalizovani dijalog nije rezultirao dovoljnim brojem realnih i ostvarivih predloga, te stoga ne može biti od odlučujućeg značaja za definisanje interesa Srbije i srpske zajednice u procesu normalizacije, a naročito nije od pomoći za jasno definisanje realno ostvarivih interesa Srbije i srpske zajednice koje bi trebalo realizovati u nastavku Briselskog dijaloga.

Drugi izveštaj ukazuje na aktivnije uključivanje Srpske pravoslavne crkve u unutrašnji dijalog, kao i na značajno pomeranje u stavovima crkvenih zvaničnika. Sada je u izjavama patrijarha i episkopa manje teških reči na račun Albanaca i prikrivenih upozorenja upućenih vlastima. Sa ovog diskursa prešlo se na „metafizički govor“ (osveta, ali ne ljudska – Bog kažnjava Srbe jer su zaboravili Kosovo).

Pravu buru u političkom životu Srbije u ovom izveštajnom periodu proizvelo je izjašnjavanje mitropolita crnogorsko-primorskog Amfilohija Radovića.

Intenzivirana je i aktivnost međunarodnih aktera povodom unutrašnjeg dijaloga.

U oceni dometa dosadašnjeg toka unutrašnjeg dijaloga postoje dva oprečna stava: *prvi*: unutrašnji dijalog je „predstava za građanstvo i diplomatiju, i *drugi*: unutrašnji dijalog je podignut na viši nivo.

Ukupni rezultat ovog kruga unutrašnjeg dijaloga ukazuje na nužnost uključivanja u njegov dalji tok, pre svega, onih koji su u stanju da formulišu rešenja koja su realno sprovodiva i koja doprinose procesu istorijskog pomirenja, ukoliko se želi ispunjenje postavljenih ciljeva unutrašnjeg dijaloga.

U ovom izveštajnom periodu se nastavio i pojačao trend primećen i u Prvom izveštaju, a to je: oživljavanje šovinizma, etnonacionalizma, zloupotrebe ili upotrebe Kosova oko podele moći u Srbiji. Ono što se takođe nije promenilo u odnosu na prethodni izveštaj jeste značajna prisutnost nipodaštavajućeg, potcenjivačkog, uvredljivog i prezrivoog odnosa prema neistomišljenicima, albanskoj strani i Albancima kao narodu.

Dosadašnji tok potvrđuje ocenu da je teško da će se doći do konsenzusa. Na to posebno ukazuje podatak da nema početnog konsenzusa oko miroljubivog rešavanja problema, kao i odsustvo svesti o potrebi demitologizacije i pronalaženja primenljivih i održivih rešenja.

U ovom izveštajnom periodu po pitanju stanja i budućnosti odnosa Srbije i Kosova, Srba i Albanaca ubedljivu prednost imaju zagovaranje razgraničenja i *status quo* politike.

Porast zagovaranja razgraničenja između Srba i Albanaca je svakako rezultat činjenice da ta ideja nije nova. Krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog veka ona je bila jedna od ideja vodilja koju su sledili tadašnji etnonacionalistički pokreti. Otuda se ona održava i na lokalnom nivou, o čemu svedoči i primer juga Srbije, ali i Kosova. U unutrašnjem dijalogu ovu ideju zagovaraju predstavnici vlasti (odnosno Ivica Dačić) i značajan broj intelektualaca i novinara. Pored predstavnika političkog i javnog života Srbije, nju zagovaraju i na Kosovu i Albaniji.

Postoje i protivnici zagovaranja i primene ove ideje. Jedan od njih je bio i jedan od vođa Srba sa Kosova Oliver Ivanović, koji je upozorio da je podela takozvano lako rešenje koje se sprovodi samo na mapi, a da u životu to rešenje nije moguće bez takozvanog rata ograničenog dejstva – što znači nove žrtve.

Postoje i indikatori koji ukazuju da je posredi i organizovan nastup vlasti Srbije, Kosova i Albanije da se podstaknu pojedini stručnjaci, aktivisti građanskog društva, strane diplomate i stručnjaci da razrade ovaj predlog. Za sada se sa sigurnošću ne može reći da li je u pitanju „probni balon“ ili razrada smišljenog koncepta. Zbog toga, ali i s obzirom na okolnost da su u Srbiji i na čitavom Zapadnom Balkanu i šire u porastu etnonacionalizam i populistički pokreti, neophodno je otvoriti širu raspravu o svim konsekvencama eventualne ponovne realizacije ovog koncepta.

Zagovarači *status quo* politike često svoj stav obrazlažu potrebom za „kupovanjem vremena“ dok se ne uspostave „bolje geopolitičke prilike“ i dok „naši prijatelji“ „ne dobiju na specifičnoj težini“, a pod „našim prijateljima“ misli se na Rusiju. Pri svemu tome ne razmatraju se slična iskustva i situacije u koje je Rusija upletena, kao što su: Severna Osetija, Krim, istok Ukrajine, Pridnjestrovlje.

Rešavanje pitanja Kosova kroz normalizaciju odnosa Srbije i Kosova, kao i EU integracije Srbije, za ogromnu većinu učesnika u institucionalizovanom i ukupnom dijalogu nije prihvatljivo rešenje. S druge strane, postoji mali broj zagovarača evropskih integracija koji smatraju da se u EU može ući bez pune normalizacije odnosa Beograda i Prištine, ali treba imati u vidu da je to suprotno zahtevima Evropske komisije i ispunjenju uslova iz poglavlja 35, jer oni podrazumevaju postizanje sveobuhvatnog dogovora Beograda i Prištine.

Svojevrsnu novost, u poređenju sa prethodnim izveštajem, predstavlja i zagovaranje ideje o međunarodnoj konferenciji na kojoj bi se postigao dogovor o „konačnom rešenju“ koje bi uključivalo i pitanje statusa Kosova.